

K

Művészet és Gondolat

KALLIGRAM

■ 2017 OKTÓBER ■

- 3–4 **VILLÁNYI LÁSZLÓ** ■
3 Finom bőrét
4 Dűnék között (versek)
- 5 **RALF ROTHMANN** ■
Csillagok, mélyen, odalenn (elbeszélés Tatár Sándor fordításában)
- 17–19 **LACKFI JÁNOS** ■
17 Búcsú Brüsszeltől
18 Egy netentúli ajánlatról
18 Egy tengerentúli mentőlétráról
19 Három gyanús Janus (versek)
- 20 **KÖBÁNYAI JÁNOS** ■
Pásztor Béla ismeretlen versei elé (bevezető)
- 21–25 **PÁSZTOR BÉLA** ■
21 Podraghi éjszakák
22 Vágbeszterce
24 Visszafelé a Golgotán
25 Vadászat
25 Út a magasságok között (versek)
- 26 **URŠULA KOVALYK** ■
A műlovarnő (regényrészlet Vályi Horváth Erika fordításában)
- 32–34 **TÓTH KINGA** ■
SPOILEREK
(A twin peaksi bika; Egon; Logan; Marcella) (versek)
- 35 **PLONICKY TAMÁS** ■
Pongyola (novella)
- 43–45 **PEKKA PIIRTO** ■
43 Zengjen csak Sokrates
44 Eleuszisz (részletek) (versek Polgár Anikó fordításaiban)
- 46 **P. SZABÓ DÉNES** ■
Játék a grundon (novella)
- 50 **BÁNKI ÉVA** ■
Luogo di contrato: Ezra Pound Velencében (esszé)
- 54 **EZRA POUND** ■
Első canto (vers Fekete Gyöngyvér fordításában)

- 56 **GÖMÖRI GYÖRGY**
Kerényi Frigyes – egy polonofil magyar költő (esszé)
- 60 **„HALLOTTAM, AMIT MOND ÉS NEM FELEJTETTEM EL”**
D. Magyari Imre beszélgetése Kántor Péterrel
- 66 **MIHÁLYCSA ERIKA**
„Hogy tudtál ilyen állapotos lenni?” – Az Ulysses stílusparódiáinak Szentkuthy-féle és új magyar fordításáról (tanulmány)
- 77 **SZILÁGYI MÁRTON**
Múzsalét vagy trauma?
(Vajda Jánosné Bartos Rozália: *Emlékirataim*) (kritika)
- 83 **LUKÁCS BARBARA**
„Valamiért most fontosnak tűnik a nyugalom”
(Bódi Péter: *Hipster*) (kritika)
- 85 **SMID RÓBERT**
Egy kis magyar trainspottingért szóló rekviem helyett
(Bódi Péter: *Hipster*) (kritika)
- 88 **SZENTESI ZSOLT**
Bőbeszédű hallgatás, avagy ha a kompozíció visszafejesel
(Tompa Andrea: *Omerta: Hallgatások könyve*) (kritika)
- 91 **T. TÓTH TÜNDE**
Színpompás lajstrom (Orbán Ottó: *Színpompás ostrom*) (kritika)
- 93 **BÁN ZOLTÁN ANDRÁS**
NOÉ VENDÉGLŐJE – 36. számla
Arany János és az asztaltáncoltató (esszé)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
kalligram@interware.hu
Csehy Zoltán (Pozsony)
csehyzoltan@gmail.com

SZERKESZTŐK:
Ágoston Attila (koordinátor)
oz.kalligram@gmail.com

Száz Pál
palika.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia
szilagyi73@gmail.com

Tóth-Czifra Júlia
toth.czifra.julia@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
TÖRDELŐ: Róth Andrea

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
Grendel Lajos

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Földényi F. László,
Keserű József,
Márton László,
Németh Zoltán,
Hizsnyai Zoltán,
Rédey Zoltán

Szerkesztőség:
KALLIGRAM, spol. s r. o.

Staromestská 6/D

P. O. Box: 223

SK-810 00 Bratislava 1

Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Szigeti László

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint
a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská
pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlačie;
Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava
214; e-mail: predplatne@slposta.sk

Magyarországi elérhetőség:
kalligram@interware.hu

Támogatóink:

A Szlovák Köztársaság Kormányhivatala
(Realizované s finančnou podporou Úradu
vlády Slovenskej republiky – program
Kultúra národnostných menšín 2017)

Nemzeti Kulturális Alap

ÚRAD VLÁDY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Kiadja a Kalligram Polgári Társulás/OZ
Kalligram, Hlavná / Fő utca 39/17,
SK-929 01 Dunajská Streda / Duna-
szerdahely [IČO:42291810] és a
Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest,
Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám:
12241273-2-43

Nyomja: Expresprint s.r.o., Partizánske
Példányszám/Náklad: 700 db/ks
Ára / Cena: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti
a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.
és a regionális részvénytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap
10. napjájáig.

www.kalligram.eu

VILLÁNYI LÁSZLÓ

Finom bőrét

Húzza az időt. Vonszolódik.

„Házat nem építettem, legfeljebb az ablakból kiszűrődő fény otthonosságát sikerült megtalálnom.”

Fölveti fejét a lány, hogy tavaszig szálljon hosszú haja, pontosan tudja: jól áll neki a biciklizés.

„Gondosan borotválkozom, mintha óvnom kellene valaki finom bőrét.”

Kabátjával takarózott, összetolt székeken aludt, az idegen állomás hideg várótermében.

Beleütközve a rózsa szemérmes szemérmatlenségébe, ugyanúgy elpirulsz, mint ötven év előtt.

A hajnali tücsökciripelésbe fut a vonat.

Dűnék között

Évekig úgy biciklizett az esőben, mintha csak jövő idő létezne.

„Tudom-e még simogatásra emelni kezem?”

Némelyik rigó naiv türelmetlensége: január végén már a tavaszt akarja mondani.

Jár-kel utcáról utcára, akárha dűnék között, hallgatva az óceánt.

„Újra meg újra rácsodálkozom a tiszta ágynemű ünnepére.”

Nem a házasság, a szerelem köttetik az égben; ezért érvényteleníthet minden földi törvényt.

Egyetlen, könnyed mozdulattal majd a te nevedet is kitörlik a címjegyzékből.

Csillagok, mélyen, odalent

A Westkreuzhoz közeli klinika dolgozóinak nyilvántartásában „kisegítő”-ként szerepelt a kopasz saarlandi férfi, aki keveset beszélt és ritkán mosolygott. Gabi bácsi a harmincas évei közepén avagy végén járhatott, egyedül lakott az egyik csatorna melletti magasházban, amelyben olcsó személyzeti lakások voltak, s jöllehet a nagydarab férfi többek pillantását magára vonta – miként a himlőhelyes arcú embereknek nem ritkán, különösen szép és tiszta volt a tekintete –, eddig még soha senki nem látta őt nővel vagy baráttal. A múlt nyáron egy hozzá csapódott szukakutyának viselte gondját, egy bicegő ját-szótéri keveréknek, de az hamarosan elpusztult.

Időnként elücsörgött egy-egy órát a *Kegler Eck*-ben, megivott két sört, és hizlalta egypár érmével a játékautomatákat. Ha szerencséje volt, a pult melletti perselyébe dobta a nyere-ményét, és ha valaki ilyenkor szóba akart elegyedni vele, annak bizony bőven kellett, hogy legyen türelme. Mert Gabi bácsi mindig csak tömönatokban válaszolt, s még ha meghív-ták egy felesre, akkor sem igen hagyta el több a száját, mint egy-egy „Nem hiszem”, „Az le-het” vagy „Szép időnk van”. Közben folyton a bal hüvelykujja tövét vakargatta, ahová három feketés-kék pont volt tetoválva.

Az asszonyok a klinika konyháján többnyire bárgyúnak tartották, ami nyilván alaptalan volt: a hétfői viccelődéseik közben, amikor ők maguk a csontfűrészeknél élesebb hangon vi-hogtak, avagy bizonyos, hatalmas termetére tett utalásokkor a jámbor kisegítő azt sem tud-ta, hova nézzen zavarában, és szégyenlősségében már-már bumburnyáknak tűnt. Ők ad-ták neki a furcsa nevet is, amelyet aztán mindenki átvett, még a főápoló, a személyzeti fő-nök is ezt használta. A „bácsi” bizonyosan a lényéből sugárzó jóindulatnak szólt, a „Gabi”-ban pedig alkalmasint az a gyanú fejeződött ki, hogy a női bájakkal szembeni immunitása a homoszexualitásból eredhet.

Valójában Oswald Gabrielnek hívták.

Három konyhája volt a klinikának, egy a normál-, egy a kímélő koszt és egy a diabetikus étrend számára, és Gabi bácsi korareggel, érkezés után először a svábbogarakat söpörte ösz-sze, majd az előző napi ételmaradékokra borította őket a lapátról. A maradékok vödörkben álltak odakint az udvaron, míg el nem szállították őket egy sertéshizlaldába. Később magára öltötte szürke munkaköpenyét, beállt a futószalag mellé, és segített megpakolni a reggeliző tálcákat: kis tálkákba friss sajtot kapart, kenyér- és kolbászszleteket számolt le vagy lekvárt pöttyintett a vaj mellé. Ezután a raktárakban vagy a hűtőházban lehetett megtalálni, ahol ri-

zsés- vagy száraztészta-zsákokat, savanyúuborkás vödröket rakott a helyükre vagy összekötött fagyasztott hús-tömböket tornyozott föl egészen a mennyezetig. És a nap végén, amikor minden beszállított alapanyag a helyére volt rakva, a tálalóedények ott csörömpöltek a futószalagos mosogatógépekben, a természetes kiegészítő lekaparta a ráégett, elszenesedett maradékokat a hatalmas lábasokról, és nagynyomású gőzsugárral tisztára csapatta őket. Pénteki napon történt, hogy közben megkopogtatta valaki a vállát.

A csarnok rettenetes lármája után mindig szédült egy kicsit az ember, ha kilépett a kórházkertbe. Mélyen állt a nap, és az esti csendben alig lehetett egyebet hallani, mint a hegesztőpisztolyok sistergését a klinika-terület északi pereméről, ahol az új patológiai osztályt építették. A főápoló, mint mindig, makulátlanul fehér köpenyben, behímmzett névfelirattal, cigarettával kínálta, és Oswald, aki „Jól”-lal, „Köszönöm”-mel és „Megjárja”-val válaszolgatott az elegáns kórházi férfi barátságos kérdéseire, kissé túl közel hajolt az öngyújtó lángjához.

Gyorsan végigtörölt megperzselt szemöldökén; Grothe úr (így hívták a főnökét) nevetett: – Atyám, micsoda mancsok! Nem szeretném, ha nézeteltérésünk támadna, barátocskám. Egyszerűen addig tartanál kinyújtott karral, amíg éhen halok, mi? Mondd csak, hány rizses zsákokot bírsz el – úgy értem, egyszerre?

Oswald vállat vont. – Hát: négyet – mondta. – Most, hogy van ez a fülük...

A másik megdörzsölte az állát. – Szóval egy mázsát? A tanoncidóm alatt egyszer egyedül voltam éjszakai szolgálatban, és kiesett nekem egy beteg az ágyából. Az alig volt fele olyan nehéz. És azt hiszed, vissza tudtam emelni? Még mindig ott nyomja holtan a lelkiismeretemet. – S a könyökével oldalba bökte Oswaldot. – De hogy hogy' él az ember együtt régi lelki terhekkkel, azt te is tudod...

Leültek egy padra az aranyhalas tó előtt. A nagy kórházkomplexum majdnem olyan volt, mint egy kisebbfajta város; az egyetemhez tartozott, és a csupaüveg szemészeti ambulanciától az európai híru gyermekklinika tizenegy-emeletes épületén át fehérre vakolt fogorvosi intézetig minden szakterületnek megvolt a maga külön épülete; a sebészetnek kettő is. Mind-egyiket alagútrendszer kötötte össze a többivel; többé-kevésbé széles alagutak labirintusa, és ha az ember idefent megállt egy szellőzőrácsnál, hallhatta lentről az elektromos teherszerelvények túlkölését. A betegeket is odalent tologatták egyik épületből a másikba, és egyik-másik orvos ott biciklizett át a kollégájához, ha konzultálni hívták. A nővérek többsége persze viszolygott ezektől a katakombáktól; állítólag rókák éltek bennük.

– Van egy kis problémánk – mondta szája sarkában a cigarettával a főápoló. Fejével látóhatárt szegélyező gesztenyefák felé intve megkérdezte, járt-e már Oswald a régi patológián.

Oswald alsójákat előretolva kifújta a füstöt, és bölintott. Lapos tetejű épület azbesztzetével, amely a kertészek barakkjain túl, egy mélyedésben húzódik meg, amely mintha már nem is tartozna a klinika területéhez; nyilvánvalóan meg akarták kímélni a betegeket a koporsók és a hullaszállító kocsik látványától. Belül, a keskeny üvegtéglás ablakok mögött hűtőhelyiségek voltak és a boncterem, amelyben három, már rózsaszínűre színeződött márványlapos asztal állt, csorbapereműek; Oswald egy időben ide hordta le az ételt a boncnokoknak és asszisztenseiknek.

Kétségtelenül támadhatott az embernek némi kísérteties érzése e felé a hullaház felé menet. A hosszú, mohosfalú alagút sokkal szűkebb volt, mint a többi, és csak néhány villanykörte világította meg. Kondenzvíz csöpögött a betonmennyezet apró sztalaktitjairól, s az ember könnyen elcsúszott a meredek esztrichbetonon, és minél közelebb ért a vasajtóhoz, amelyre valami mókamester azt karistolta: *Paradicsom*, annál szűkebbnek tűnt a járat. Alig volt elképzelhető, hogy átférjen ott egy kórházi ágy. És mégis: nap mint nap tucatjával tolták át őket az ajtón.

Pont ez volt a gond. – A boncnoksegédek nem dolgoznak már hétvégén – mondta a főápoló. – Mind benne vannak a szakszervezetben, ezek a döngkeselyűk. Ezért aztán most feltorlódnak az ágyak az alagutakban. Múlt vasárnap itt, a tó alatti központi keresztveződésig ért a sor. El tudod képzelni, milyen látvány az, a lepedők dacára. – Szívott egyet a cigarettáján. – És az a szag... Eau de kampec. Az élő pacienseket meg ott toljuk el ezek előtt a röntgenbe vagy a laborba, és már kapják is az újabb infarktust. Vagy a kiskrapekok a gyermeklinikáról, akiket besugárzásra visznek...

– Hát igen – mondta a fejét csóválva Oswald –, nem valami szép.

– Iszonyú – licitált rá a főnöke. – Tarthatatlan állapot. De amíg elkészül az új patológia a futószalagokkal, az hetekbe telik. És akkor azt mondtam magamban: Ember, miért nem kérde-

zed meg a Gabi bácsit?! Itt lakik rögtön szemben, családi kötelességei nincsenek, és legalább négy rizseszsákot elbír... Mennyit nyom ehhez képest egy hulla, nem igaz? Kiemeled a pár-nák közül, beteszed a hűtőházba, az üres ágyat meg áttolod a nőgyógy alatti gyűjtőfolyosóba.

Oswald hallgatott egy pillanatig; az aranyhalas tavat bámulta, ahol egy-egy hátuszony, alighogy kibukkant a zöldesfekete vízből, lángocska módjára izzott fel az alkonyi napfényben. Aztán lehunyta a szemét és nyelt egyet. – Persze, lehetne róla szó; világos. De tulajdonképpen... hétvégén is dolgoznom kell – mormogta. – Minden második hétvégén. Az emberek mindig éhesek.

– Na; annál jobb! Olyankor ezek szerint úgylis itt vagy – mondta a főápoló. – Csak hogy jól érts: legföljebb egy óra egy ilyen szolgálat. Megszünteted a torlódást, és már mehetsz is. Te választhatod ki, hogy mikor. És természetesen nem ingyen csinálnád. Megtaláljuk a módját házon belül: teljesítményprémiumként kapod vagy a különösen piszkos munka pótlékeként vagy valami más jogcímen. Mondd csak, mennyi ideje is vagy nálunk? Mikor vettelek föl?

Oswald bólintott, és a hüvelykujja tövét vakargatta. Olyan tompaagyú, hogy ne értette volna a célzást, korántsem volt. – Rögtön azután, hogy kijöttem; hét éve – válaszolta, aztán eltaposta a cigarettáját, és a pad melletti szemetesbe dobta a csikket. – De nem kell több pénz, Grothe úr; azt bátran megspórolhatja. Csak attól félek, hogy rosszul csinálok valamit. Hullákat hordani meg pakolni... Azok mégsem zöldekes rekeszek! Hogy kell felravatalozni őket? Összekulcsolt kézzel vagy hogy? És le kell zárnom a szemüket?

A főápoló gyors kézmozdulattal hessegette el a feltételezést. – Isten őrizz! Ezt mindet átengedjük a temetkezési vállalkozónak; neki van ragasztója. Te átveszed őket, ahogy hozzák, és beteszed a hűtőházba: slussz. Csak arra figyelj, hogy a hátukon feküdjenek, különben másnap egy néger vigyorog rád. – Átnyújtott Oswaldnak egy kulcsot. – Holnap indul az üzem; már le is vittem neked egy munkaköpenyt, egy fehérét. Ha akarod, behímegeztetjük a nevedet. – Azzal a tóba hajította a csikkét, és somolyogva nyugtázta Oswald csodálkozását, felvont szemöldökeit. – Még szép, hogy bele, szaktárs! – És rákoppintott párszor a keresztre a másik köpenyén. – Mostantól az egészségügyi személyzethez tartozol!

A falakon virító penészfoltok ellenére nem volt különösebben jellegzetes és összetéveszthetetlen a szag a régi, nem sokkal az utolsó világháború után épült patológián. Ám éppen, mert ez a szag alig különbözött a normál hentesboltokban érezhetőtől, még a hullaházban tett legrövidebb látogatás után is igen sokáig megmaradt az ember orrában. Az elhunytakat nem könnyen járó fiókokkal fölszerelt, számozott nemesacél-szekrényekben őrizték – ahogyan azt mostanában minden második krimiben látni –, hanem lapos bádoggádakba fektetve rozsdás, régi sínekből összehegesztett polcokba tolták őket, így aki először nyitott be valamelyik hűtőkamrába – külön volt egy a férfi- és egy a női tetemeknek –, egy szempillantásig azt hihette, hogy emeletes ágyakkal telerakott hálólhelyiségbe pillant be. De a benti csönd természetesen más volt, még ha, illetve éppen, mert zúgtak az aggregátorok.

A klinika parkját elárasztotta a reggeli napfény, énekeltek a madarak, és egyik-másik rózsza annyira harmatos volt, hogy – akárha az elhaladó árnyékának a harmatéhoz hozzáadódó súlyát már nem bírná el – hirtelen oldalra hajlott. Oswald, aki, noha szabadnapja volt, már fél nyolckor fölkelt, az elsősegély-ambulancia lépcsőházában lement az alagútba, a fő-kereszteződésnél délnek fordult, és behunyorgott a gyér fénybe. Nem sokan haltak meg az éjjel, alig volt tennivaló; csupán két ágy állt kissé összeakadva a szűk járatban, meg egy vödörszerű edény egy megromlott donorszívvvel. Annyira ráhúzták a lepedőt a halottak arcára, hogy előbújt alóla a lábuk, és a nagylábujjukra akasztott táblácskák a személyi adataikkal himbálózni kezdtek a légvonásban, amikor Oswald kinyitotta az acélajtót.

A patológusok tágas irodájában valóban ott lógott számára egy fehér köpeny, és Oswald fölhúzott egy pár gumikesztyűt, és behúzta az első ágyat az előtérbe. Egy asszony feküdt rajta; törékeny agg, gyöngyházfényű, hosszú hajjal. Az álla és feje köré kötött kendő valami apácás jelleget kölcsönzött az arcának. Ritkás szempillák szegélyezte, lehunyta szemhéjával mintha jóságosan, ám egyben szuverénül mosolygott volna, mint aki szép gondolatokon mereng, és mostantól mindent és mindenkit megért, még a saját halálát is. Lyuk volt a nyakán a gégefő alatt; látszott a légcsöve, és Oswald befékezte a kerekeket, karját a meztelen test alá tolván föl emelte és bevitte a hűtőhelyiségbe. Valami halkán kotyogott a tetem hasában.

A másik ágyban egy ötven körüli, rendkívül testes férfi feküdt, és a szemére helyezett két-eurós érmék leestek a padlóra, mikor Oswald fölemelte a testet. Már meg volt merevedve; ropogott a térd, de sehogy sem akart engedni, és kövér, a testtől kissé elálló karjaiban a feszültséget Oswald már-már eleven valaminek érezte; mintha valami végső dac lett volna. Oswald óvatosan vitte a tetemet a hűtőhelyiségbe, amelyben ki-kialudva vibrált a fény, s így az új segédápoló kis híján átesett egy sörösládán, amely közvetlenül a küszöb mögött állt, és Oswald miután a helyére rakta odabent a férfit, mindkét pénzdarabot megdörgölte a köpenye ujján, és visszahelyezte őket a halott szemhéjára.

Aztán a szemébe hajította a két kesztyűt, kinyitotta az üvegajtót, és kiült az iroda előtti kis teraszra. A fehér műanyagszék két karfája összevissza volt égvé az osztályon dolgozó segítők rajtuk elnyomott rengeteg csikkétől. Mázas cserepekben rozmaring és petrezselyem bokrosodott, és egy itt-ott hiányos lécezetű vadászkerítés előtt rozsdás kerti grillüstő állt. Mögötte enyhén emelkedő, görbe ösvényektől szabdaltságot teremtett el, tele gesztenyefával, és bár a megrepedezett kergű törzsek között elég tágas tér volt, a hatalmas koronák annyira összeértek, hogy csak egy-egy kósza napsugár hatolt el az árnyékukban álló házhoz.

Régi, fából és terméskőből épült villa volt, színesüveges verandával a kertre néző oldalán. A palával fedett, az északi oldalán zöldre színeződött tetőt kis torony díszítette, mutató nélküli órával, és az ereszcatorna egy darabja részben leválva fityegett a tető pereméről; a porlepte ablakok keretéből, amelyek mögött könyvespolcok látszottak, porlott a kiszáradt kitt. A bejárat előtt azonban két új autó állt, egy Mercedes cuopé és egy Jeep, s a verandára éppen kilépő fehérpongyolás asszony nagyon elegáns volt. Hullámokban a vállára omló vörösseszőke haja már frizurába volt rendezve, telt ajkai kifestve, és villogtak a gyűrűk az ujjain, amikor tapsolt.

– Kész a reggeli! – kiáltott ki a verandáról, nyilvánvalóan a gyerekeknek címezve, aki a kertben beljebb, egy kőasztalnál ült. Összevont szemöldök, nyelve hegye kibújt az ajkai közül; valamit írt vagy rajzolt, és nem vagy legföljebb kellelten grimaszt vágva reagált. A spirálfüzet mellett fekete macska kuporgott, feszülten figyelve a ceruza hegyét; óvatosan ki is nyújtotta utána a mancsát, ez azonban, úgy tűnt, nem zavarja a nyolc-kilenc év körüli szeplős fiút; egyszerűen odébb tolt a kézfejjével az állatot.

– Mindjárt... – mormolta, s még mélyebbre hajolt a papír fölé. Egy ingatag összecsucskható széken ült, meztelen lábával harangozva, és csak amikor anyja többször megkocogtatott kiskanállal egy csészét, és egy pizsamát viselő szikár férfi a veranda mellvédjéhez lépve halk, de nyomatékosan figyelmeztető hangon rászólt: – Vincent! –; csak akkor dobta le a ceruzát, a macska pedig leugrott az asztalról. – A fenébe!, pedig olyan jól ment.

De ahelyett, hogy odament volna a szüleihez, átballagott a réten, átgázolva az aranyvesszők és a páfrányok között. Karcolás- és horzsolásnyomos sípcsont, térdnadrag Adidas-csíkokkal, sárga pólóján a mosástól kissé kifakult betűkkel: *Wow!* – Maga orvos? – kérdezte, s nem lehetett eldönteni, mosolyog vagy grimaszt vág, mert a szemébe süt a nap. Vörösesbarna haja nagyon rövidre volt nyírva, füle jócskán elállt. – Nem hitte volna, hogy kitalálom, ugye? De nem volt nehéz. A figurák, akik egyébként itt szoktak ülni, máshogy néznek ki. Nem ilyen nagyok és gumikötényt hordanak. Biztos maga itt a főnök, nem? – Keresztbefont karral nekitámaszkodott a kerítésnek. – Én amúgy író vagyok, mint a papám. A mama énekel.

Oswald megvakargatta a macska hátát, amely, miután átbújt a kerítéslecek között, dorombolva a lábához törleszkedett. – Író? – kérdezett vissza. – A hétszázát! Ezt nevezem foglalkozásnak! Na és miket írész?

– Hát verseket. Azzal kell kezdeni. A papa mindig azt mondja, hogy világbajnok vagyok rímelésben. De hát nem is nehéz: hogyan rak át lapát kakát. – A gyerek a háta mögé bökött a hüvelykujjával – Amúgy mit szól a házunkhoz? Nem is volt drága; tök jó fogás volt. Ott főtt az a kerek tetőablak... nem is kerek; oválisnak hívják; szóval az az én szobám. Még csak négy hete lakunk itt, de már több rejtekhelyet ismerek, mint a szüleim. Még egy titkos lépcső is van benne!

Oswald bólintott. – Mint a mesében, ugye? Evvel lehetne kezdeni valamit.

A fiú a könyökét dörzsölgette. – Igen, sokan mondják. De ahhoz sajnos nem maradunk elég sokáig. Ki fogjuk adni valakinek, az összes könyvvvel együtt. Ősszel Sydneybe kell mennünk; két évre. Olyan az operaház, mint egy dinoszaurusz. Stegosaurus-Polachantus. – mondta oktató hangon, fölemelve az állát. – Sydney Ausztráliában van, tudod? A földgolyó másik felén.

– Vagy úgy! – mondta az órájára pillantva Oswald. – Ahol mélyen a lábunk alatt világítanak a csillagok, igaz? Én ott biztosan szédülnék rendszeren.

A fiú nevetett és megkopogtatta a homlokát. – Na, te is ki tudsz találni dolgokat. Ezt mindenestre megjegyzem. Nem akarsz velünk reggelizni? Gyere, meghívlak. Miller asszony túrók kajái csúcscsuperek, és ha nem néz oda senki, sajtos kenyeret is kapunk lekvárral.

De Oswald megköszönte, várja a munka, mondta, és fölállt. Az árnyékban barnának látszott a gyerkőc zöld szeme; némi nyálat kent a szűnyogcsípésre a könyökén. – Nekem még szünetem van, mégis zongoraórára kell mennem – panaszkodott az orrát ráncolva. – Megfranciára a kövér tanárnőhöz, meg jógára is. – Mi ez itt tulajdonképpen? Műtő?

A férfi fölpillantott az égre. – Nem, nem. A sebészetten operálnak; ez itt csak egy raktár.

Majd átlépett a küszöbön, és odabiccentett a fiúnak. – Akkor viszlát, költő; sok szerencsét!

De mivel a macska be akart slisszolni vele az irodába, nem tudta becsukni az üvegajtót – megpróbálta ugyan a lábával visszatessékelni az állatot; először nagyon finoman, de a macska rá se rántott. Makacsul újra meg újra megpróbált átugrani Oswald rüszjtjén vagy bekúszni a cipőtálpa alatt. s közben panaszosan nyávogott, úgyhogy végül a férfi lehajolt, a tarkójánál megmarkolva fölemelte, és a kerítés fölött átnyújtotta a fiúnak.

– A kajáját akarja – mondta a költőpalánta, és átölelve magához szorította a macskát. – A többiek mindig adnak neki valamit.

– Hogyhogy? – kapta fel a fejét Oswald. – Mit adnak neki?

– Tudom én azt? – Odadörgölte arcát a macska bundájához, és botladozva visszaindult a ház felé. – Gondolom, húst. A szendvicseikből.

Másnap forró vasárnap volt, Oswald vett magának pár zsömlét, két fasírtot és egy literes kólát a kórházi kioszkban, és elment a szabadtéri strandra, ahol bérelt egy napernyőt, és egy papírkosárból kimentett képesújságot olvasgatott. Egyszer megpróbált úszni egy kört, de túl sokan voltak a medencében. A sikoltozó gyerekek, mint akik épp vízbefúlni készülnek, minden gátlás nélkül ráakaszkodtak a nagydarab bácsira, és odavoltak a gyönyörűségtől, amikor az, szörnybömbölést imitálva, lerázta őket magáról.

Miután meguzsonnázott, Oswald kenyérgalacsinokkal a fülében aludt egy órát, és mire fölébredt, odébb vonult a nap, úgyhogy nem volt már árnyékban a lába. Valaki azonban ráterített egy aranszálás törülközőt, és egy közeli nyugágyban fekvő nő, aki épp a karját kente be, rámosolygott. Szizálszatyrából egy üveg vörösbor és néhány könyv kandikált ki.

Nagyjából annyi idő s lehetett, mint Oswald; fekete haj, csúcsos kis mellek, széles csipő – Oswald esete volt. Tetszett neki a nő pillantása is, a benne tükröződő enyhe bizonytalansággal. De miközben visszaadta neki az összehajtogatott törülközőt, csak egy „Köszönöm szépen!” tellett tőle. Kicsit meg is botlott közben a nyelve, és amikor a nő megpillantotta a hüvelykujja tövéénél a három tetovált pontot, olyan lett a mosolya, mintha jégkockák lennének a fogsora mögött.

Egy héttel később, miután egy tucat halottat deponált a hűtőhelyiségbe – ezúttal gyerekeket is, és egy nyilván kevéssel azelőtt szerencsétlenül járt fiatalembert, aki még after shave-illatot árasztott –, Oswald ismét kiült a teraszra. Délután három felé járt; feje fölött, az ereszen és a falon denevérek aludtak, Oswald kinyitott egy üveg sört a boncsegédekládájából, és a képes magazinok egyikében lapozgatott, amelyek tucatszám tornyosultak a mosdóhelyiségben.

Odaát a villában valaki zongorázott. A verandán virágdíszes büféasztal állt, és kötényes lányok desszertestálkákat gyűjtöttek össze a fehérabroszos asztalokról a kertből. A napfényben itt is, ott is borospoharak és pezsgőskelyhek villogtak, a fűben is, és amíg Oswald a magasfényű oldalakat nézegette, a hibátlan testeket, amelyeken nyoma sincs pattanásnak, a széttárt combokat, és a spermától csöpögő, nemes vonású arcokat, a házban tapsoltak.

Az utána beállt csöndben a vékony hang közelebről hallatszott, mint amilyen közel lehetett, és Oswald kezével a szemét beárnyékolva fölpillantott. A fiú rövidnadrágjába él volt vasalva, és hasonló zöld volt, mint az ingmellén a bársonymasni. – Hát mit olvasnék? – kérdezett vissza Oswald, és összesodorta az újságot. – Orvosi dolgok. – A köpenye zsebébe szüllyesztette az újságot, és kortyolt egyet a sörből. – És te mit csinálsz? Miért nem vagy ott a partin? Sehol egy csinos lány?

A fiú vigyorgott. – Neeem; eddig semmi. Ez csak felnőtteknek van; brunch. A mamának premiere volt tegnap; jó kritikákat kapott meg ilyenek. Az ilyet mindig megünneplik. A nők már csak ilyenek. Nem kapcsolhatom be a számítógépet, elzárják a játékkonzolt, és a konyhába sem mehetnek be. Beszélgetnem kell a vendégekkel; csevegés, érted? Speak you english? Közben szívem szerint írnék.

Gyorsan a ház felé pillantott, majd átbújt a kerítésnek egy részén, és odaült Oswald mellé az árnyékba. Lakkcipőjében a fűző is zöld volt; letúrta mindkét térdzokniját a bokájára, és megvakarta a gumírozott szegély lenyomatát a lábán. Közben a fogsora résein szívta be a levegőt. – A múlt héten eszembe jutott egy vers, tudod? – mondta. – Rögtön azután, hogy találkoztunk ... Asszem, szerencsét hozol nekem. Egy macskáról szól! Vagy talán egy egérről; ez még nem dőlt el. Adolf mindig egereket rak le az ajtónk elé, sokszor egyszerre többet is. Igazi killer!

– Adolfnak hívják a macskákat?

A gyerek bólintott. – A papa keresztele el Adolfnak, pedig nőstény. Már itt volt, amikor ide költöztünk. Mindig addig nyomul, míg meg nem dicsérjük és simogatjuk a megrágcsált egerekért; tök undi. Van úgy, hogy a fél fülük hiányzik vagy az egyik lábuk; múlt héten az egyiknek farka nem volt. És akkor hirtelen megvolt az első két verssor. Meghallgatod?

– Még szép! – Oswald résnyre nyitotta a tolóajtót, és behajította az irodába a magazint. – Mondjad!

Vincent fészkelődött a székén, aztán kihúzott a zsebéből egy cédulát. – De még nincs kész, világos? Még címet kell adnom neki, és egyáltalán ... A vége egészen hiányzik. De ez teljesen normális; nincs mindig ihlete az embernek. Na, figyelj.

Oswald lerakta a földre a sörösüveget és összekulcsolta a kezét az ölében. A házban ismét felhangzott a zongoraszó; melankolikus dallamok, s a gyerek a spirálfüzetből kitépett, gyűrött papírlapra pillantott. – Olyan párbeszédféle, tudod?, rimes. Én kérdezek, az egér meg válaszol. A valóságban persze ilyen nincs; világos. Döglött egérrel meg végképp nincs. De egy versben ezt is megteheted.

Egy pillanatig némán mozgatta az ajkait, aztán kihúzta magát, és mély hangon deklamálni kezdett: – Te, egér, a farkad hol van? – Majd leejtette a vállát és sipító hangon folytatta: – Elvezhetted, míg táncoltam. – A házban hangosabb lett a zene; cselló csatlakozott a zongorához, s a fiú újból leszegte a fejét. – Egér – folytatta szinte dörmögve, – egér, a füleddel mi lett? – Újra diszkantban: – A fülem? Hát az kellett valakinek! – A fiú az alsóajkát rágva mélyebben hajolt a papír fölé. – S karmaid, a kis csinosak? – Röviden fölhorkant, de tüstént visszanyerte a komolyságát – Ajvé! – siránkozott – Szentég! Azt hiszem, hogy mind kifogytak.

Aztán fölemelte a fejét, Oswald pedig vigyorogva fölnyújtotta a hüvelykujját. A fiú elpirult örömeiben. – Cool, mi? A papa szerint ígéretes az ötlet. És ez a legfontosabb, nem igaz? Lehet, hogy mezenésítettjük, és akkor belekerül valami daloskönyvbe. Mahlerrel vagy ki tudja, kivel...

Behemót barátja a fény felé tartotta a sörösüveget. – Jó ötlet; én is ezt tenném. Tényleg ütős. És izgalmas is. Az ember abszolút, kíváncsi, mi jön aztán. Visszakapja a dolgait az egér?

Vincent mereven bámulta a papírt. Aztán kihalszott egy ceruzát, azaz egy csonkot az inge zsebéből, és áthúzott valamit. – Fogalmam sincs – mormolta. – Szerintem is túl rövid így, de most le vagyok blokkolva. Van itt még egy mondat a mamától, várj csak... Micsoda egy macskakaparás! „Hova lett a sűrke bundád?” Tudsz erre rímet?

Oswald lebiggyesztette a szája szélét. – Nem hiszem. Én csak újságot meg magazinokat olvasok, azokban legföljebb a reklámban van rím. De most megjegyeztem; gondolkozni fogok rajta. – És a házra mutatott. Vincent apja, sötétkék öltönyben, meglazított nyakkendővel, kilépett a verandára, és tekintetével végigpásztázta a rétet. Szivart tartott az ujjai között. – Most menj vissza a partitokra. Úgy látom, keresnek.

Vincent ülve maradt. – A szerző természetesen én vagyok – suttogetta, miután hátrapillantott a válla fölé. – Engem ismernek. De ha segítesz, akkor neked ajánlhatom a verset. Akkor az én nevem lenne fölül, a tied meg alul: *a kedves*... tényleg; hogy is hívják? – Összehajtogatta a lapot, és alighogy hallotta a segédápoló nevét, gúnyosan röhintett és lecsúszott a székről. – Milyen bácsi?! Vicces kedvedben vagy ma, öregem! Eszem megáll. Hát a Gabi női név!

Oswald is fölállt. – Vagy úgy... Ezt még senki nem mondta. Akkor írd azt, hogy *Oswald néni*nek. Az jó férfinévnek?

Rákacsintott a fiúra, aki már a kerítés túloldalán volt, és nevetve elszaladt. De a villa előtt még egyszer hátrafordult, fölhúzta lecsúszott fehér térdzokniját, és odakiáltott Oswaldnak: – Eláruljak valamit? Örülök, hogy ismerjük egymást. Te vagy a legnagyobb barátom!

Az apja fejét hátrahajtva füstöt fújt a levegőbe. Szikár, szinte csontos férfi volt, arcán kékes borostaárnyék; rossz volt a tartása, zakója szárnyai mélyebbre lelógtak a hátsó szegélyénél. – Te pedig most elmész kezét mosni – mondta, odabiccintett a kórházi alkalmazottnak, és követte fiát a verandára. – Mégpedig alaposan!

A következő hét elején Oswald villamosra ült, és bement a belvárosba. A lakásához egészen közel is volt ugyan egy kis könyvesbolt, de ódzkodott tőle, hogy oda menjen: ott mindig fiatal, kisgyerekes anyukák üldögéltek; látszólag a képeskönyvek miatt. De ahogy a szemük sarkából nézték, az másról árulkodott. Ezért inkább a sétálózóna egyik nagy könyvesboltjába ment, ahol zavartalanul keresgélhetett, anélkül, hogy bárki megszólította volna, és meg is találta, amit keresett; egy árleszállított puhafedelű példányt.

Azt böngészte, amíg sorban állt a pénztárnál, így túl későn ismerte föl a pénztárban ülő nőt. Ő volt az, a strandról; halkan összekoccantak a vékony karperecei, amikor a füle mögé simította egy hajfűrtjét. – Nézd csak, itt az én napimádóm – mondta, miközben elhúzta a könyvet a pénztári árleolvasó fölé, majd a címére pillantott. – Rímszótár? Ez komoly? Csak nem szerelmesverseket akarunk írni? – Oswald nem tudott mit válaszolni. Csak meg-
rázta a fejét, és zavarában otthagyta a tálkában a visszajárót.

Grothe úr állta a szavát; a következő vasárnap ott lógott az Oswaldnak szánt s a nevével el-
látott köpeny a patológián. Miközben begombolta, a segédápoló a rét túloldalára pillantott. Két hamburgi rendszámú bútorszállító parkolt a villa autóbéjáróján; az első emeleti balkonnalhoz teherliftet támasztottak. Kék szerelőruhás rakodók foteleket, szőnyeget és matracokat ügyeskedtek föl a kocsi platójára, s Vincent anyja lófarokba kötött hajjal, jogging-öltözetben helyiségből helyiségbe sietett, kezében csíptetős papíralátéttel, áthúzta vagy kipipálta a rácsíptetett listán az egyes tételeket, és közben koloratúr-áriákat gyakorolt. Férje egy kupacba hordta a kerti bútorokat, és ponyvát terített rájuk. A fiú nem mutatkozott.

Az ezévi szeptemberben sehogy sem akart hűvösebbre fordulni az idő. A falakba applikált, lamellákkal fedett szellőzőnyílások ellenére megszorult a nappali hőség a patológia helyiségeiben is. A csempekről kondenzvíz csöpögött, a lefolyókból rothadásszag szállt fel; Oswald kitérte a parkolóra nyíló szárnyasajtót, hogy legalább valami huzatfélét csináljon, mielőtt nekikezd a napi munkájának. Nemcsak a patológia előtti folyosószakaszon torlódtak föl az ágyak, hanem a klinika parkja alatt húzódó világosabb alagutakban is ott álltak a falak mentén, úgyhogy bizonyos szakaszokon alig fértek el mellettük az ételekkel, ruhaneművel megrakott vagy szürkébe öltözött takarítóbrigádokat szállító utánfutós elektromos targoncák. Előfordult, hogy ezek, különösen a kanyarokban, súrolták, az ágyak matracát, és magukkal rántották a hullákról a lepedőt.

Oswald egymás után deponálta a tetemeteket a hűtőhelyiségekbe, és az üres ágyakat egyelőre kitolta a szabadba. Majdnem két órába telt, míg végzett; addigra valósággal szédült az éhségtől; ivott egy kis tejet, és megevett egy régi perecet meg egy müzliszeletet a segéderők en-nivalós szekrényéből. Azután a bonctermén át az előadóterembe ment, magához vett néhány S-formájú kampót a karokkal, lábakkal és mindenféle törzsdarabokkal teli, nagy medence pereméről. Rostszálas-szélű bőrdarabkák lebegtek a formalinban.

Több mint harminc ágy: vakítóan világítottak a lepedők a késői fényben; a párnákon maradt mélyedésekben lehetetlen árnyék. Oswald a húskampók segítségével négyesével kis szerelvényekké kapcsolta össze az ágyakat, és az enyhén emelkedő folyosón a nőgyógyászati épülete alatti csarnokba, egy hatalmas boltos bünkerhelyiségbe húzta őket. Itt tárolták a szennyessel teli konténereket, itt különítették el a fertőző hulladékot a normáltól, és itt parkoltak az elektromos targoncák, s munkája végeztével Oswald eldobta a kesztyűjét, és pár percig focizott a sofőrökkel. Hogy a kapuba álljon, ahhoz túl lassúak voltak a reflexei, de védőként egész jól megállta a helyét.

Amikor visszament a patológiára, már ott állt az ajtó előtt egy újabb ágy; egy oldalrácsos a gyermekklinikáról. Hét év körüli szőke kislány feküdt a lepedő alatt; úgy tűnt, a szívét mű-

tötték, felsőteste még barnás volt a fertőtlenítőoldattól. A szeme körül jóval mélyebb árnyék, mint a felnőtt halottaknál, még a szemhéja is szürkéskéken derengett, de ez nem ritkaság a gyerekeknél. Az orcák sápadt derengése ellenben mintha valamilyen titokzatos módon túlterjedt volna az arc körvonalán, és az arcot figyelmesen szemlélő Oswald sem küzdelemnek, sem valamiféle utolsó nagy kínnak nem fedezte föl rajta nyomát. Két alig látható ránc az orrgyök fölött ugyan értetlen, vagy tán rosszalló kifejezést is kölcsönzött az arcnak, ezt azonban enyhítette a száj, a száj sarkában kísértő, közelebből meghatározhatatlan mosoly. A sebet a gyermek mellkasán fémkapcsokkal húzták össze, az irodákban használatos iratkapcsokhoz hasonlókkal, és amikor Oswald fölemelte a testet, a kislány hosszú haja hűvösen terült szét az alkarján – akkor a segédápoló egy pillanatra lehunyta a szemét.

Csengő hangja hallatszott valahonnan, dallamos hang, és valami árnyék suhant végig a falicsempéken. – Mi van vele? – kíváncsiskodott Vincent, aki egyszer csak ott állt a nyitott udvari ajtóban. Fehér pólója elején egy róka volt, a háta mögött, a parkolóban elfektetett robusztus biciklinek még forogtak a kerekei. – Eszméletlen?

Oswald megrázta a fejét. Hogy Vincent a lehető legkevesebbet lássa a halottból, hátat fordított a fiúnak, s a válla fölött halkán szólt oda neki: – Á, hát itt vagy! Már vártalak... Nem; alszik, ki kell pihennie magát. Menj a teraszra, oké? Csak gyorsan lefektetem a kislányt.

De Vincent maradt, cargo-nadrágja zsebébe dugott kézzel, előrehajolva nézett be a folyosóra. Közben elfintorította az orrát. – Furcsa szag van itt, hallod – suttogta. – Mint amikor ásít a macskánk. Tök rossz szagú a lehelete, legalábbis a konzervkaja után. Igaz, hogy itt mindenfelé hullák vannak?

– Szamárság! – tiltakozott Oswald, miközben könyökével lenyomta a hűtőkamra ajtaját működtető kallantyút, de az ajtót még nem engedte kinyílni. – Kitől hallottál ilyeneket?! Ez egy teljesen normális kórházi osztály. Ezért a kislányért például holnap érte jönnek. Meggyógyult. A halottak csak nem mehetnek haza, nem igaz? Na, nyomás; mindjárt találkozunk a kertben. Van egy meglepetésem a számodra.

Vincent kinyitotta a száját, de nem szólt egy szót sem. A kislány lábujjaira, a feliratos cédulára szögezett tekintettel megmerevedett egy pillanatra, majd odasétált a biciklijéhez, amelynek még mindig forgott az első kereke. Olyan izzóan fénylettek a küllői az alkonyi napsütésben, mint valami folyadék tükre, s Oswald megvárta, amíg a fiú elindult a parkolóból, s csak azután nyitotta résnyire az ajtót, és nyomakodott be a kislánnyal a helyiségbe és fektette az egyik bádorgkádba. A szemhéjak közül kilátszott a lány szemefehérje, és Oswald, miután vigyázva egészen lezárta a szemét, fertőtlenítette a kezét, és kiment a teraszra.

Vincent föl húzott térdét karjaival átfogva ücsörgött az egyik műanyagszéken, és elnézett a lassan szürkületbe merülő rét fölött. A villában már égtek a lámpák, és a kék kezeslábast viselő férfiak (majd' mindegyikük hegyes háromszögforma izzadságfolttal a hátán) éppen egy hatalmas, szürke filccel egészen bebugyolált hangversenyzongorát emeltek a teherautóra.

– Hamarabb indulunk – mormolta a fiú, amikor Oswald letelepedett mellé. – A mama összezördült valamin az operaházatokkal. Szerződészegés. Ha föl húzza magát, eljátssza a dívát, nincs mese; legalábbis a papa mindig ezt mondja. Még tíz nap turné Németországban, aztán irány a Jumbo Jet. Qantas-járat, mozival meg amit akarsz. De én egyáltalán nem akarok elmenni.

Oswald elkergetett egy darazsat, amely épp ráközelített Vincent színes pólójára. – Örülj neki, hogy mentek – mondta, előkotorva a cigarettáját. – Más gyerek szíves-örömet csavarogna ennyit a világban. Ausztrália! Nem szuper?!

Vincent lassan csóválta a fejét. – Nem, ez totál szomorú. Még két hónapja sem vagyunk itt, és Milánó is csak egy fél évig tartott. Alighogy az embernek új barátai lesznek, már mennie is kell. Ettől mindig rám jön a hasfájás, rendszeren. Lázzal meg mindennel, ahogy kell. És olyankor a mama azt mondja, hogy csak ne affektáljak; az utazgatás jót tesz a művészi fejlődésnek. De nekem egyáltalán nincs rá szükségem. Inkább odabent volnék a házban a könyveinkkel – vigyorogva nézett föl. – Vagy itt, veled, az óriásommal. A mama szerint tök vicces a neved, és a papa is csíp. Azt mondja, olyan hosszú a karod, hogy egyenesen állva is meg tudod vakarni a térded – mondta széles vigyorral, és előre hajolt. – Igaz ez? tényleg meg tudod? Mutasd, meg, naa...!

Fecskék cikáztak fölöttük, hallani lehetett a szárnyuk surrogását; Oswald rákattintott az öngyújtójára és hallgatott. De a fiú, tágrányított szemmel, fölugrott a székéről és lelkesen tapsolt.

– Na, mutasd meg, légy szí, légy szí!

Oswald kurtán megrázta a fejét. Az autók meg voltak pakolva, a szállítók becsukták az ajtókat, és a segédápoló fölnezt az égre, a fák fölött, az ibolyás vörösségre, az orrán át kifújta a füstöt, és azt dörmögte: – Hagyjuk ezt, Vincent. Nem vagyok a cirkuszi majmotok.

A fiú arcáról lehervadt a mosoly, elsápadt és két-három szívdobbanásnyi időre mintha kővé dermedt volna; csak az ujjai mozogtak és az orrcimpája remegett. – De hát... Én csak arra gondoltam... Nem akartalak megbántani, Gabi bácsi! Te vagy a legjobb cimborám! – mondta, és idegesen csavargatva a zubbonya gombjait egészen közel lépett az ülő férfihoz. – Ugye, az vagy? Tudod, én mindig hülyeségeket mondok, megkérdézhetsz akárkit. És nem gonoszságból mondom, becsszóra!

Hüppögött néhányszor, megtelt a szeme könnyel, és Oswald fölemelte a kezét, de aztán mégsem merte megérinteni a gyereket. – Jól van, no; semmi baj. Nem vagyunk cukorból – válaszolta végighúzva a kezét a saját tarkóján. – Gyere, ül vissza. A barátod vagyok, világos. A vérszerződött testvéred, ha akarod. De ül vissza a székre, oké? A végén még azt hiszik... Úgy értem...

Leejtette a cigarettáját, kihalászott egy darab papírt a felső zsebéből, és föltartotta. – Nézd csak, hoztam is neked valamit. Készen van a versünk!

De a fiú álláról könnyek csöppentek le, és nem igazán vett erről tudomást. Szaggatottan sóhajtott, s a kézfejjével megtörölte a szemét. Aztán megkerülte a széket, óvatosan eltaposta a parazsat, és zsebre tette a cikket. – Milyen versünk?

Oswald elfordított egy kapcsolót az irodaajtó mellett, mire fölhunyorgott egy pókhálószakállas, rovaroktól ragacos lámpa. – Egyelőre az „Egér-blues” címet adtam neki – mondta. – Ha nem tetszik, megváltoztathatod.

A gyerek a mellén keresztbefont karral, várakozóan nézett rá, ő pedig széthajtogatta a papírt, kihúzta magát ültében, és játékosan mélyített hangon olvasta: – „Te, egér, a farkad hol van?” – Hogy aztán a tőle telő legmagasabb hangon válaszolja: – „Elveszhetett, míg táncoltam.” – mire ismét dörmögő-mélyen, színpadiasan fölhúzott szemöldökkel: – „Hát a karmaiddal mi lett? / Odaadtam valakinek. / És a füled? / Máshol üget. / Hát az orrod? / Elkódorgott. / S a szemed fénye, barátom? / Fogalmam sincs, én nem látom. / Egér, voltak fogaid is! / Másnak adtam oda kicsit. / Kié lett a szürke bundád?”

A fiú közelebb lépett és mondani akart valamit, de Oswald fölemelte a kezét és szomorú hangon befejezte: „Gyorsan elvész az; ha tudnád... / Belefutsz egy ádáz mancsba, / elnyelnek, s az vagy már: macska.”

A fiú elnyílt szájjal, révedező tekintettel bámult maga elé egy pillanatig, mint aki nem egykönnyen tud a benne felidéződött képektől elszakadni. Odaát becsukták a villa ablakait, kiördült egy bútorszállító az autóbejárából; Vincent eleresztette a füle mellett az anyja őt hívó kiáltását, és hangtalanul mozgatta az ajkát, mintha elismélné magában a verset. Aztán tapsolt, a magasba lökte a két öklét, Oswald pedig föllélegezve nyújtotta oda neki a lapot.

– Beleizzadtam rendesen! – Leoltotta a teraszlámpát, és kiütögetett egy új cigarettát a csomagból. – A rímeket még csak összeszeded valahogy, az elég könnyű. De értelme is kell hogy legyen az egésznek, és jól kell hangzania, vagy? Mindig több szavam volt eggyel a kellesténél, máskor meg kevesebb. Vagy éppen egy nyavalyás szótag hibáztat. Babrább munka, mint egy keresztrejtvény!

Elindult a második bútorszállító autó is. Vincent összehajtotta és zsebre dugta a lapot. – Ez szuper! – lelkesedett, miközben odament a bringájához. – Király csapat vagyunk. Megmutatom a szüleimnek; talán közölnetni is tudjuk valahol. A fele honorárium a tiéd, világos; az egyéb jogokra majd még visszatérünk. – Megdörzsölte a biciklicsengőt az inge csücskével. – De figyelj csak: a végét nem igazán értettem. Az egér megdöglött; a macska lecsapta a mancsával. De hogy lett ettől belőle macska?

Oswald a füle mögé dugta a cigarettát, és segített a fiúnak átemelni a biciklijét a kerítésen. – Hát igen, egy versben ezt is megteheted... Meg lesz emésztve. Úgy értem, ha eszel egy kottettet vagy egy csirkét, az is átváltozik. Erőt ad, és nősz tőle. Vincent lesz belőle.

– Aha! Cool – mondta a fiú, és körbenézett; az apja két ujját a szájába véve füttyentett neki. – De mi vegák vagyunk. Én nem ehetek ilyesmit. – Majd lehajolt, átbújt a túloldalra, Oswald pedig – hogy be ne üsse valamelyik kerítéslécebe – gyorsan a feje fölé tartotta a kezét.

A villában kialudtak a fények, a nyugatra néző ablakokon tükröződtek még a vörös alkonyfény utolsó foszlányos foltjai, és Oswald zajt hallott a háta mögül; azt a tompa „takk” hangot, amelyet a lejtős folyosón legördülő vaságyak hallattak az acélajtónak ütődve: tehát egy új ágy érkezett. Elrepült valami a szürkületben a fakoronák felett; nem lehetett tudni, hogy még fecskék vagy már denevérek. A fiú fölült a biciklijére. – Akkor minden jót. Nekem behívóm van Ausztráliába.

Alsóajkát előretolva fölemelte az egyik öklét, és Oswald hozzáütötte a magáét. – Oké, gengszter, vigyázz magadra. Arrafelé nem piskóta a napsütés, legalábbis azt olvastam. Fényvédős nadrágok is vannak. És írj majd nekem egy szerelmesverset.

Vincent nevetve taposott a pedálba; a küllőkről tompán verődött vissza a reflektorfény, és kattant a váltó, miközben a fiú mélyen a kormányra hajolva fölfelé küzdötte magát az emelkedőn. Rá is játszott a zihálásra. De aztán hirtelen megállt, szinte beledöfve a fúbe vékony lábát, és csípőből hátrafordult. – Hé, Gabi bácsi! Amit még kérdezni akartam tőled: tudod, mért zümmögnek a méhek? – S a választ meg sem várva tölcserít formált a kezéből, és jó hangosan belesuttogta: – Mert elfelejtették a szöveget!

Oswald vigyorgott, integetett, és visszaült a székre. Rágyújtott, és ez esti levegőbe fölszívódó füstön át odanézett a villára, ahol az asszony épp az ajtót zárta be, a férfi pedig a Jeep csomagtartójába rakott be valamit. Amikor felgyulladt az utastérben a belső világítás, Oswald még egyszer megpillantotta Vincent üstökét és sápadt arcát az üveg mögött.

A nagy autó motorja halkabban járt a kerekek keltette kavics-csikorgásnál, a reflektorok fénykévái végigsöpörtek a segédápolón, azután egyszer csak üres volt az autókijárat. A sötétben hűvös lett a levegő, az égen fölparázlottak az első csillagok. Hegyvonulatok és kráterláncok szürke árnyékaitól szabdaltan a fél holdtányér fölkészött a fakoronák fölé, és Oswald még sokáig érezni vélte a tenyerében: a fiú meleg tarkóját.

Egyre korábban sötétedett. Szinte mindenki táskákkal és bevásárlószatyrokkal volt megpakolva és sietett; mindjárt zárnak az üzletek. A túloldali könyvkereskedés eladónői visszatekerték az addig leeresztett vászontetőket, és az árleszállított könyvekkel teli dobozokat egy rámpán föltolva visszavitték az üzletbe. Styropor-betűkből az „Őszi Könyvszüret” szavak voltak kirakva a kirakatban elhelyezett bestsellerek közé; a pénztárak kijelzői már a járda felé voltak fordítva; zöld nullák villogtak rajtuk.

Egy pohár kávéval a kezében Oswald egy kapualjban várt, ahová csak kevés fény szűrődött egy fogászati labor fényreklámjából, és miután az asszony elbúcsúzott a kolléganőtől, némi távolságot tartva a nyomába eredt a sétálóutcában. A nő térdig érő ballonkabátot viselt, és majdnem a válláig érő fekete haja, amelyet hajráf szorított hátra a homloka fölött, minden lépésnél meglebbent, s noha a felnőtt járókelők legtöbbjénél alacsonyabb volt, olyan tartással közlekedett a magassarkú cipőjében, mintha éppen hogy magasabb volna.

Fölgyulladtak az első utcai lámpák, és a nő befordult egy műfákkal sűrűn kirakott passzázsbba. Itt is épp zárták a boltokat, a kupola alatti hangszórókból élettelenül udvarias hang köszöntötte meg a vásárlást, és egy szerkezet csillámló konfetti-csillagokat fújta az emberekre, amelyek megültek a vállakon és a kalapkarimákon. Gyerekek kacagtak, kutyák csaholtak, és a forgóajtók üvege belépőkként tükrözte vissza az üzletekből kilépőket. Az utca túloldalán, a fekete felhők árnyékától sötét kis parkban hajléktalanok melegedtek egy tűz körül, és amikor egyikük egy serpenyőt tartott az asszony elé, az néhány pénzérmét dobott a bádogra.

Szemerkelni kezdett az eső; olyan érzés volt, mintha hideg fólia tapadna az ember arcára. Bár Oswaldon puhatalpú cipő volt, mégis az út mellett, a fakó fűvön lépkedve követte az asszonyt, aki egy nemrég épült többbházás lakótömbbe fordult be. Oswald megszorította a lépteit, hogy szorosan a nyomában tudjon maradni; a nő ekkor lépett be egy kapualj árnyékába. Ijedten kapkodott levegő után, s minthogy a segédápoló elálta az utcalámpák felől jövő fényt, egy pillanatig nemigen érzékelt többet az asszonyból, mint a hosszú munkanapról árulkodóan kissé áporodott parfümjét és nagy szemei derengését. A félelme azonban ugyanolyan világosan érezhető volt a kapualjban, mint a kaputelefon tábláján, háta mögött, a névmezők hunyorgó villódzása.

Oswald hátralépett egy lépést, levette a baseballsapkáját, és odabiccenett neki, de egyetlen szót sem tudott kinyögni. A földre sütötte a szemét, a lábtörő csikkekkal teli rácsára; a nő

hangosan kifújta a levegőt, és miközben bedugta kulcsát a zárba, így szólt: – Te jó ég! Már megint ő az. – Azután megnyomott egy pirosan világító kapcsológombot az ajtó mellett, és hallható kattanással felgyulladt a lépcsőházvilágítás. – És most, testőr úr? Hogyan tovább?

Oswald a parkája zsebébe gyömöszölte a sapkáját, és vállat vont – Nem tudom... Fogalmam sincs – mormolta, és halkan szívott egyet az orrán. – Nem akartam tolakodni; csak erre jártam éppen. Talán ihatnánk valamikor egy kávét... Vagy elmehetnénk enni. Valami törököt? Vagy vegát? Nem kell ma, lehet máskor is. – Megdörgölte az orrát a kézfejjével, majd rögtön utána meghúzgálta a fülcimpáját. – Szóval én tulajdonképpen mindig éhes vagyok...

Visszhangzott a lépcsőházban a köhögése. A nő nyugodtan nézett a szemébe, most minden félelem nélkül; fejcsóválásában inkább csodálkozás volt, mint visszautasítás. Kezét még az ajtó gombkilincsen tartva behajlította a térdét, meglazította a cipője egyik szíját, és megvakarta alatta a bokáját. Közben végigmérte a férfit. – Vagy úgy! Mindig éhes! – Oswald hangosabbnak hallotta a nylonharisnyát karistoló körme hangját, mint amilyen az valójában lehetett, s a nő fogsora olyan fehér és makulátlan volt, hogy Oswald először nem akarta elhinni, hogy tényleg mosolyog. Lassan kialudt a mennyezeti világítás, az asszony cipőjéből két-három konfetti-csillag hullott ki, aztán valamivel szélesebbre tárta a bejárati ajtót, és egy pillanatra lehunyta a szemét. – Na; akkor gyere!

Nagyon halkan mondta ezt. Kopogó cipősarkakkal ment az őt követő Oswald előtt. Az első emeleten lakott, ablaka a városi parkra nézett, és az apartman hasonló volt Oswaldéhoz: nappali konyhafülkével, háló- és fürdőszoba. Miután elvette Oswald parka-dzsekijét, helytel kínálta vendégét a kanapén, és kinyitotta a jégszekrényt. – Nincs túl sok mindenem itthon; egész jó a benti büfénk – mondta. – Van még egy kis térszaláta; a nővérem csinálta. Vagy föl tudok kínálni neked egy pizzát. Vagy melegítek egypár virslit...

Egyik kezében egy pohár borral, a másikban egy üveg sörrel megkerülte a konyhapultot. Homokszínű, harangalakú szoknyája eléggé mereven tartotta a formáját, de a bordó pulóver igen szorosan simul a testére; taksáló, alkalmasint kissé ironikus pillantása elidőzött egy pillanatra Oswald cipőjén, a Dockers márkájú régi darabon. Odanyújtotta a férfinak a sört, és a heverő túlsó végére telepedve keresztbe vetette a lábát. – Egyébként Janának hívnak. És téged? Neved is van?

Ahol az imént Jana megvakarta a lábát, most egy lefutott szem látszott a harisnyáján, és Oswald bólintott: – Pizza jó lenne. – S rögtön olyan mozdulatot tett, mintha le akarná törölni a levegőből a saját mondatát, majd mosolyogva koccintottak. Jana körméről már elkezdett lepattogzani a lakk, ujjbegyével elgondolkodva körkörösén végigsimított a pohár peremén, de nem mondott semmit. Fáradtnak látszott, kimerültnak a munkától; fekete hajában itt-ott megcsillan egy-egy ősz szál, végül ivott egy nagy korty bort, és azt sóhajtott: – Micsoda nap!

Utána kivette a fülbevalóit, meggyújtott egy vastag, levendulaillatú gyertyát a dohányzóasztalon, és amikor most újra kiment a konyhába, jobban kilendült jobbra-balra a szoknya-szegélye. Fölnyitott egy kartondobozt, és tekert egyet a mikrohullámú süítő időbeállító gombján. – Naszóval: quattro stagioni. Kilenc perc alatt elkészül. Tányért és evőeszközt itt találsz; ha innál még valamit, szolgálj ki magad. Engem először is vár a kád.

Bekapcsolta a rádiót; egy klasszikus zenét sugárzó adóra volt állítva, és résnyire nyitva hagyta a fürdőszobaajtót. Oswald a cipőfűzőjével babrált, aztán kivitte a cipőjét az előszobába. Utána elővette a cigarettáját és az öngyújtóját, de körülnézve seholy nem látott hamutartót, így miután megszagolta a kanapé kárpitját és a párnákat, visszapakolt mindent a táskájába, és a képeket kezdte nézegetni a falon; többségük tájkép-akvarell volt. Egy rézmetszet-reprodukción azonban egy komor tekintetű angyal volt látható; arcát az öklére támasztva üldögélt mindenféle szerszám meg kacat között, és írt vagy rajzolt valamit egy füzetbe, s a kutyája a lába előtt, noha leginkább beteg borjúra hasonlított, a játszótéri keverékre emlékeztette Oswaldot, amelyet annak idején etetett és gondozott.

Odakint esni kezdett. A mikro csengéssel jelezte, hogy lejárt; Oswald egy vágódeszkára rakta ki a pizzát, és kényelmesen ehető darabokra vágta. Azután kivett magának még egy sört a hűtőből, és újra lezöttyent a kanapéra. Rágás közben jobbra-balra forgatta a fejét, hogy kibetűzze a polcokon álló könyvek gerincén a címeket. Sok verseskönyv és mesegyűjtemény volt köztük, és amikor Jana visszajött a fürdőből, s az így támadt enyhe huzat megmozdította a könyvjelzőket, Oswaldnak önkéntelenül az egérfarkak jutottak eszébe. – Én is ismerek egy költőt – mormogta.

Jana idegenebbnek hatott smink nélkül, ugyanakkor mégis privátabbnak; pici seb volt a szája mellett. Sötétkéék fürdőköpeny volt rajta, és a megnedvesedett végű haját szárítottatta. Valószínűleg nem értette, amit a férfi dünnyögött, mindenestre azt mondta: – Nyugodtan gyújts rá, ha akarsz –, lehalkította a rádiót, és egy csészealjat tett az asztalra. Azután lejjebb csavarta a fényt, és ledőlt egy halom tarka párnára, a kanapéra. Közben összefogta a combján a frottírt.

Oswald rágyújtott, és sokáig nem szóltak egy szót sem, sőt kerültek egymás tekintetét is; mintha valami furcsa szégyenlősség lett volna úrrá rajtuk. Akárha az időnek, amelyet az ide vezető elszánt lépésükkel átugrottak, módot kellett volna kapnia rá, hogy ismét visszatérjen ebbe a térbe, mozdulatlanul bámulták a gyertya lángocskáját és hallgatták a zenét. Hegedűverseny volt; Jana látnivalóan jól ismerte. Együtt zümmögte a zenekarral a darab végét, és az esti hírek, az Egyesült Államokban pusztító tornádókról, az új-zélandi földrengésről és egy berlini miniszter leköszönéséről szóló jelentések után meglazította a frottírköpeny övét, és a poharát megkocogtatva azt kérdezte: – Hogyan is van ez, óriás uram? Meg is szólal néha?

A férfi szusszantott egyet, végigsimított a kopasz folton a feje tetején, és kortyolt egyet a hideg sörből. Aztán a sörösüveg címkéjét kezdte piszkálni, lekaparta a feliratról az ezüstöt. – Zajlik az élet a nagyvilágban rendesen... Biztosan újhold van.

Jana összeráncolta a szemöldökét és az ablak felé pillantott. – Igazán? Honnan tudod? Tiszta fekete az ég.

Oswald fejét ingatva a rádió felé intett. – Minden hónapban hallani a közlekedési hírekben – mondta. – Mindig, amikor állatok tévednek az autópályára: őzek, juhok vagy lovak. Felizgatja őket a hold, akár felhős az ég, akár nem. Olyankor előjönnek a rejtkehelyükről, átugranak a kerítéseken és palánkokon, és mindenféle galibát okoznak. A szerelemtől van...

Jana fölemelte az állát. A arcából az imént kisimított haja legyezőszerűen ismét előrehullt; derűs csodálkozás fiatalította meg az arcát. Nyelvével megtapogatta a szája sarkában a sebes helyet, kinyújtotta és nagyon finoman a férfi térdéhez nyomta a lábát. Közben félrecsúszott a felsőcombjáról a frottír; még mindig ugyanolyan barna volt ott a bőr, mint hetekkel ez előtt, és csillogott rajta a fürdőolaj. – Azt hiszem, te jó ember vagy; nem? Tényleg erős vagy. – S amikor Oswald erre csak némán vállat vont, az asszony letette a poharát a padlóra, és ragaszkodott a véleményéhez: – De igen, az vagy. Gyere, vigyél az ágyba.

Az utolsó szavaknál rekedt volt a hangja. Pír futotta el az arcát, lehunyta a szemét, és Oswald még egyet szívott a cigarettáján, s a füstöt kifújva elfújta a gyertyát is. Majd felállt, odébbtolt egy fotelt, a pulóverébe törölte az ujjait, és a nő alá csúsztatta a karját. Jana nyakán nagyon szaporán lüktetett az ér.

A férfi krakogott, nyelt. Valami átkulcsolta a mellkasát, elfogta előle a levegőt, és csak akkor oldódott, amikor – a szándékoltnál nagyobb lendülettel – fölemelte Janát. Sokkal könnyebbnek érezte az asszony testét, mint bármit, amit valaha is cipelnie kellett, még a gyerekeknél is könnyebbnek, ami nyilván nem felelhetett meg a valóságnak. Citromfű illata párállt föl belőle, mandulács és boré, és míg Oswald a hálószobába vitte – Jana a nyaka köré fonta a karját, és úgy dörzsölte egymáshoz a lábait, mintha alig tudná kivárni, hogy odaérjenek – a hajába fúrta az arcát, hogy megszárita a szemét.

– Mi az? – suttogta Jana, de ő nem válaszolt. Könyökével megnyomta a villanykapcsolót, és óvatosan az ágyra fektette az asszonyt. A parkban még mindig villódzott a tűz, s az ablak alatt hangosan nyávogott egy macska. ■ ■ ■

Tatár Sándor fordítása

Ralf Rothmann (1953, Schleswig): német író. A Ruhr-vidéken nőtt fel, maga is számos kétkezi foglalkozást űzött; az ezen a vidéken (és jobbára munkás-, ill. bányász környezetben) játszódó regényei külön csoportot képeznek életművében. Egy darabig a líra is végigkísérte pályáját, ma már csak prózát, főként regényeket ír, amelyeket több nyelvre lefordítottak és számos rangos irodalmi díjjal jutalmaztak. Jelen novellája a *Shakespeares Hühner* (Shakespeare tyúkjai) című, 2013-ban (Suhrkamp Verlag) megjelent elbeszéléskötetéből való.

Tatár Sándor (Budapest, 1962): költő, műfordító, az MTA könyvtárának munkatársa. Törökbalinton lakik. Legutóbbi kötete a Kalligramnál: *Requiem* (2006).

Búcsú Brüsszeltől

Ordas köd tenyerelt avas tetőkre,
Nyálkás szmog szemetelt az utcanépre,
Fel-felzajdul a szél, pofánkba bokszol,
Mint szárnyszegve madár, kövön hevernek
Gyötrött vázzal esernyők itt meg ott is,
Hajrá, fogyjon a sör, már vár a reptér!

Főtér hinti miránk aranycsicsáját,
Zsírban zizzen a szöszeke szalmakrumpli,
Csípős, jó majonéz dukálna hozzá...
Már gofrit sem eszünk, csokist, sem eprest,
Pápá!, integetünk a bumszli ködnek,
Hajrá, fogyjon a sör, már vár a reptér!

Ég áldjon, Cirio, fajansz a vécéd!
Bőrkárpit-liliom lapul falakra,
Mindig dúdol a kis, kopaszka pincér,
Ónémet, faragott gyümölcs a polcon,
Pletykák zsongnak a tükrök agg homályán,
Hajrá, fogyjon a sör, már vár a reptér!

Ég áldjon, te modern királyi könyvtár!
Ittam kéziratok poroska kincsét.
Jártam partja kövét kanálisoknak,
Hentesboltjait véres alkonyoknak,
Jégekásában a kagylók és homárok,
Hajrá, fogyjon a sör, ma vár a reptér!

Templom támfala működő vizelde.
Márvány Mária hímezett ruhában,
Kocsmák körmenetén járt körbe hajdan.
Árvízben lebegett e kő csodásan,
Röppent sárga narancs a karneválon.
Hajrá, fogyjon a sör, ma vár a reptér!

Szívtam fenn a tetőn sodort dohányom,
Ívben hulltak alá parázs-parányok.
Izzó dzsesszt muzsikált ezernyi kocsma:
Funky, swing, a be-bop, a blues, a free jazz.
Ösztöndíj ha fogyott, szobát festettem,
Hajrá, fogyjon a sör, ma vár a reptér!

Éjt-nappal pisilő fiú, segíts meg,
Ellenség erejét te csak kacagtd,
Várfalról patakot csurizva rájuk,
Bárcsak gyermeki nemtörődőséggel
Néznek sok mai szörnynek szemközébe,
Hajrá, fogyjon a sör, ma vár a reptér!

Egy netentúli ajánlatról

Bruce Willis ílyet a Die Hard 3-ban sose látott,
Mission Impossible: ezt hiszi még Tom Cruise,
Mert hiszen épeszü ember nincs, aki bízna ilyenben:
Szőrös a férfiutest mind, amióta csak él.

S ím, eme mailben az új csoda perdül elébed:
Nincs epilálás több, félre, borotva, csipesz!
Hát és vállak szőrtelenítését ma örökre,
Játszva megoldja a cég... Jöjj, csupasz emberiség!

Egy tengerentúli mentőlétráról

Mentőlétra a Central Parkban, a színe pirosuló,
Hogyha befagyna a tó, haszna vevődne bizony.
Ámde futót, sétálót napfény szénsava bódít.
Létra, te mit keresel kajla tavasz közepén?

Másnap a hó kavarog, fagy a csont, vacogunk dideregve,
Sutty, kitörölve tavasz - tél dere és dara mar.
Nap heve már lekeverve, a tó üvegezve csikordul.
Lesz, ki a jégbe szakad? Jól jön a létra megint?

Három gyanús Janus

1. PRIMÓRÖK DICSÉRETE

Eddig a szántóföldön termett meg csak a zöldség,
Most már sok labor is ont ragyogó lufikat.
Eddig az íz meg az illatanyag dominált piacunkon,
Most rágván se tudod: répa-e vagy guanó.

2. SZÉPLÁNYOK DICSÉRETE

Régen a marha farába sütöttek billogokat még,
Most csupa tetkó sok széplány tompora, nézd!
Régen a széplány úgy főzött, ahogyan csak az anyja,
Mint a saját apja, úgy vedel egy mai lány.

3. ELLENŐRÖK DICSÉRETE

Egykor a jegy, bérlet nem kellett jó utazónak,
Száll fel a bumburnyák: hoppszasza, elmenekülsz.
Most utad állja, s a rendőrt hívja a disznaja menten,
Így biza nem bliccelsz, lúzer lett a betyár!

PÁSZTOR BÉLA

ismeretlen versei elé

Van egy Radnóti Miklósnál fiatalabb, vagy velekorú költői nemzedék, amely nyomtalanul tűnt el a magyar irodalom emlékezetéből – kánont ne is merjünk feltételezni. Ezeknek a fiatal irodalmároknak nem volt idejük megcsinálni magukat, s meghaltak alig idősebben, mint Petőfi Sándor – ha nem is teljesen harctéri viszonyok között – azonban mégsem „otthon, párnák közt”, hanem munkaszolgálatos-, vagy koncentrációs táborokban 1942 és 1945 apokaliptikus idejében és tapasztalatában. Ki – kiadtak egy-egy verseskötetet az életükben – többnyire a saját költségükön – s már feltűntek verseik a *Nyugatban*, *Szép Szóban*, a *Népszavában* – azaz a késő-Horthy korszak baloldali és liberális „kulturális erőterében”. Sőt: még az is jellemző, hogy egy-egy posztumusz kötetet is kiharcolt számukra egy túlélő kolléga és barát a holokauszt után, s majd verseik szerepeltek a „munkásmozgalmi” és „antifasiszta” antológiák zömében – azaz újabb mai indok, hogy rájuk boruljon a feledés szemfedele.

Pedig kár lenne, mert hatalmas érték, s főleg: ennél is több társadalomról, magyar történelemről, vagy „csak” emberről szóló ismeret menne vele veszendőbe.

Kiemelkedik közülük Pásztor Béla (1943-ban pusztult el valahol Ukrajnában) –rendkívüli tehetségével és egyedi, sehova sem besorolható stílusával – ami nemhogy a szintén besorolhatatlan Weöres Sándoréhoz hasonlít – hanem e különös hang és megszólalás kialakításának alkotó partnere is volt egyben. Ezt maga a költő is tanúsítja a közös munkájuk a *Holdaskönyvhöz* írt jegyzetében (*Sorsunk* 1948), hanem azzal a ténnyel is, hogy Kossuth díját – Pásztor Béla díjként tehetséges fiatal költők között osztotta meg.

E nemzedék után nyomozva ajándékozott meg a sors egy kivételes ajándékkal, s jelenséggel.

Egyik Pásztor Béla vers úgy jelent meg, (az *Új Életben* az ezerkilenszázhatvanas években), hogy a „költő hagyatékából.” Azt nem volt nehéz felderíteni, hogy a költő hátrahagyott írásait a Petőfi Irodalmi Múzeumban kell keresni. Talán fellelhető még egy-két publikálatlan vers még itt! Ehelyett – amennyire tudom, ez páratlan jelenség – 200 kiváló vers legépel, néha átjavított kéziratát találtam meg itt. (A költő édesanyja jóvoltából, aki a hetvenes években bekövetkezett haláláig szerelmes ölelésben maradt fiával e kéziratok révén – és a rájuk írt-lehelt jegyzetek tanúsága szerint.)

E versek kötetbe rendezésüknek egyszerre munkája és egyszerre szellemi gyönyöre foglal le mostánában. Ezekből nyújtok itt át először egy csokrot – a hely (a *Kalligram*) szellemének megfelelően: a Vág folyó környékére emlékezőkből – ugyanis az ott töltött gyermekkor alakította ki Pásztor Béla mágikus realizmusát. ■■■

Kőbányai János (Budapest, 1951): író, szerkesztő, szociográfus, fotóművész. Legutóbbi könyvei: *Kertésznapló* (Múlt és Jövő, Bp., 2016), *Holokauszt-olvasókönyv* (összeáll., Múlt és Jövő, Bp., 2016).

Podraghi éjszakák

Kitűzte már a podraghi romokra
a hold óriási sárga zászlaját
s mint szakállas, vén ágyú, a sötétség
ásított redves lőréseken át.

A csonka torony vadul nyögve hordta
rőt homlokán a penész címerét,
hol asszonykarok hajoltak ki hajdan,
az ablakrácsok közt egy vad menyét

vonaglott és holt martalócok árnya
tapodta a vár egykor nyírt gyepét,
mikor a sóhajtó kapun beléptünk
én és Katusa, a kis tót cseléd.

A lovagtermek rozsdás vasruháin
Csák Máté lelke, roppant árny feküdt.
Horpadt koponyák, csorbult, szikkadt kancsók
heverték a kövek közt mindenütt.

Gallyak ropogtak léptünktől mint csontok,
bórszárnyak verték kigyúlt arcaink
s a csend rokkáin görbe lábú pókok
szóttek fölénkbe gýászos baldachint.

De nyár volt és mi vadul összebújtunk,
számlálta csókunk talán hét kakukk.
A Vág lúdbőrös karjában alattunk
száz fehér hasú, ledér fűz aludt.

Fölöttünk mint tárt asszonykeblek függtek
a csillagbimbós kettős fellegek
s mi bódulva mentünk az omladékig,
mit kék hajjal a repkény elfedett.

Itt vertünk tanyát, itten minden éjjel.
S két csók között s a rángó lombon át
láttuk, mind bámulják a rőt varangyok
a koponyáknak lila fogsorát.

A réműlet még édesebbé tette
Csókunk. – Hogy vert a szív s a játszi kar
hogy ölelt, mikor elhúzott fölöttünk
egy-egy denevér zöld szárnyaival.

Vágbeszterce*

Itt rossz anyja volt a föld a parasztnak,
Eladta magát friss pénzű uraknak
S örök hűséget esküdött cseh grófnak,
Ki egész évben Bécsben dáridóztat.
S míg kártyás keze zöld asztalon vedlett,
Érte termettek a zöld testű földek.
Itthon kastélyát csak pár frakkos szolga
Ápolta s kertjét vén agár szagolta.
Padjain csend ült, – fán túlért gyümölcsök,
A szökőkút is csak magának csörgött
S a zöldre festett, dárda-végű rácsok,
A semminek őrizték a világot...

—

A rácson túl, sziklás mellén a hegynek,
Beszterce állt, mint kitagadott gyermek.
Mint kérő kéz, úgy nyúlt az égnek tornya,
Rajt vádló kereszt égett világolva.
Mert mi maradt a földből a parasztnak?!
Pár szikes földcsík, mit csalétkül dobtak,
Mint szánból csontot, melyen marakodva,
Lemaradjon az éhes farkascorda.
S amíg a szánkók biztos révbe érnek,
Maradjon el a nép új ezer évet.
S a koncokon önmagát elemésztve,
Ne legyen kedve felnézni az égre.

—

A paraszté a hegynek rögös csíkja.
Vad átok szántja, eke nem hasítja.
Övé mohverte szegélye a Vágnak,
Melyen tavasszal zöld özönvíz vágat.
Úgy leng vetése, mint nád a lápból,
Közötte gólya s rekedt bíbic gázol.
Az aratáshoz háló kell és csónak,
Mely jó bölcsőnek, de jobb koporsónak.

* (A kéziratban az alábbi megjegyzés szerepel: Gyerekeim Vágbesztercén nyaraltak nagyanyukával – most nevezik Povazská Bystrica)

—
Itt éltem gyermekként, ezen a földön.
A gróf vetése, mint aranyló börtön
Láncolta át az éhező vidéket
S kövér gulyája telten legelészett.
A nép kenyerét ló-jászolból lopta
S a kocsmában ült a földről álmodozva.
Itt minden házban szentkép volt és mécses,
De fojtott bosszú ahhoz elégséges
Hogy Megváltóját újra megfeszítse
És pálinkáját vérrel édesítse!...

—
Az éj árnyában néhány jobbágy-gyermek
Indult dacosan, – almát lopni mentek
A kastélykertbe, hol a gyümölcsök csak
Magukért élnek, magukért rothadnak.
Közéjük álltam, – bár nem voltam éhes,
De úgy éreztem: szívem velük érez.
Tolvajként kúszunk s az éj cinkos leple
Jóságosan hullott le terveinkre.
S ekkor a gonosz hold, mint ór vacogva
Lépett a dárdás, csillanó rácsokra
S az éber kutyák szűkölve csaholtak,
Az inasházban sárga lámpa gyulladt.
Jaj! futni kellett, a csósz hosszú bárdja
Tolvaj kezünket sorba, mind levágja!!
Rohantunk vadul, – világarcú éjjel
Nézte futásunk vénuszi szemével.

—
Ruhánkkal sodort bokrok és vén cserjék
Álmos kezüket gyúlt arcukba verték.
Lábuk alatt, riadt gyík-népség siklott
S a felvert fogoly szárnycsapkodva kotlott.
Doboló szívvel szaladtunk a dombnak
Vállán hold-vértű karcsú fenyők voltak.
Ott fent megálltunk búsan, mint egy vert had.
Nem mint fiúk, mint megvert vén parasztok...
És visszaneztünk: a lombon át látszott
A ház, a kert és ahogy a hold járta
A kertnek kaján dárdás-végű rácsa.
Én nem voltam éhes paraszti gyermek,
S úgy néztem vissza, mint kóborló vércse
A mindörökre elorzott vidékre.

Visszafelé a Golgotán

A fennsík pozsgás rétein
Még bárányfelhő-nyáj legel,
De vörös talpán messze jár
A nap s a mélyből énekel.

Állok még fényvert dombtetőn,
Elejtem kék tekintetem.
A Vág egy szigethez siet
És átkarolja hirtelen.

Már párás lágyság kavargó
A völgynek álmos fáira
S a lejtő mohán térdepel
A roskadt, vén Kálvária.

Harang kondul, – az esteli.
A falu felé indulok,
Kétoldalt málló szobrokon:
Faragott latrok s jézusok.

Mohón megyek a szent uton,
Lejtő segíti léptemet
S a Golgota visszafelé
Forgatja a bús képeket.

Itt fenn már megfeszített,
Mellében dárda, – lábain
Ájtatos gyertyák faggyúja,
Karjain fonnyadt rozmarin.

Istennél járt itt valaki. –
A pára nő, – tovább megyek,
Ott Pilátus, a zord pogány
Zug, kövülten, ítéletet.

Gecemán buja kertjein
Jár Jézus, homlokán pipacs,
A porzók: ördög szemei,
Lihegik, „Júdás csókja az”!

Itt még a hét apostolok.
Asztalon bor, kenyér s a hal,
Amott rabszolgák övezik
A Hegynek olajfáival.

S mire a völgybe érkezem,
A nap leszáll a domb megett
S egy pislá mécses jelzi csak:
A Kisdéd mostan született!

S ki voltam még az Út előtt,
Magányos ember, dombtetőn,
Most gyermekszívvel lépdelek
Az útszéli vén temetőn.

Az út porából füstösen,
Telt-tógyú gulya kanyarog,
Mögötte görbe botokkal
Kigyulladt arcú pásztorok.

Elmondjam most a boldog hírt?!
Csak víz és mező lelküket,
Bús Istenemmel egyidős,
Pogány részegség üli meg.

S a hold-hordóból bor csurog,
Mit csapra mámoruk ütött,
Telizümmögi lelküket
Pogány dalokkal víg tücsök.

Gyújtsam fel bánat, csillagod?
Izmos és derűs istenek,
Nekik a zöldes csillagok,
Még jó jeleket intenek.

S állok, mint útszéli kereszt.
Hogy hozzám érnek, – hallgatok.
Nem néznek rám s a kanyarnál
A sötétségbe olvadok...

Vadászat

Mint baljós kaptár zsong a várrom,
Csikorgó csapóhídjain
Holt vadásznép tör, paripákon –
Kék sólyom ül a karmazsin-
Kesztyűs jobbjukon, a száz bósz kopja
Süvít és páncélingeik
Csillognak, vállukat lobogva
Nagy hollóhajak verdesik.

Gyűrűbe zárja a vidéket
A földöntúli hallali.
A fák közt hiúszemek égnek,
Vad hörgéseket hallani.
Rémülten fújva fut a vadkan,
Remeg a cserjésben az őz.
Paták nyomában láthatatlan,
Vérszomjas falka kergetőz.

S a vértet öltött, sárga csontok
Vadászkedve ma újra él –
Rikoltva medvebőrt, agancsot
Nyúznak a fáklyák fényinél.

S amerre húz a szellemhorda,
Mint uszály leng a vér szaga.
Csapzott lovuk orrán horkolva
Gomolyog szét az éjszaka.

S a falvakra hull imbolyogva
Vár-úr árnyuk s a rémület
Vascszimáival megtapodja
Újra a jobbágysziveket...

Út a magasságok között

Kamasz kedvvel néztem szerte
S az ó fóliánsok
Lapjairól a nagy világ,
Oly kicsinek látszott.

Ezer tájék csalogatott,
Térdig kopott a lábam
S nem hagyhattam el önmagam,
Csak magamat láttam.

Bennem eredtek az utak,
Tátogtak a kátyuk.
Bennem zúgtak minden erdők,
Rám hullott az árnyuk.

Én voltam a nyögő gálya
És az óceán is,
Bennem volt a sárga puszta
És a délibáb is.

Jaj tízezer éje-napja
Csak magamat járom,
Nem vezet hullt tevék csontja,
Nem biztató lábnyom.

Nem járt senki itt előttem,
Akit elérhetnék.
S feltűnik már halálom: e
Havas határhegység.

Rája hull le minden napom,
Rajta túl nem léphet...
Felé megyek s árnyként vonom
Az egyedüllétet.

Kristály-poros ösvényeken
A csúcs felé hágok,
S növény árnyam betakarja
Az egész világot.

A műlovarnő

Arra ébredtem, hogy kiabálok. Pár nappal később Cecil istállójánál Matilda jelent meg. Áthatóan kék tekintete annyira elbűvölt, hogy kis híján elakadt a lélegzetem. Lenszőke haját a füle mögé tűrte. Furcsán nevetett, mintha nem szívesen villantaná elő a fogait. *Hát ma nincs edzés?* – kérdezte és közben megpaskolta a ló nyakát. Magas volt. Szűk lovalónadrágot és feszes pólót viselt, nem tudtuk nem észrevenni, milyen szép. Romanával egymásra pillantottunk, szántszándékkal meg se szólaltunk.

Matilda vagyok – nyújtott a kezét. A felnőttek nem kezelnek le velünk túl gyakran. Felváltva kételkedve néztük a kacsóját, majd egymást. Matilda ismét felnevetett: *Már régóta figyellek benneteket, ügyes csajsziak vagytok.* Romana végül kezét nyújtott. *Té vagy Karolina, ugye?* – kérdezte Matilda. Némán bólintottam. Teljesen elkábított az illata. Fahéj és valamilyen gyümölcs keveréke. Inkább a karámrudakat mustráltam. A királynőt a karámban láttam meg. Büszkén állt. Csodás fejdíszre kiemelte smaragdszín szemének csillogását. Mintha belelátna a szívembe. *Ma nem edzünk. Cecil kifutóját elfoglalták a karbantartók* – szólt Romana és finoman a fenekembe csípett. *És ahogy azt ön is tudja, mi nem lovagolhatunk, csak titokban a kifutóban gyakorolgatunk* – mondtam, miután feleszméltem az ámulatból. Matilda lassan csípőre tette a kezét. *És ahhoz mit szólnátok, ha elintézném az igazgató elvtársal, hogy a lovardában gyakorolhassatok... és tegeződjünk, rendben?* Mindketten hangos nevetésben törtünk ki. Jó vicc. Majd hogy a lovardát az igazgatóval. Az igazgató elvtárs volt itt az atyáúristen. Csak szocialista kivitelben. Mindenki félve emlegette. A hatalmát. A beleegyezése nélkül egy szalmaszálat se rakott itt senki keresztbe. Mindenről tudott. Ha valaki ellenszegült, azonnal kirúgta. Egy személyben döntött a lovak életéről, a lovasok sikereiről. Egy telhetetlen rohadék. A kerületi nemzeti bizottság csókosa. Vasököl-lel uralkodik a lovarda fölött. Azt beszélik, van az irodájában televízió és bőr ülogarnitúra is. Megüli a legvadabb apamént. A csődör szót fogad neki. Elég a legapróbb származdulat. Engedelmesen üget, mint a kisbárány. Pedig ez a ló a mi fejünket nyugodt szívvel szétrúgná. Az igazgató meg olyan büszkén üli meg, mint egy tábornok. Az ilyen férfi nem vesz tudomást a gyerekekről. Úgy tekint ránk, mint a férgek. A királynő szeme felragyogott. A színe mély mocsárzöldre változott. Elcsendesedtünk.

Matilda sarkon fordult és egyenesen az igazgatói iroda fele vette az irányt. *Aztán nehogy meglepődjete!* – kiáltotta és csengő hangja úgy repdesett az istállóban, mint a légy. Két óra múlva már a tágas lovardában szobroztunk. Cecil fura lószerszámot viselt. Matilda hosszú,

fehér futószáron vezette. *Lányok, ez a voltizsheveder* – mutatott ostorral a Cecil hátából kiálló bőrfogantyúkra. *Előbb csak lépésben próbáljátok ki!* Romana Cecilhez bicegett és óvatosan megmarkolta a hevedert. Egy pillanatig sután a ló mellett sántikált. Majd dobbantott és könnyűszerrel felugrott a ló hátára. Mint a tollpihe. Matilda elmagyarázta, hogyan tornázzon. Mikor feszítse meg a lábát és hol legyen a test súlypontja. *Kitűnő! Most próbáld meg ugyanezt vágta* – kiáltotta és csettintett Cecilnek. A ló olyan gyorsan visszament a körbe, mint a célzott lövés. A sörénye a szélben lobogó fehér szalagokká változott. Az orrlyukai kitágultak. A szeme csillogott. Finoman fújtatott a vágta ritmusában. Tíz évvel fiatalabbnak tűnt. A ló hátán Romana ide-oda rakta a lábát, lengette a karját. A mozdulatai különös tánra emlékeztettek. A rövidebb lába csodás módon meghosszabbodott és egyszeriben egészséges, életerős lánnyá változott. Mentem, hogy én is kiprobáljam. A hevederen lévő fogantyúk valóban hasznosnak bizonyultak. Matilda érthetően elmagyarázta a felugrás technikáját. Ügyes kis fortély. Egy ideig Cecil mellett futottam a vágta ritmusában. Erősen megkapaszkodtam a voltizsheveder markolatában, hirtelen a kinyújtott lábamat a talajnak szegeztem és lendületből felugrottam. A mozdulat magasan a ló hátára repített, a levegőben elegánsan szétvettem a lábam és finoman leültem. Más volt. Egyenletes galopp. Egyszeriben csak a testemre összpontosíthattam. A derekam ellazult. A hátgerincem a galopp ritmusában vibrált. Kihúztam magam. Büszkén felszegttem a fejem. *Lassan helyezkedj oldalra középtartásba* – parancsolta Matilda. Úgy éreztem, repülök. Bátran Cecil hátára térdeltem és... felemelkedtem. A ló hátán álltam talán három másodpercig. Úgy tűnt, az égből nézem a világot. Úgy éreztem, hogy majd kiugrom a bőromból és már soha nem térek vissza ebbe az esetlen testbe. Aztán leestem.

Tanultunk. Hogyan csináljuk meg a lovon a kis malmot, az ollót vagy a mérleget. Matilda elmagyarázta, mi a kötelező és szabadon választható gyakorlatsor. Milyen technikával kivitelezhető a trükklovaglás, azaz a dzsigitovka. Minden nap gyakoroltunk és a fáradságtól már a hazafele tartó buszon elaludtunk. Anya rám sem ismert. A féltékeny, nyikhaj gyerekek magabiztos sportolóvá nőtte ki magát. Már nem nyugtalanítottak a pasijai. Csak enni, aludni és zuhanyozni jártam haza. Az iskolában ügyesen puskáztam, így megúsztam legfeljebb egy hármassal egyik évfolyamot a másik után. Egyszer sikerült annyit javítanom, hogy két kettesem lett. Anya akkoriban egy valutaüzérrel járt. Kapott tőle bony-utalványt, vett egy walkmant. A nyugati termékeket árusító Tuzexban. Kéket. Narancssárga fülhallgatóval. Aznap végigsöpört az első nyári zivatar a lakótelepünkön, kiszaladtam az esőbe. Feltettem a fülhallgatót. A walkmanba gyorsan beraktam az Árpitól kapott kazettát. Máris egy másik világban találtam magam. (...)

Pöpec volt. Soha hasonlót sem éreztem még korábban. Olyan érzés volt lóháton hallgatni a The Dark Side of the Moon-t, mint amikor Árpi sodort nekem egy füves cigit. A ló ügetett. A zene áthaladt a testemen. Médium voltam, amely egyszerre vette és sugá-

rozta az adást. Ezt Cecil is érzekelte. Az ütősökhöz csatlakozott. Úgy nyargalt, mintha hallotta volna a zenét. Minden teljesen tökéletes volt. Az izmaim erőfeszítés nélkül tették a dolgukat. Pontosan. Egyenletes erővel. Összehúzódas, lazítás. Nyúlás és rövidülés. A legkisebb habozás nélkül. A testem önműködő géppé változott. Már nem gondolkodtam. A lábam között éreztem az állat meleg, mozgó hátát. Egyre erősebben tudatosult bennem a mozgás okozta kék. Fejletlen puncim Cecil bőrét dörzsölte. Nőtt. Megduzzadt. Benedvesedett. Megnagyobbodott. Lucskos lett. Forró. Kitágult. Elnyelte Cecilt és a lovardát. A csiklomat millió forró nyelv nyaldosta. A kéjtől lelassultak a mozdulataim. A csípőmet Cecil hátának feszítettem. Mélyebben, egyre erőteljesebben. A puncimban valami erősen megremegett. A testem görcsbe rándult. Teljesen magamon kívül voltam. Aztán a dalnak is vége lett. Cecil megállt. Lelkes taps hangzott fel. Matilda a voltizs kör közepén állt és kiabált: *Kitűnő! Karolina, ez most nem edzés volt, szinte táncoltál. Épp ezt várom el tőled.* Szörnyen elszégyelltem magam. A megélt kék egészen ledöbbsentett. Megijedtem a saját testemtől. Titokzatossá és irányíthatatlannak éreztem. Azon gondolkodtam, nem vagyok-e beteg. Fájt a mellem. Zavaros gondolatok cikáztak a fejemben. Lihegve álltam Cecil mellett. Matilda ravaszul mosolygott. Azon morfondíroztam, észrevettem-e valamit. Vállon veregetett. *Zenére kell gyakorolnunk* – szaladt ki a számon. A királynő beleegyezésképpen bólintott. Nevetett. Szájában a fogak helyén rubinvörös almák fénylettek.

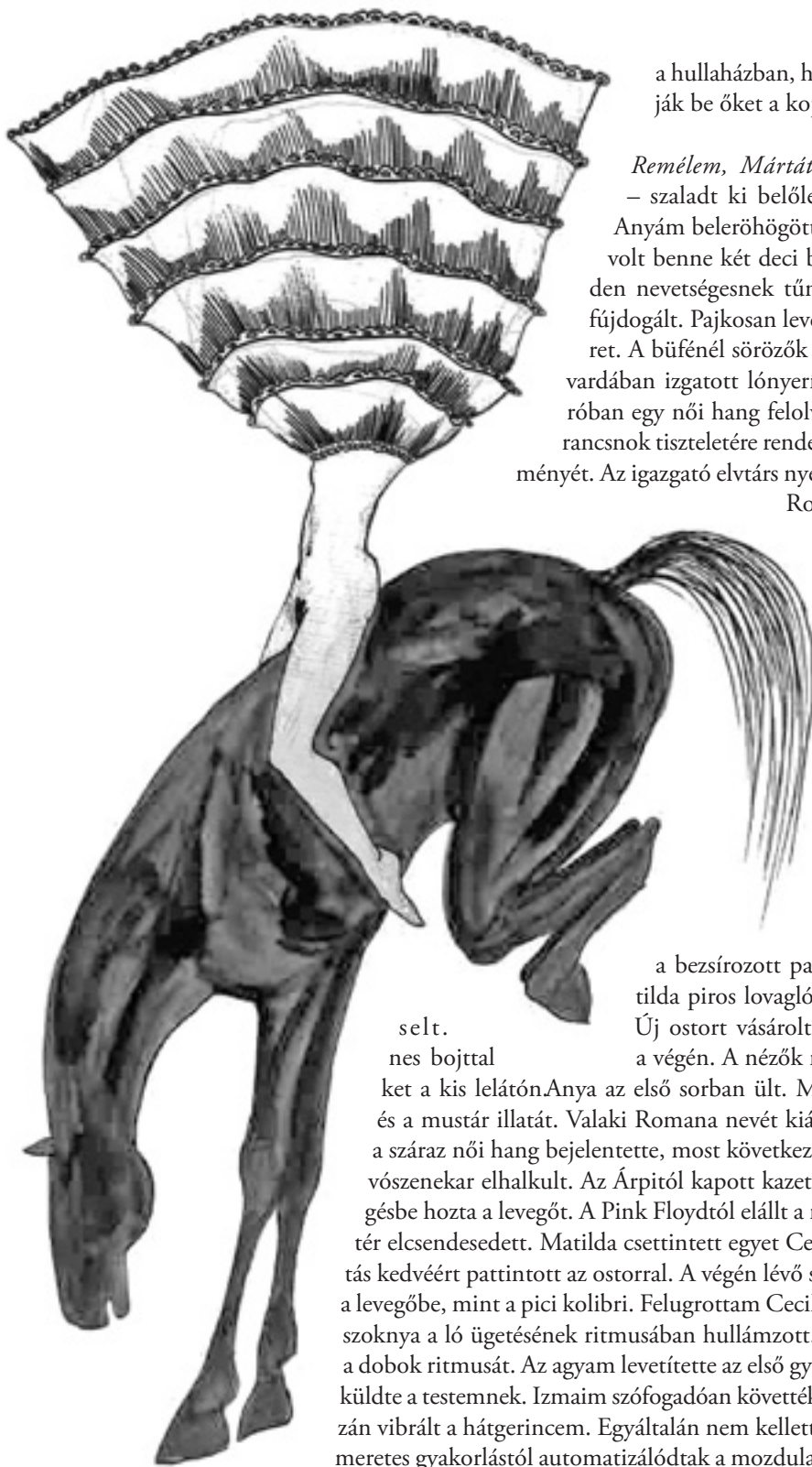
Egy hét múlva a lovardában már ott volt a magnó a hangfalakkal. Matildával egy versenybemutatóra készültünk. Abban bízott, így sikerül majd meggyőznie az igazgatót, hogy csapatot alapíthassunk. Kötelező gyakorlatok. Szabadon választott gyakorlatok. Mindennek folyamatosan stimmelnie kellett. Pontosan a vágta lépteire. Romanával kemény munkába fogtunk. Naponta edzettünk. Megtanultuk, hogyan csináljuk a fecskét, a zárt lábas leugrást, a mérleget és a zászlót. A legnagyobb gondot a statikus gyakorlatok okozták, amikor a vágató Cecil hátán mozdulatlanul kellett maradnom. Nem tudtam hosszabb ideig megtartani az egyensúlyomat. Gyakran leestem és beütöttem a medencém a voltizsheveder kemény fogantyúiba. A csípőm sokszor kék-zöld volt a zúzódásoktól. Romanának a csillogok és a piruettek mentek jobban. Ügyesen megfordult a tengelye körül anélkül, hogy elvesztette volna az egyensúlyát és kiesett volna a ló ügetésének ritmusából. Egyszer nagyon csúnyán megütöttem magam. Ügyetlenül keresztettem a karjaimat. Ez a mozdulat lerepített Cecil hátáról. A hátamra zuhantam, még a szusz is kiment belőlem. Levegő után kapkodtam, mint a partra vetett hal. Egy pillanatra ismét megéltam a félelmet, amit akkor éreztem, amikor fuldokoltam. Matilda kemény volt. Felemelt a földről. Miután már úgyahogy kaptam levegőt, azon nyomban arra kényszerített, hogy visszamásszak Cecil hátára. Addig gyakoroltam, míg teljesen elmúlt a félelmem. Tudta, mit csinál. Naponta kitolta valamicskével a lehetőségeink határát. Hamarosan olyan nehéz gyakorlattal is megpróbálkoztam, mint a kozák lógás. Azt sem tudom, hogyan, de fejfel lefele csüngtem a lóról. A lábam a voltizsheveder szíja tartotta. Cecil vágatott. Kinyújtott ujjam elértem a földet, a torkomban éreztem az emésztetlen ebéd ízét. Négy ügetőugrás után összehánytam magam. Romana és Matilda úgy nevettek, majdnem behugyáltak, amikor törölgettem a kihányt tészta maradékát az arcomról. *Az edzés előtt három órával már nem szabad ennetek* – jegyezte meg akkor Matilda. Már ebédre sem jártam. Kockacukorral csillapítottam az éhségem. Olyan sovány voltam, mint a csuka. Az edzés után még lecsutakoltuk Cecil hát-

sóját. Addig dörzsöltük a szalmával, míg teljesen meg nem száradt. Paskoltuk a kövérkés hasát és a legszebb vallomásokkal halmoztuk el. Az utolsó busszal jártam haza. Anya már hortyogott a bekapcsolt tévé előtt. Később Matilda megmutatta, hogyan végezzük a páros gyakorlatokat. Előbb én ugrottam fel Cecil hátára. Bal kézzel a fogantyúban kapaszkodtam, a jobbat pedig Romanának nyújtottam. Cecil mellett szaladt, felvéve az ügétés ritmusát. Hirtelen elrugaszkodott, felugrott és átvette a lábát. Olyan erősen megrántott, hogy megcsúsztam.

Mindketten lezuhantunk a homokba. A páros felugrást majdnem egy hétig gyakoroltuk. Egy idő után már tökéletesen egymásra hangolódtunk. Az alapülésben, kinyújtott kartartásban éreztem, ahogy Romana finoman a hátamhoz nyomja pici mellét. Cecil lépteit a hangfalakból áramló zene uralta. A tarkómat Romana lehelete simogatta. A mérleggyakorlatnál a lebegőtámasz alatt izzadt combjai a nyakamat súrolták. Elegánsan átvettük magunkat a ló egyik oldaláról a másikra. Sőt Romana még a parádés kézenállást is megcsinálta, közben fogtam a derekát. Az egyik mozdulatsort folyamatosan követte a másik. Táncoló sziámi ikrekké változtunk, élő szobrot alkottunk a fehér lóval. Matilda elégedett volt. Piros anyagból rövid szoknyácskát varrt. Fehér pólóban, fehér tornacipőben olyanok voltunk, mint a cuki légyölő galócák. Sziámi galócák, cseresznyemaggal a mellünk helyén. Hát ki tud az ilyen látványnak ellenállni?

Úgy tűnt, ez lesz életem legszebb szombat reggele. A lakásban terjengő bundás kenyér illata kicsalogatott az ágyból. Anya lazán bekötött fürdőköpenyben a tűzhely mellett állt. A kávéfőzőből kikotyogott az erős kávé. Még a halottat is feltámasztaná. Leültem a konyhaasztalhoz. Anya kérdezősködött, ízlik-e, kérek-e még ketchupöt, elég sós-e a kenyér. Úgy körülugrált, mintha hímes tojás lennék. Szinte már terhessé vált a hirtelen támadt gondoskodása. *Egyél rendesen, jól kell laknod! Kis ügyeském!* – turbékolta és megkínált cigivel. Eleinte vonakodtam. Anya vigyorogva megjegyezte: *Ne nézz hülyének, rég tudom, hogy cigizel.* A pici erkélyen ültünk, kávéztunk. Kék füstkarikát eregettünk, melyek feloszlottak a levegőben. Észrevettem, hogy anyám fekete hajában már megjelentek az első ősz hajszálak. Az eget néztük, amit összefirkált a repülő fehér csíkja. A szomszéd erkélyen kalitkában tartott zebrapintyek fütyülését hallgattuk. Ekkor eszméltem csak rá, milyen jó anyával. Sőt hirtelen arra vágytam, hogy hozzábújjak a melléhez. *Még álmomban sem gondoltam, hogy az én kis tesztoszám ilyen sokra viszi* – szólt nevetve és elment, hogy felvegye csengő telefont az előszobában. Eloltottam a cigit és bementem, hogy bekenjem a tornacipőmet. Arra vágytam, hogy aznap teljesen tökéletes legyek. Végigfuttattam a tornagyakorlatokat, amelyeket bemutatok. Finoman krétaporról törölgettem a koszos anyagot. *Istenem!* – mondta anya és hangjában kihallottam a meglepetéssel vegyülő rémületet. Füleltem. *Istenem* – ismételte meg párszor egymás után. Az előszobában repkedő szerencsétlenül sok istenemet hallva felálltam. *Mi történt?* – kérdeztem, amikor letette a kagylót. Nem válaszolt. Kiment rágyújtani az erkélyre. Életem legszebb szombatja lehetett volna. Ha fel nem hív valaki. Ha a néni-kéimnél Miskolcon nem romlik el az átfolyós vízmelegítő. És nem alszanak csukott ablaknál. Ha a sok ha nem lenne, hej, de jó világ lenne! A szomszédasszony talált rájuk. Már teljesen kihültek. Rózsaszínre. Mint a három kismalac. Egy pillanatig az előszobában ácsorogtam és a telefont bámultam. Hát ha valaki felhív, hogy csak egy hülye vicc volt az egész. Aztán visszamentem befejezni a tornacipőt. Alig láttam a könnyeimtől. Beivódtak az anyagba és csúnya barnásszürke foltokat hagytak. Anya az erkélyen sírt. Azt kiabálta, most ezt az egészet verjem ki a fejemből. De így is állandóan az egy korábbi nyáron látott, hajfonatos alabástrom nők jártak az eszemben. Azon gondolkodtam, vajon hogyan fekszenek

a hullaházban, hogy öltöztetik fel és rakják be őket a koporsóba.

Remélem, Mártát azért leborotválják...

– szaladt ki belőlem útban a lovardába. Anyám beleröhögött a zsebkendőjébe. Már volt benne két deci barackpálinka, így minden nevelésnek tűnt számára. Meleg szél fújdogált. Pajkosan leverte a fáról a lédús szedret. A büfénél sörözők poharába is esett. A lovardában izgatott lónyerítés terjedt. A hangszóróban egy női hang felolvasta a Ján Nálepka parancsnok tiszteletére rendezett emlékverseny eredményét. Az igazgató elvtárs nyert a Szádelő nevű lóval.

Romanával kicsit bemelegítettünk és átöltöztünk. Matilda háromszor megköpösdött bennünket, majd ezt követően ünnepélyesen kiléptünk a homokkal felszórt körpályára. Cecil szőre olyan volt, mint a frissen felvert tojásfehérjére. Jelentősegteljesen lépkedett. Elegánsan rakta

a bezsírozott patáit a lenyírt fűre. Matilda piros lovaglóruhát és bőrcsizmát. Új ostort vásárolt az alkalomra, pici szíva végén. A nézők már elfoglalták a helyüket a kis lelátón.

Any a selt. nes bojtjal az első sorban ült. Megéreztem a főtt virsli és a mustár illatát. Valaki Romana nevét kiáltotta. A hangszóróból a száraz női hang bejelentette, most következik a záróprogram. A fűvöszenekar elhalkult. Az Árpitól kapott kazetta harmadik száma lengésbe hozta a levegőt. A Pink Floydtól elállt a nézők lélegzete. A nézőtér elcsendesedett. Matilda csettintett egyet Cecilnek és csak úgy a hatás kedvéért pattintott az ostorral. A végén lévő színes bojt úgy szállt fel a levegőbe, mint a pici kolibri. Felugrottam Cecil hátára. A kárminpiros szoknya a ló ügetésének ritmusában hullámozott. Cecil azonnal felvette a dobok ritmusát. Az agyam levetítette az első gyakorlat képét és továbbküldte testemnek. Izmaim szófogadóan követték az elképzeléseimet. Lazán vibrált a hátgerincem. Egyáltalán nem kellett erőlködnöm. A lelkiismeretes gyakorlástól automatizálódtak a mozdulatsorok. Csak a zenét érezkeltem. Erőfeszítés nélkül. A szívem pumpálta az oxigéndús vért testem

minden egyes sejtjébe. Az ütősök egy másik világba repítettek. A felzászlózott nézőtér eltűnt. A porondon találtam magam. Csillogó fekete ruhában. Könnyű volt, mint a pókháló, finoman simogatta a combomat. A ló ügetett, arany-piros lószerszámja visszaverette a tüzes fényeket. A nézőtér tapsolt. Egy férfi feldobta a levegőbe a cilinderét. A gyerekek törökmézet nyalogattak és a csipkeruhát viselő szép hölgyek legyezgették magukat. A zene a ló háta fölé emelt. Megrészegített a petróleumlámpa illata. Az egyik mozdulatsort váltotta a másik. Mindig szebb és veszélyesebb következett. Nem ismertem magamra. Más voltam. Felnőtt. Izmos váll, hosszú láb és kemény, fejlett mell. Nem bírtam betelni

a látvánnyal. Abban a pillanatban jöttem rá, ki lakik bennem. Az ügető ló hátán álltam. Hirtelen elrugaskodtam. Borotvaként átvágtam a porond kupoláját. A nap leragasztotta a szemhéjamat. Egy időre megvakultam. Kiegyenesíttem a kezem és zuhantam lefele. Lassan. Megkezdődött az átváltozás. Egy nővé váltam, a cirkuszból. Míg a lábam földet nem ért, lejátszódott előttem pár élet. A zene véget ért. A kemény talajon landoltam. Kész műlovarnóként. A műlovarnó meghajolt. A nézősereg tapsolt. Anyám is. Kezében sörrel a lelátó előtt állt. Már rég nem csillogott így a szeme. A kéjenc indiai ágyasnak nyomra veszett, egy teljesen hétköznapi, boldog anya integetett vissza. Édes volt a siker. Teljesen megfeledkeztem a megmérgezett nénikéimről. Mindenki ránk mosolygott. Bókoltak. Meghívtak főtt kukoricára, üdítőre. Matilda magasztosan válaszolt a kérdésekre: *Ki varrta ezeket a bájos piros szoknyácskákat? Hogy hívják ezt a sportágat?* Cecil büszkén lépdelt az istállóba és nemes fejét falánkan süllyesztette az édes melasszal teli vödörbe. Izzadt hasát szalmával lecsutakoltuk és közben cseverésztünk. Matilda a voltizshevedert tisztogatta. Titokzatos mosolyt ült ki az arcára. Amikor a megetetett lovak elégedett morgása közben az utolsó látogató hangja is elhalt, hatalmas árnyék jelent meg a hátunk mögött. Maga az igazgató elvtárs jött el személyesen, hogy nagylelkűen üdvözölje a férgeket. Szigorú tekintettel ránk nézett. Úgy éreztem magam, mint a gombostűvel átszúrt papírfecni. *Edzhetek és versenyezhetek is – kiáltotta. Egy feltétellel. Ezt a szörnyű imperialista zenét azonnal lecserélik valami ideológiailag elfogadhatóbbra.* Sarkon fordult és gyors léptekkel távozott. *Mit jelent az ideológiailag elfogadhatóbb? – kérdezte Romana.* Matilda lenézően abba az irányba tekintett, amerre az igazgató elment és szárazon elmagyarázta: *Valami olyan, amittől a komcsik nem kapnak gutaütést.* ■ ■ ■

Vályi Horváth Erika fordítása

■ **Uršula Kovalyk** (1969): próza- és drámaíró, a kassai underground fontos alakja. Több foglalkozást is kipróbált, volt már laboratóriumi állatgondozó, az Artforum könyvbeszerzője, ápoló az erőszak áldozatai számára létrehozott központban. Jelenleg a hajléktalanokat foglalkoztató Divadlo bez domova színházban dolgozik. Pozsonyban él. Magyarul több kötete jelent meg Vályi Horváth Erika (*Nő a turiból, Travesztia show*), illetve Bolemant Lilla (*A hűtlen nők utálják a tojást*) fordításában. *A Műlovarnő* (Krasnojazdkyňa) 2013-ban jelent meg, s bekerült az év Anasoft Litera díjának tíz döntős könyve közé.

Vályi Horváth Erika (1978): újságíró, műfordító, a kortárs szlovák és cseh próza fordítója. Eddig 12 önálló fordításkötete jelent meg. 2008-ban U. Kovalyk: *Travesztia show* és 2015-ben I. Dobrakovová: *Halál a családban* c. fordításáért Madách Imre Műfordítói Nívódíjban részesült, idén elnyerte a Babits Mihály Műfordítói Ösztöndíjat U. Kovalyk: *A műlovarnő* c. regényének magyar fordítására.

A twin peaksi bika

gyökerekkel dobálják egymást a helyiek
 csak így lehet kibírni
 paradicsommal mint a bikákat
 kislányszobrokat raknak eléjük
 mert hiszik így megállnak
kamehame mondják a kislányok
 és fénygömböt szórnak a szoknyáiktól
 káprázik a bika szeme mozog
 a vörös de csak tradícióból
 a kislányok aztán rizst szórnak eléje
 hogy megzavarodjon ahogy szagolnak
 hogy megmaradjon a szaglásuk

*a muschel az kagyló abból
 nyílnak ki a szobrok be vannak
 fonva be vannak fonva kalászbán
 állunk álljatok meg unalmas
 nagy büdös bikák a kezünkben
 cukros szív nyaljatok bele
 és aludjatok el a főutcán
 feküdjetek le a szőrötökre
 ott a nagy aranyalma főjjetek
 levessé itt hozzuk az üstöt beletesszük
 a gyolcsos fityulát öreganyánk
 kihímzett jótanácsait előbb
 a patával aztán hajtsatok fejet
 csak a szarvatok nem kell az böki
 a fenekünk*

levesestányér hangja
 reshreshresh
 hurráhurráhurrá
 a nővérek a megnőttek itt harcoltak
 akik beleestek a tengerbe
 másik szobába akarunk itt apa
 gyűjti a trófeákat hallottad
 valaki a fürdőben van pedig
 hallottuk nem találjuk őket
 ezekben a szobákban vannak
 még tömőanyagok az állatokhoz
 elférnek a kádban a csempét is
 a plafonra krétával halat
 rajzolnak keresd a többit
 ott a lába az ablakban
 miközben tömik a plafonon
 nézi a halat
 és akkor lejön az apa
 nyomta belénk a tömést ő tette
 belénk jólesik úgy lettünk
 megtömve ő volt az ő kérdezi
 meg hogy vagyunk

SPOILLEREK

Egon

Hygeia kora reggel talpon van
Egon simára borotvált a ravatalon
a narrátor magányéneknek
definiálja az ébredést K szeme
távolodik *látnoki festő vagy*
szól a tanítványnak *nyúlánk és szelíd*
tekintetű pepis a koponyatetője halotti
maszkjuk békébe dermedt Hygeia reggel
koppint a vállakra amikor élénkek
a margaréták kis mellükön dudorodnak
a bőrrücskők ezen kémlelik ketten
a gyógyító nőalakot ahogy
fertőtleníti a kerteket
beszívja a tífuszt a nyákromlást
már kora reggel talpon
a fagyantát keni végig bő
legyen a veteményes mégse
hívogassa a húslegyeket mosdása
öblítő a fáradt talajnak
lúgjában zubog a krumpoli
éled a kalács bő reggelink lesz
Egon mielőtt kiszállunk
elfelejtjük a sokszögű nőalakot
beleradirozunk geometrikusra
szabott hüvelyükbe és letompítjuk
erőszakos könyökeiket

vonuljunk ki erre a kis váll
érintésre együtt a szecesszióból
új parádétól feszülnek meg lovaink
unsere städte sind tot
hosszúra nyúlt ujjaid mégsem
érnek el mondja a narrátor
kifested a titkokat a bőrre
a lázalmoknak emberarcot adsz
és kék pecséttel küldöd őket
magad elé az a megnyomorítás
jele lovaink farán is szikrás
az üszök Egon sietnünk kell
a posztmodern elégtételt vesz
rajtunk letaszítanak a
kurátorok Bartilleián és
a javasasszonyok kapuja is véges
tudom *du stehst am höhepunkt*
nem használtak még eléggé
szeretőid de minket más
gapot vár már pihenésre

SPOILEREK

Logan

*húsz év múlva születik egy új
generáció nem lesznek bérgyilkosok
mi a terv velük lesz családjuk*

logan tüskéi rövidülnek
lassabban esnek ki a melléből
a golyók végre megy az idő
végre fehéredik a szóre
az albinó vigyáz hogy ne legyen
több gondolatolvasás már nem tud
meggyógyulni rubofenes üvegből
önti a viszkít 20kell még a yachthoz
utána lőheti a titániumot

a fejébe elkésett a megrendelőt
kivégezték hogy segít most
a bajbajutotton

de a te véred farkas

és ott a menedék

a képregényben északon vannak
a többiek transzfúziót fogsz kapni
a kislány felteker a darun a sziklaháztetőre
létezik a bázis az újak a kislány is elalhat
végre nem bántják az emberek

amikor felnyársal a fa
ez most az utolsó fájdalom
végre nincs újraépülés
a szövetek átengedik a fát
hát ilyen ez ilyen érzet
láthatod a végét

Marcella

Marcella

homolokra tapasztott korongokkal
mérik kijön-e a sodrából
a kihallgatónő kigombolta a felsőt
hogy az alany az áldozat parfümjét
érezhesse amit a tethelyen találtak
én voltam j, j, j és k esetében
nem hagytam el őket
zacskóba zártam téged is megmenthetlek
elviszlek nem maradsz egyedül
itt vannak ők is a csuklómra tekertem

közben a férfiszereplőt kirúgják
j a zacskóban a terhes aki miatt most
Marcellától elköszön az ágyban

de a pozíció nem egyezik au utolsó j
lassabban fulladt a mellékjelenetben
lengyel és török vendégmunkásokat
mutatnak ahogy rasszisták ütlegetik őket

Tóth Kinga (Sárvár, 1983): költő, író, zenész. Legutóbbi könyve: *Holdvilágképek* (Magvető, 2017)

PONGYOLA

PONGYOLA

...totál agyfaszom van, és ez a geci Püpi meg felhív azzal, hogy az Isten bassza meg, de tényleg ezt mondja, hogy az Isten bassza meg, nem is köszön, csak ennyit mond, hogy az Isten bassza meg, majd megkérdi, hogy tépünk-e?, és én már hallom a hangján, hogy tökrészeg, vagy be van szívva, mint a szar, vagy fel van szopva, vagy mit tudom én, hogy mi van velem, nem vagyok én az anyja, se az orvosa, de le is fosom, mert ő már csak ilyen, a drog meg a cigi totál része az egész személyiségének, és kurvára ki fogja csinálni, és még mielőtt felhívott volna, tuti, hogy eltolt valami finomságot. Rendesen látom, ahogy ül a lepukkant, szar kéglijében magányosan, és eltol valami finomságot, egyébként ő mondja így a lefittyent szájával, hogy eltolni valami finomságot, és én meg erre nem mondhatom neki, hogy baszd meg Püpi, fejezd már be, mert kurvára ki fogod magad csinálni, mert tőlem amúgy is tök hiteltelenül hangzana, ezért inkább befogom a lepcsés pofámat. Érted, tutira álszentnek meg faszfejnek nézne, ha leszólnám, amit meg nem akarok, szóval, ezen totál kibuktam, hogy csak úgy felhívott, meg amúgy is egész nap csak itthon dögölök, mert, baszd meg, kurvára nincs kedvem semmihez. Kapcsolgatom a kibaszott tévét, csak nyomom meg nyomom a távirányítót, és csak régi, ótvar mesék meg filmek mennek ilyen szar címeikkel, hogy Zöld kártya, meg Kék remény, meg valami kis csávó, akit nyomorék, fogyatékos rablók kergetnek, ő meg tök gáz poénokkal kibasz velük, aztán happy end, nekem meg egész nap ezt a szart kell nézmem, mert huszonháromezerszer ismétlik, és ez kurvára lehoz az életről. Nem is értem ezt, baszd meg, egy kisgyerek nem ilyen okos, a rablók meg nem lehetnek ennyire hülyék, hogy egy rohadt fegyvert nem bírnak magukkal vinni a betörésre, és miközben kapcsolgatom, a snittek pörögnek egymás után, úgyhogy valami hülye focimeccsre teszem inkább, mert a faszom tudja, milyen nap van ma, de az biztos, hogy nem egy átlagos hétköznap, mert kivételesen szar dolgok mennek a tévében, Püpi meg erre is rátesz egy lapáttal, felhív, azt mondja, hogy az Isten bassza meg, megkérdi, hogy tépünk-e, és ha ez még nem lenne elég, elkezdi nekem énekelni a telefonba a Hull a pelyhest, meg azzal fenyeget, hogy átjön, úgyhogy, inkább nyírjon ki, baszd meg, minthogy tényleg folytas-

sa az éneklést vagy ide dugja a hülye a fejét. Be fogom csukni a kurva ajtót, mert ez a seggfej még képes tényleg átjönni, és ezzel sikeresen tönkre is fogja baszni az egész estémet. Letorkolom, és elmondom neki, hogy a faszom kivan tőle, és lecsapom a tefont, majd töltök magamnak egy kis pálinkát, meg, ha már tényleg így betépve vagy mit tudom én mit csinálva felhívott, akkor én is rágyújtok egy jointra, hogy ne legyen az, hogy nem vagyok vele eléggé empatikus, mert én aztán kurva empatikus vagyok mindig mindenkivel. Mondom, kivételesen fosul érzem magam mostanság, de gondolom ez nem baj, mert az embernek vannak ilyenjei, ilyen állapotai, hogy izé, hogy ideges, meg hogy szétbaszná valaki fejét, meg módszeresen szájba rugdosná még a Szűz Máriát is, és ez is egy olyan pillanat, és miközben tekerem a jogát, a televízióból kiszűrődik a kommentátor öblös hangja, és azt mondja, baszd meg, hogy az Ajax Amsterdam, komolyan, kurvára tényleg ezt mondta, hogy az a kibaszott Ajax Amsterdam az egyéni seggekre épít. És az jut eszembe, hogy Püpi is egy totál seggfej, hogy tuti, hogy ezzel az életmóddal el fogja cseszni az egész életét, ha még nem tette meg, de nekünk, a mi nemzedékünknek amúgy is az a szokásunk, hogy elbasszuk, és ez generációkon keresztül így megy, mert anyámék, meg nagymamámék is tönkre elbaszták, bár a nagymamámék inkább a történelem baszta szét, vagy legalábbis erre fogják, de lehet, hogy tönkre igazuk van, tényleg a történelem baszta szét az egész generációjukat. Amúgy meg nagymamámék már mindegy, mert sikeresen elhúztak a halál faszába, úgyhogy tulajdonképpen lefosom, hogy mi lett a sorsukkal, meg mi nem. Ezt megint csak úgy mondom, érted, de Püpi, baszd meg, itt van az élők sorába, és át akar jönni, és ezt valahogy kurvára meg kellene akadályoznom. Egyébként fogalmam sincs, pontosan mikor, de vele tök régen volt már, amikor először találkoztam, azon a tipikus Toka-féle hegyi partin, ahol, tisztán emlékszem, baszd meg, mindig egy üveg alkohol volt a beugró, és ahol a bungaló sarkában ült egy rasztás, hippi kinézetű, mezítláb csávó, totál be volt szívva, meg be volt baszva is, és tolta az arcába az almabort, és a kortyok között a fűben megcsillanó holdfényről filozofált, és azt mondta, mintha csak tegnap lett volna, baszd meg, hogy azt mondta, hogy tutira a fű a legszebb, legegzezotikusabb dolog a világon. Meg a Hold is totál szép, ezt is mondta, és hogy ez így tönkre idillikus, meg romantikus, és legszívesebben kiverné a faszát itt és most, ebben a csodálatos környezetben. Erre én nem mondtam semmit, Püpi meg, mivel be volt baszva, még azt is hozzátette, hogy izé, hogy azért van itt, mert az alkoholista, faszfej apja kirakta a házból, és ide menekült, ebbe a hűgyszagú bungalóba, Toka hegyére, mert itt sokkal menőbb és hangulatosabb és sokkal inkább ott-hon érezheti magát az ember, meg persze, azt is elmondta, hogy izé, itt bármikor kiverheti a faszát a fűbe, ha úgy gondolja.

A dolgok meg azóta sem változtak, mert Püpi, ez a szarrágó faszfej, aki az előbb felhívott gyakran alszik Tokaék szőlőjében, és ha jól számolom, ő a harmadik ember, akiről tutira tudom, hogy állandóan kibasszák otthonról valami mondvacsinált, faszom tudja, milyen ok miatt.

Az első, akit így kiraknak, az én vagyok, a második meg az a kurva nagy seggfej öcsém, aki nem képes soha semmi értelmeset csinálni, szóval már miatta is teljesen ki vagyok bukva, és mondom, jointot szívok itthon, és iszok hozzá egy kis hazait, mert hazai nélkül mit sem ér ez az egész, aztán meg rágyújtok egy rendes cigire is, hogy jó legyen, és totál azt érzem, hogy kiábrándultam ebből a szar életből, meg a műsorokból is, úgyhogy inkább átkapcsolom valamelyik adásra, és, baszd meg, az egyikben az Óz a csodák csodája megy, ezért gyorsan vissza is kapcsolom a meccsre, mert ez a kurva kibaszott mese a gyerekkoromra emlékeztet, főleg a kókadt szájú, geci bádóg ember miatt, mert mindig olyan akartam lenni, mint ő. Az az ostoba piccsa Dorothy meg azért zavart benne, baszd meg, mert olyan hülye volt, hogy jött a kibaszott orkán, és nem volt képes becsukni a kurva ablakot, szóval érted, tuti, hogy te is ismered ezt a szar mesét. Kis csöves faszkalap gyerek voltam, és

már akkor is felkúródtam azon a nagyfejű Ózon is, aki úgy en block átbaszott mindenkit a végén, és ez a barom Püpi meg, miközben gondolkodom ezen a szar mesén, képes felhívni még egyszer, és azt kérdi, hogy, baszd meg, az előbb engem hívott-e. Én meg mondom neki, hogy a faszom beléd, igen, engem hívtál, de ne gyere át, teszem hozzá, mert zavarsz, éppen dolgozom, és ez a seggfej képes azt válaszolni, hogy kurvára nem dolgozom, majd hozzáteszi, hogy mindjárt itt van, és miközben lecsapom a telefont, hallom, ahogy elkezd énekelni, a Kis kalácsom, nagy kalácsom kezdetű faszom klasszikust. Ezután meg visszakapcsolom a meccsre, mert a tököm tele volt Ózzal, és komolyan azt mondja az a pöcs kommentátor, hogy néhány percnyi ivószünetet rendelt el a játékvezető, én meg, baszd meg, azt mondom, hogyha már ivószünetet rendelt el, akkor én is ledöntök egy kis pálinkát, és be is szunnyadok tőle rendesen, és totál mikro alvásaim vannak. Érted, behunyom a szemem, kinyitom a szemem, aztán meg kicsit faszábban érzem magam, mert azt álmodtam, hogy Püpi anyjával baszok, mert egyébként Püpinek az az egyetlen jó tulajdonsága, hogy az anyja kurva jó bőr. Érted, ő az a gazdag muff, aki így odafigyel magára, meg kondizik meg szolizik, meg minden, bár igaz, hogy baszottul közhelyes, meg vallásos picca, meg a faszom tudja, milyen pozitív energiákban hisz még, de olyan jó nő, hogy ezzel minden rossz tulajdonságát háttérbe szorítja, és ha egyszer széttenné a lábát, komolyan mondom, bármilyen jó haverom is Püpi megbasznám az anyját, mint egy malacot. Ezt, hogy toszom az anyját, többször is álmodom egymás után, és jobban is érzem magam, meg hát azt mondják, hogy van az álom, ami annyira jó, hogy felébredsz rá, és szerintem a magömlés is valami ilyesmi lehet, de nekem egyszerűen nem volt soha magömlésem, és most se volt semmi ilyesmi, úgyhogy nem tudom, bár biztos valami hasonló lehet. Mindenki mondta, akinek volt már, hogy milyen fasza, amikor elévezel álmodban, de nekem egyszerűen csak elmaradt, vagy nem is lesz sose, vagy nem tudom, és ezen gondolkodtam, aztán meg teljesen be is aludtam. És egyszer csak hallok egy kurva fékcsikordulást, majd egy pukkanást, és azon agyalok, hogy szerintem tuti, hogy az a debil Püpi az, aki valszeg repülve érkezett meg a szar trabijával úgy, hogy, baszd meg, megint képes volt nekimenni valaminek, és ha ez nem lenne elég, még fel is keltett hozzá. Ez a fasz, ez hülye, baszd meg, mondom magamban, és azon agyalok, hogy ha most látná egy rendőr, tuti megbaszná meg elvonná a jogsiját, de aztán eszembe jut, hogy erre rábasztam, mert a jogsiját nem tudják elvenni, mert soha nem is volt neki. Ha bekopog, baszd meg, akkor nem halt meg, de már csak nem halt meg, faszom, mert kurvára nem hiányzik nekem ide a rendőrség, de amúgy meg lefosom, dögöljön meg, ha hülye. És egyszer csak megkezdí verni valaki az ajtót, úgyhogy, baszd ki, ez életben maradt, ezt gondolom, hogy ez biztos életben maradt, és inkább kinyitom neki, hogy ne dörömböljön, meg hogy lássam, hogy mennyire maradt életben, és kinyitom az ajtót, és ez a fasz nem is köszön, csak megkérdi, hogy anyádék hol vannak, én meg megnyugtatom, hogy a Bahamákon, ezután megkérdi, hogy az öcsém, és erre meg azt válaszolom, hogy Tokáék hegyén, mert, mondom neki, hogy már megint kibaszták, de az öcsém meg olyan, hogy lefossa, mert neki ott jobb. Ezután ez a köcsög Püpi képes kijelenteni, hogy kurva jó, és bejön, és ez a fasz olyan kibaszott természetességgel jön be, mint aki hazaérkezett, és az jut eszembe, amikor valaki azt mondta nekem régen, hogy az intelligens emberek állítólag kibaszottul pofátlanak. Nem tudom, hogy ez miért jut eszembe, mert Püpi egyébként kurvára nem intelligens. Bejön, baszd meg, és azt mondja, hogy Tokát megint kirakták otthonról, én meg azt mondom neki, hogy fasza, mert akkor ő a negyedik, de ő ezt nem érti, és inkább tölt magának egy kis pálinkát, és hozzáteszi, hogy tök fasza, és megkérdi, hogy ez hazai-e, én meg válaszolok neki, hogy igen, hogy ez kurvára hazai. Ezután, baszd meg, simán, ok nélkül elkezde vigyorogni, mert látja rajtam, hogy kibaszottul ideges vagyok, és szól, hogy figyeljek rá, és előkapja a telefonját, és azt mondja, hogy mivel látja rajtam, hogy tele van a faszom a világgal, mutat nekem valamit, amitől aztán teljesen le fogok lazulni, és odahív magához, és elkezd nekem a telefonján mutogatni

a kurva macskás képeit, egyiket a másik után, és azt mondja, kipirosodott arccal, hogy ez mennyire szép meg mennyire idegnyugtató, én meg azt mondom neki, hogy az anyád sokkal szebb és sokkal jobban meg tudna nyugtatni, baszd meg. Ezzel simán felkúrom az agyát, de most toleráns velem, és meg is érti, hogy megbasznom az anyját, mert ő is tudja, hogy az anyjának olyan jók a lábai, hogy ihaj, csak ne lenne az a picsa olyan kurva valóságos meg közhelyes, és rá merem tenni a fejem, hogy Püpi is tuti megketyintené, ha nem lenne az anyja, és mert a beszólásom után érzi a veszét, rögtön el is teszi a kurva telefonját a picsába, a macskás képeivel együtt. Ezen agyalok, hogy hogyan basznom meg a Püpi anyját, aztán meg ezt halljuk a tévéből, baszd meg, hogy bent van, és fogalmunk sincs, hogy mi van bent, de szól Püpi, hogy az a szar pálesz van bent a májunkban, ami szerinte, ő mondta így, hogy szerinte egyébként tök fasza. Én meg már reggeltől ezt az ötven fokos hányadékot tolom az arcomba, mondom neki, mert van egy rakattal, de, teszem hozzá, hogy izé, hogy anyádat szívesebben tolnám, erre azt mondja, hogy vegyem be a faszát, és hogy annak ellenére, hogy ilyen menthetetlenül geci vagyok, így mondja, baszd meg, hogy „menthetetlenül geci”, van egy meglepetése, és megkérdi, hogy tudom-e egyáltalán, milyen nap van. Honnan a faszból tudnám, kérdezek vissza, meg azért szólok, hogy tudja, hogy nem kellene nekem a szar meglepetései, mert a macskás képeitől is agyfaszt kaptam, erre azt mondja, ennek semmi köze nincs a macskákhoz, meg hogy ma december 24-e van, és, hogy Jézusnak a születését ünnepeljük, én meg szó szerint azt reagálom, hogy ennek a fasznak már tényleg minden kibaszott tettét meg kell ünnepelni. Akkor is ünnepeljük, baszd meg, ha megszületett, vágom a fejéhez, akkor is, ha meghalt, akkor is, ha feltámadt, meg akkor is, ha varázsolt valami faszom tudja mit. Érted, mondom neki, én elhiszem, hogy izé, hogy nagy csávó volt meg minden, de baszd meg, nem volt egy mainstream a tag, úgyhogy szerintem neki is tele van a fasza azzal, hogy most, hogy elhúzott a gecibe innen a földről, minden szart megünneplünk vele kapcsolatban, és ezzel meg benyalunk neki tövig. Mert érted, ez basz fel a legjobban, mondom neki, hogy most, hogy kinyírták, mindenki őt élteni, ha kell, ha nem. Amikor meg élt, le se baszták a fejét, de miután feltámadt az egész világ meghökkent, hogy baszd meg, faszom, ez a csávó nem hazudott, érted, és ezért kell őt évezredek óta ünnepelni, baszd meg, tök feleslegesen, mert félünk tőle, mert varázsereje van, meg feltámadt, meg felszállt a mennybe meg a faszom, érted, semmi másért csak azért ünnepeljük, mert remegünk, hogy mi van, ha bepöccen, és visszajön, meg az apjától is félünk, attól meg pláne, érted. Ennyit mondtam neki, baszd meg, aztán meg úgy folytattam, hogy így hozunk nekik áldozatot, érted, hogy ünnepeljük, ha kell, ha nem, így nyaljuk a seggét, nehogy egyszer igazán felbasszák magukat az apjával együtt, és visszajöjjenek és felrobbantsák ezt az egész kibaszott kócerájt. Ezt mondom Püpinek, de Püpi meg azt mondja erre, hogy az Isten bassza meg a hülye fejemet, tök fasz vagyok, hogy ez egyáltalán nem így van, hogy hogyan mondhatok ilyet, mert ez a pöcs értünk halt meg, de mondtam neki, hogy te vagy a fasz, baszd meg, értem ne haljon meg senki, értem éljen, baszd meg, jöjjön ide, tekerjen valamit, vagy basszon be velünk, mert azzal nem érek faszt se, ha meghal, és ezt ő is tudja. Azt mondja erre Püpi, hogy nem értem, meg szerinte totál debil vagyok, úgyhogy kussoljak, meg dögöljek meg, vagy nyugodjak le a picsába, vagy valamit kezdjek magammal, és megkérdi, hogy én miben hiszek, erre azt mondom neki, hogy anyádban. És rágyújtok egy cigire, meg öntök neki is egy kis pálinkát, erre ő megint elkezd vigyorogni, és azt mondja, hogy annak ellenére, hogy ilyen mértéktelen faszfej vagyok, komolyan így mondja, hogy „mértéktelen faszfej”, és hogy neki ennek ellenére van valami finomsága. Így mondja, furcsán elhúzva a lefttyent szájával, hogy fi-no-m-ság, érted. Aztán fogja magát, baszd meg, és tök hirtelen benyúl a farzsebébe, és

kutakodik egy darabig, majd elővesz egy kurva nagy elázott, ormótlan gombát, és ott áll a kezében egy kibaszott nagy gombával, de halál komolyan, mint valami népmesei hős, benyúl a zsebébe, és kivessz egy rohadt nagy dög gombát, és áll itt előttem a lefittyent szájával, a rasztás hajával és a kezében meg egy légyölő galóca-szerű kiábrándult, elferdült gomba, baszd meg. És komolyan azt várnám el, hogy azt mondja, annak a mélyhangú népmesei fasznak a hangján, hogy van három kurva kívánságod, amit teljesítek, meg szerencséd, hogy én nem tudom, mi a fasznak szólítottál, de nem ezt mondja, hanem lágy, elcigizett hangon a lefittyent szájával meg a betépett szemével csak annyit mond, hogy izé, hogy boldog karácsonyt. Ezen én magam lepődtem meg a leginkább, baszd meg. De mindegy, mert kurvára nincs kedvem a szentimentális faszágaihoz, inkább töltök neki még egy kis hazait, aztán koccintunk, és kelletlenül én is azt mondom neki, hogy boldog karácsonyt, baszd meg, majd irtózva kezét fogok vele, és megnézzük, hogy mit lehetne kezdeni azzal a kibaszott dög gombával. Püpi szerint elég, ha elrágjuk ezt a szart, úgyhogy, nem baszok, komolyan fogja magát, és így simán bele is harap a lefittyent szájával, és leharapja a fél kalapját annak az ormótlan, nagy dögnek, azután azt mondja, hogy nem is olyan szar, és amíg rágszál odanyújtja nekem, és én is beleharapok, és tök keserű az egész, de mindegy, isszuk hozzá azt a szar hazait, úgyhogy, baszd meg, érted, így tök könnyű, mert jól csúszik, és így tényleg nem is olyan szar, és egy perc alatt be is toljuk az egészet. Csak miután megettük jut eszembe, hogy, baszd meg, ez lehet, hogy tényleg galóca volt, és ez a fasz idehozta, hogy kicsináljon, és megdögöljünk tőle mind a ketten. A kurva focimeccsen meg közben a kommentátor azt mondja, hogy Cris csúnya betépését láthattuk, mi meg azon kezdünk el röhögni Püpiével, hogy jó lehet Crisnek, aki a pálya zöld gyepén csúnyán be tudott tépni, és azon agyalunk, hogy mi miért nem letünk faszom focisták, mert akkor mi is csúnyán be tudnánk tépni, habár mindegy, mert így is be tudunk, és azért be is szoktunk, amikor csak lehet. Püpi meg semmiből semmi elkezd beszélni a nőkről, érted, bassza meg, nem elég bajom van így is, de ez a fasz még szentimentálisra is gombázza magát, és azt mondja a nőkről, mintha kibaszott monológot mondana, szó szerint fogom idézni, hogy ha lefekszel egy szűz picsával, akkor az több mint valószínű, befoszál, tényleg így mondja, hogy „több mint valószínű”, hogy az a picca örökre emlékezni fog rád, de nem lehet sokáig a partnered, ezt is így mondja, hogy „partnered”, és folytatja, hogy a szűz picca nem lehet a partnered, mert egy idő után már ki akarja próbálni a dugást mással is. És a többségük, érted, ezt mondja, hogy a többségük meg is teszi, azaz simán lelkiismeret-furdalás nélkül ráül más faszára is bármikor. Ha viszont egy igazán tapasztalt csajjal, egy olyan jó, fasza milffel csinálod, mutatja, baszd meg, hogy jó fasza milffel, keményen gesztikulálva, hogy jó, fasza milf, akkor, szerinte ha vele baszol, neki örökké csak egy lényegtelen senki lesz a sok közül. A két típus között pedig azok a potenciális feleségjelölt picsák vannak, így mondja, haljak meg, komolyan mondom, esküszöm, hogy „potenciális feleségjelölt picsákat” mond, na, szóval ezek azok, akik szerinte a környék legszerencsétlenebb alakjainak és legnagyobb seggféjének esküdnek örök hűséget. És azt mondja még Püpi, hogy nézzek körül, hogy egy valamirevaló picca, aki még értelmes is, meg ki is néz valahogy, vagy a legnagyobb seggféjjel vagy a legszerencsétlenebb csávóval jár a környéken. Én meg erre azt mondom neki, hogy, baszd meg, Püpi, ha ez igaz volna, akkor minden kurva jó nő veled járna. Aztán meg azt gondolom magamban, hogy ha nem fejezi be azonnal a kibaszott dumálást, szétbaszok a fején egy vázát. Erre meg, érted, belepofázik a kibaszott kommentátor, hogy óriási lehetőség a holland Joe Int előtt. Én meg azt mondom neki, hogy Püpi, faszom, ez tényleg hoz-

zánk beszél, ő meg csak röhög, és azt kérdi, hogy hogy a kurva életbe beszélhetne már hozzánk. Én erre azt mondom, hogy baszd meg, nem tudom, de tuti, hogy hozzánk beszél, ő meg azt vágja a fejemhez, hogy debil vagyok, majd felemeli a tenyerét, és elkezd röhögni, aztán én is felemelem a tenyeremet, és érted, mint E.T., az ég felé emelem, és valamiért vizes a kezem, és a vízcseppeken én is elkezdek hangosan vihogni, meg azon, hogy Püpiúnek mennyire töpörödött, nyomorult ujjai vannak, és hogy az enyémekek mennyivel faszábbak. Ott hahótázok a formás ujjaimon meg az ujjperceimen, és arra gondolok, hogy mekkora faszág az, hogy ujjperceknek nevezték el, mert az egésznek kurvára nincs köze a percekhez. Ha meg nem, akkor biztos volt valami Ujjperc nevű feltaláló faszi, aki biológusként vizsgálgatta a kezét, és aztán róla is nevezték el, vagy a faszom tudja, kiről. Püpi ezen is röhög, és egyszer csak totál ok nélkül beszalad a hálósobába, és elkezd kidobálni a szekrényből anyám ruháit, én meg utána megyek, és üvöltöm neki, hogy mi a fasz van vele, ő meg csak röhög, mint egy pöcs, és fogalmam sincs, hogy mi a faszomon röhög, aztán kivesz egy pongyolát, ami kurvára tetszik neki, ezt mondja, hogy kurvára tetszik neki, és anyám itthon hagyott bíborszínű pongyolája van a kezében. Fogja magát, felveszi, baszd meg, viszszejön a szobába, és elkezd rázni a seggét a pongyolában, és azt kiabálja erőteljes hangon, hogy kurva vagyok, tralalala, komolyan ezt kiabálja, hogy kurva vagyok, tralalala. Anyád a kurva, tralalala, mondom neki, és a meccsnek közben vége, és a faszom híradó megy, vagy mi a fene, a híradós csávó meg kérdi tőlünk, hogy mi a faszért drogozunk, én meg mondom neki, hogy te mi a faszért mondasz híreket, erre elkezd ő is röhögni, hogy ez a dolga, én meg azt válaszolom, hogy látod, nekünk meg ez a dolgunk, aztán behunyom a szemem, és valami forgó fákat meg lila bokrokat látok ritmusra mozogni, aztán meg újra kinyitom a szemem, a híradós csávó meg rosszállóan ingatja a fejét, és Püpi megkezd hullámozni a padlóval együtt, én meg kiröhögöm cserébe. Mi a tökömnek hullámozol?, kérdem tőle, amikor a padló nem is hullámozik, majd vihog, és hozzám vágja anyám pongyoláját, én meg vissza dobom hozzá, és ezzel labdázunk egy ideig, majd befészkelem a seggem a jó pongyolába, de tényleg, letolom a nadrágomat meg a gatyámat, és beledugom a seggem anyám itthon maradt rózsaiállatú, bíbor színű pongyolájába, és mivel egy ideje már szarnom kell, totál bele is szarok. És csak rázom és rázom a nagy fehér bálna seggem, meg azt a sok szart, amit kiengedtem magamból, és tényleg mindent előnt a szar, úgy, ahogy abban a kurva reklámban mondja a izé, az a barom, hogy a szar elárasztja a gabonamezőket. De Püpi, baszd meg, csak néz rám, és letérdel elé, és a száját tök erotikusan mozgatva elkezd szopni a faszomat, meg nyalni a szaros seggemet. Megrázom magam, és nézem azt a fél kiló fost a pongyolán, és magyarázom, hogy ez nem is valóság, és oda nyúlok a seggemhez, és nem is fostam be, olyan száraz vagyok, mint egy pap mise előtt, és Püpi nem is kezdett el szopni, ezt is csak hallucinálok, és magyarázom magamnak megint, hogy Püpi nem homokos, baszd meg, és én sem vagyok az, úgyhogy minek kellene neki a faszom, vagy nekem az övé. Ennek semmi értelme nincs, mert egyikünk sem buzi, és magamról be is tudom bizonyítani, hogy nem vagyok buzi, mert a koromhoz képest tök sok nőtől meg lehetne kérdezni, hogy megdugtam-e őket, és ők is azt mondanák, hogy igen, ők se tagadnák, mert velem tök élmény a szex, és nekik is jó volt. De talán Püpi lehet, hogy buzi, simán kinézem belőle, hogy buzi, de nem is igazán érdekel, hogy buzi-e, vagy sem, amíg engem nem akar megtoszni, de baszd meg, elkezd lilulni a fal, és én nem tudom, hogy mi a faszom ez az egész, talán meg kellene ölni magamat, ez jut eszembe, de nem, ez eleve szar ötlet, mondogatom magamban, hogy talán nem kellene, hogy ez csak egy bad trip, így hívják szakzsargonnal, baszd meg, hogy bad trip, semmi több, és ilyenkor vigyázni kell, hogy ne juss el oda, hogy meg akarod ölni magad, mert akkor még képes vagy rá, és megölnöd magad, és odabaszol ennek az egésznek. Püpi meg, baszd meg, beugrik elé, és elkezdem baszni hátulról, de lehet, hogy csak az anyja az, már

nem is tudom, de rendesen érzem, ahogy toloom hátulról, és baszd meg, fogom a fejem, dörszölöm a szemem meg koncentrálok, hogy ez is faszág, mert most már csak azt látom, hogy ott ül beállva, mint a szar és hány, és én is elkezdek okádni, mert mondom, hogy kurva empatikus vagyok. Vigyáznod kell magadra, mondom magamnak, koncentrálnod kell, baszd meg, mint valami kibaszott pozitív gondolkodásról szóló filmben, motyogom magamban, hogy koncentrálnom kell, nyugtatom magam, hogy mindjárt minden ügyis elmúlik. Győzködöm magam, hogy minden fasza, hogy le fogok állni a drogokról, hogy absztinens leszek, baszd meg, meg gazdag, meg diplomás, meg családapa, házzal, kocsival, és elkezdek büszkén gondolni Timire, aki most már nem is ismer meg, aki már biztos valami gazdag csávóval jár, de legalább boldog, és egyszer csak megcsörren megint az a kurva telefon, megint Püpi az, és megint megkérdi, hogy tépünk-e. Baszd meg, nem tépünk te fasz, mondom neki, de nem is az ő hangját hallom, hanem a tévéből a híradósét, aki nek látszik a szemén, hogy be van állva, mint a gerely, és megkérdi, hogy jól vagyok-e, meg hogy minden rendben megy-e. Hát persze, válaszolom, ő meg erre azt mondja, hogy Tokáék hegyén tintázik Tokával, és hogy: „boldog karácsonyt!” Baszd meg, teljesen olyan, mintha magamat hallanám, de mondom neki, hogy jó, oké, köszönöm, majd leteszem a telefont, és megint Timi pasijára kezdek gondolni, arra, hogy neki biztos van kurva jogosítványa, kocsija, nyelvvizsgálója, háza és három kibaszott diplomája, meg szerető barát-nője, akivel tervezhetik a közös jövőt, nekem meg csak ez a buzi Püpi jutott, a lefittyent szájával, meg az ormóttan nagy dög gombájával, és most szívem szerint olyat bebasznék neki, és mivel nem találok jobb ötletet, ezért be is baszok neki egy kurva nagyot, olyat, hogy a kezem is elkezd fájni meg vérezni, meg még az ujjperceim is tiszta véresek Püpi nyomorult pofája miatt. Aztán megszólal a tévéből egy nyomorék celeb, és miközben ingatja csak a fejét, azt mondja, hogy ezt talán tényleg nem kellett volna, és egyetértek vele, ezt talán tényleg nem kellett volna, de Püpi túri, és cserébe kölcsön adom neki a pulóverem, hogy törölje meg a pofáját, meg mondom neki, hogy igyunk, van itthon még egy kis hazai, mondom neki, hogy igyál egy kis hazait, mert a hazai kell az emberi szervezetnek, baszd meg, mert anélkül nem tudna élni, és tudod mit, mondom neki, a hazaihoz kapsz még egy kurva pulóvert is, és azt mondom neki, hogy meg is tarthatod, baszd meg, legyen neked karácsony, és nyugodtan töröld meg a pofád vele, majd otthon kimosod. Közben meg megígérem magamnak, hogy többé nem fogom megütni meg bántani ezt a szerencsétlent, és megesküszöm, hogy ha ez elmúlik, végignézem vele az összes kibaszott macskás képét, és mivel be vagyok szívva, még azt is megígérem neki, hogy az anyját se fogom akarni többet megbaszni. Majd ránk néz a celeb pica a tévéből, és baszd meg, képes azt kérdezni, hogy mi a faszért nem karácsonyozunk együtt a családukkal, Püpi meg azt mondja neki, hogy a faszom beléd, te se karácsonyozol a családuddal, mert a tévében beszélsz nekünk, baszd meg, innen oktatgatsz minket, és megkérdi tőle, hogy milyen jogon csinálod ezt, hogy beszólogatsz, és hogy neked kurvára könnyű, mert gazdag vagy, és a szüleid kifizették neked a kibaszott egyetemet, aztán meg elvett egy gazdag fasz, és kefélsz vele, meg gyerekeket szülsz neki, és csókolom. Így lehet élni, baszd meg, mondja neki Püpi is, és egyszer csak tökre ok nélkül bebasz egyet a képernyőbe. De ez a bolond Püpi már csak ilyen seggfej, komolyan ez az egyetlen kurva nagy hibája, hogy seggfejként látta meg a napvilágot, talán több hibája nincs is neki, tényleg csak ez, hogy füves seggfejnek született, és ezt meg is mondom neki, aztán meg elsötétül a kép, és mintha valaki álon baszta volna ezt az egész világot, minden egyszerűen elferdül, összekuszálódik körülöttem a kibaszott szoba, és csak zuhanok lefele a mélybe, csak zuhan a pofám a föld felé, és aztán olyasmit álmodok, hogy kúrom Püpi anyját, aztán még azt is, baszd meg, hogy nő vagyok, hogy meg akarom védeni a gyerekeket, és a nyakamba vágnak egy szöges ostort, közben meg többször is felébredek, hogy a tudóm miatt nem kapok levegőt, aztán meg valami szar szorongás miatt fáj az egész belem, meg hányok, mint a kutya, majd újra elalszom, és kinyitom a sze-

mem. Reggel van, baszd meg, és totál fel van borulva a ház, minden a feje tetején áll, hányás meg vércseppek az egész kibaszott szobában, fáj a pofám, és ott a bíbor pongyola, ami tele van szarva, és ott áll mellettem Püpi, és a lefittyent szájával azt mondja, hogy hú, majd tapsolva teszi hozzá, hogy még ilyet soha nem látott, és aztán megkérdi tőlem is, hogy mit szólok, és annyit mondok neki, hogy baszd meg, ez most tényleg olyan kurva jó volt, mint az anyád. Ő meg egyetért, és azt mondja, hogy kurva jó anyag volt, tényleg csak annyit mond, hogy kurva jó anyag volt, vérzik a feje, és az én pulóverem van rajta, és az én kezem is, meg a fejem is totál véres, kurvára komolyan mondom, hogy minden tiszta vér, és Püpi csak áll a lefittyent szájával, és semmi többet nem mond, csak ennyit, hogy kurva jó anyag volt. Semmi többet nem mond, de tőle, ettől a szarrágó seggfejtől tényleg nem is várok többet, tényleg csak ennyit, csak ennyit mond a lefittyent szájával meg a betépett szemeivel, hogy kurva jó anyag volt. ■ ■ ■

■ **Plonicky Tamás:** a Selye János Egyetemen végzett magyar-történelem szakon. Jelenleg ugyanennek az intézménynek a doktorandusz hallgatója. Két éve publikál különböző irodalmi folyóiratokban. Komáromban él.

zengjen csak Sokrates

zengjen csak Sokrates, diák- és tanárcsereprogram a Sibelius Akadémián,
 1997–98, nemzetközi osztály, hirdetés a Helsingin
 Sanomatban Pekka,¹ menj Pekka Brüsszelbe, tanuld az EU és a megértés
 direktíváit, a felismerés irányelveit, a nyelvet, amelyen
 a legkönnyebben megközelíthetők a tudás templomai oszlopai
 és reliefjei, Európa talán penészszem, az eurósz penész,
 az opsz szem, vagy folyton azt kell magunk előtt látnunk,
 ahogy Európé a fiatal szűz a bika hátán Krétára lovagolt, nem,
 ne menj Brüsszelbe Pekka, menj Athénba, végy egy fuvolát,
 gyakorolj rajta játszani, hiszen mikor a fuvolásnök az athéni
 lakomán bájosan megadták a ritmust mindenki látta amint Szókratész
 felemelkedett meghajolt Aszpaszia² előtt Periklész nyilván
 megengedi mondta s táncra perültek táncoljunk akár a filozófia
 lángjai remek táncos vagy Aszpaszia, mondta Szókratész
 megölellek, sz'aszpászome, kukucskáljon csak Alétheia
 az oszlopok mögül, hadd leselkedjen, legközelebb majd
 őt viszem táncba, róka vagyok, Aszpaszia, Alópekéből,³ Rókavárból,
 jól teszük, ha vigyáznak velem, a szépség, a jóság és az igazság,
 zengjenek a harsonák ha az athéni férfi még nem átall hazudozni
 mikor a spártaiak már a kapukat zörgetik, ó, milyen
 jól táncolsz, Aszpaszia, mindig tartva a ritmust, ringatózva

1 Utalás egyrészt a szerző saját keresztnevére, másrészt Pekka Himanen finn filozófusra, illetve annak Himeros (1996) című művére, melyben a Hádészből életre kelt Szókratészt szerepelteti, aki a fikció szerint három napot Helsinkiben tölt. Erre a műre épül Pekka Piirto *pekkianiana* (1999) című kötete, melynek egyik részlete a fenti vers.

2 Periklész kedvese.

3 Alópeké egy attikai démosz neve, a szó jelentése: rókabőr.

Eleuszisz

(részletek)

■ ■ ■

nyikorgó busszal mentem ki Athénból Elefszinába a Szent úton Kr. u. 1992-ben a padló réseiből homok szóródott a szemünkbe most az eleusziszi agora szélén ülök egy tavernában május van, az elefszinai Iambé recinát szolgál fel az automatából Theodorakis szól az agorán Aiszkhülosz szobra áll koponyát tart a kezében az esőben száz madár az egyik a tölgyfa ágára ül egy drüász aki csak este énekel most zeng mikor Iambé tintahalat hoz ó Poszeidón Pater a csikóhalak beúsznak a mítoszba, talán az eleusziszi palotában Kr. e. 700-ban élt Iambé is ugyanilyen sötéthajú szeplős karcsú lány volt húsa és csontja pentelikoni márvány azok a barna szemek, az agorán a turisták paradicsomot habzsolnak hagymát olivát ez nem útinapló két órája ülök itt tintahalat eszem mi a terved estére Iambé, ő csak mosolyog, egy koré, este táncolni megy Athénba kék peplosban márványpadlón látni akarom ahogy Iambé szirtákit táncol Athénban kék ruhában

■ ■ ■

Ovidius rapszódosz szerint Kalliopé borostyánkoszorút fonva a hajába hexameterekben énekelte (költészet tehát az egész?) hogy Szicíliában a Küané forráson keltek át Hádész a forrás mélyére dobta jogarát így sikerült az átkelés Küané rémulten kiáltozva tárta szét a karját fröcskölve próbálta megakadályozni Koré öve ott maradt a forrás felszínén a mítosz mindig új alakot ölt bejárja a parti sziklákat így jár-kei a szicíliai árkádiai eleusziszi tábornüzek mellett egyik könyvből a másikba vándorol csak a lényeg őrződik meg ó elefszinai Iambé, hozz recinát hogy jobban értsem, nehogy figyelmem elkalandozzon oda a virágzó almafa alá hiszen a megértésre vadásztam iskoláskorom óta mint egy hajtókutya de mindig a nyúl fut gyorsabban a fűzfabokor mögé onnan vigyorog az áfonyavesszőkre bogyózik azért jöttem a Kallikhoron-kúthoz hogy felfogjam figyelmem csak csődöt ne mondj itt a mítosz közepén mint egy cég melynek igazgatója sosem úszott az Égei-tengerben s nem vezetett a delfinekről könyvelést

Polünór a tengerész mesélte tegnap este miközben főtt halat evett hogy Korét játszótársai az ókeanidák is ugyanúgy keresték mint Déméter mindent átkutatva fáklyákkal kilenc éjen át pihenés nélkül végül látni lehetett amint szárnyakat növesztettek és énekelve szálltak fel a tenger fölé elrepültek játszótársaik a szirének szigetére hogy a hajósokon álljanak bosszút amiért Korét lilimokkal az ölében ragadták el ebből az életből a virágos rét közepéről az egyetlen, folytatta Polünór, aki játékaival lecsendesítette a sziréneket, Orfeusz volt, Kalliopé múzsa fia, s az Argo-hajó folytathatta útját Kolkhiszba, az aranygyapjúért anélkül hogy a legénységből ott vészett volna bárki is

Polgár Anikó fordításai

Pekka Piirto (1935–2010): finn költő. Gyerekkorát Mikkeliben élte le, majd a Helsinki Egyetemen végzett filozófia szakon 1960-ban. A Helsingin Sanomat kultúrosvátát szerkesztette, később Espooban tanított. 1984-től szabadfoglalkozású író volt. Versek és hangjátékokat írt. Az itt közölt versek forrása: *Eleusis*, Porvoo–Helsinki–Juva, WSOY, 1994. és *pekkaniana*, Porvoo–Helsinki–Juva, WSOY, 1999.

Polgár Anikó (Vágsellye, 1975): költő, műfordító, irodalomtörténész. Dunaszerdahelyen él, a pozsonyi Comenius Egyetemen tanít. Legutóbbi verskötete: *Régész nő körömcipőben* (Kalligram, 2009).

JÁTÉK a grúndon

Vasárnap délután négyre beszéltek meg Péterrel a találkozót. 1999 márciusa volt, az idő napos, mi pedig fiatalok. Soroksár-Újtelepen laktunk, Péter és ősei kertés házban, én a szüleimmel egy négyemeletes panelben. Már csak félév volt hátra az általános iskolából, és nyolcadikosként úgy éreztünk miénk az egész világ. Mondhatnám, hogy bizakodva tekintettünk a jövőbe, de ezzel óriásit hazudnék. Péter és én nemhogy bizakodva tekintettünk volna a jövőbe, de az igazat megvallva halvány gőzünk se volt arról, hogy mit akarunk az élettől. A hétköznapijainkat a suliba járás, a tévézés és az akkoriban egyre népszerűbbé váló számítógépes játékok töltötték ki. Mit szépítsek a dolgon? Ez volt a valóság. Legalábbis Péter és számomra ez volt az egyetlen valóság. Persze az osztályunkban voltak lányok is, de azok jóformán ügyet sem vetettek ránk, hiába próbálkoztunk. Kizárólag a felsőbb évesek érdekelték őket, és mire elkezdtük a nyolcadikot, ők már a gimnazista fiúkat lesték.

Aznap pontban négykor Péterék háza elé sétáltam, és mire a Casio karórám elcsipogta volna magát, már nyílt is az ajtó, melyen Péter kövérkés, bajszos apja nézett ki.

– Jó napot, Béla bá!

– Neked is – üdvözölt. – Mindjárt jön. Csak a cipőjét húzza.

Béla bá hatalmas fazon volt. Csak sosem tudtam eldönteni, hogy viccel-e vagy sem. Raktárosként dolgozott egy pesti cégnél, és élt-halt a fociért.

– Ugye nézted tegnap a meccset? Kiesett a Real a Kijev ellen.

Gőzöm se volt mit feleljek. Fociból analfabéta voltam.

– Este a Rémeckék negyedik részét... – habogtam, de Béla bá legyintett.

– Nézitek a hülyeséget.

De ekkorra már Péter is feltűnt, az apja mellett préselődött ki az ajtón.

– Engedj már! – mondta mély hangján, mire Béla bá arrébb húzódott. Péter egy gyors mozdulattal a lépcső tetején termett. Bár nem volt olyan magas, mint az apja, nálam így is egy fejjel nagyobb volt. A termete és mély hangja önmagában elég volt, hogy kettőnk közül ő legyen a főnök.

– Na, megyünk a grundra? – kérdezte.

– Még szép! – válaszoltam, és intettem az apjának. – Viszlát, Béla bá!

– A viszonzlátás! – búcsúzott az öreg. – Aztán hétre hazaérni!

– Úgy lesz – mondta Péter.

A kertés házak között sétáltunk a grundhoz. A nap töretlenül szórta sugarait, az égen egy darab felhő sem volt. A kertés házak után következtek a panelek. Nem kellett sokat gyalogolnunk, alig tíz perc alatt megérkeztünk. A grund volt a mi „játsszóterünk”. Így hívtuk azt a panelek melletti hatalmas földterületet, mely beépítetlenül húzódott végig, egészen a közeli erdőig. Szerettük a grundot, mivel nagy volt, és senki se felügyelte, így mi, fiatalok azt csinálhattunk ott, amit akartunk. Bicikliztünk, szaladgáltunk vagy egyszerűen bóklásztunk rajta. A hely nevét A Pál utcai fiúkból kölcsönöztük. Ötödik osztályban ez volt a kötelező olvasmány. Szerettük a történetet.

– Na, nézted ma is? – kérdezte Péter.

– Még szép! – válaszoltam. – Szerintem a következő részben tuti kicsinálja Dermesztőt.

– Dehogyan öli meg! – nevetett fel. – Songoku már másfél hete püföli Dermesztőt. És még mindig semmi.

– Másfél hete?

– Bolond vagy? – kérdezte Péter. – Külön számolom. Amúgy Dermesztőt már egy hónapja üti a többi szereplő. Az minimum tizenöt rész.

Akkoriban mindennapos téma volt, hogy mi történt az aktuális Dragon Ball Z részben. A Dragon Ball Z – ha valakinek nem rémlene – egy japán rajzfilmsorozat volt, melyet az Rtl Klubon vetítettek hétköznap délutánonként. A történetben a főhős, a tetőtől talpig kigyúrt csillagharcos, Songoku és társai küzdöttek az éppen aktuális ellenfelükkel, aki a Föld vagy az egész univerzum biztonságát veszélyeztette. A sorozatot az iskolánkban a felsősök kivétel nélkül követték. Aki nem, arról tudomást se vettünk. Levegőnek néztük. Kiközösítettük. Persze mondani sem kell, a rajzfilmet a szülők rendszeresen támadták az agresszivitása miatt.

– Szerintem három rész, és kicsinálja – mondtam.

– Francokat. Még legalább két hétig ütök egymást.

Ekkor Péter hátrálni kezdett, tett pár métert, és mintha kémlelné valamit, körbenézett a tájon. Kis idő után megszólalt:

– Tegyük fel, hogy a grund a Namek bolygó – mondta –, és mi ellenfelek vagyunk. Nem gondolod, hogy ekkora területen elhúzódná a harc?

Péternek igaza volt. A grund hatalmas területe önmagában elegendő volt ahhoz, hogy egy összecsapás napokig eltartson. Ha pedig két ellenfélnek egy egész bolygó áll a rendelkezésére, akkor a harc akár egy hétig is elhúzódhat. Ez a sorozat idejére átszámolva: minimum tíz epizód.

– Igazad van – mondtam beleegyezően.

– Mondtam én – nyugtázta, és felnézett a felhőtlen égre. A grund felett kellemesen hűvös fuvallat söpört végig. Nem messze tőlünk felkapott egy gyűrött papírt, és a levegőbe repítette. A papír könnyed mozgását egy ideig követtük a szemünkkel, aztán újra egymásra néztünk. Péternek meg sem kellett szólalnia, tudtam, mire gondol. Már rohantunk is egymás felé, és szinte ugyanabban a pillanatban ütöttünk az öklünkkel. Az öklök találkoztak, majd hol az egyik, hol a másik kezünkkel értük a másikat. Akkoriban, kedd délutánonként aikido órára jártunk az iskola tornatermébe, így egy külső szemlélőnek sem lettek volna ügyetlenek a mozdulataink. De aznap délután különös mód egy járókelő sem volt a grundon, így teljesen átadhattuk magunkat a harc örömének.

A grund volt a Namek bolygó, és mi csillagharcosok voltunk.

Péter egyre erősebb ütésekkel mért rám, én meg folyamatosan hátráltam, így növelve a kettőnk közti távolságot. Péter mégsem futott utánam, csak figyelte, hogy mi lesz a következő lépésem. Amikor látta, hogy jobb kezemet előrenyújtva, bal kezemet hátul a vállam felett tartva felveszem a harci pózt, felnevetett:

– Csak erre vagy képes? – kérdezte a hangját elmélyítve. Kezét keresztbe rakta.

– Kíváncsi vagyok, mit lépsz – válaszoltam.

Péter szeméből a percekkel ezelőtti játékosság szinte teljesen eltűnt. Arca elkomorult. Egyikünk sem mozdult. A grund felett enyhült a szélfújás, majd teljes csend lett. És a nagy csend beálltával mintha az idő is megállt volna. Aztán hirtelen – szinte egy szemvillanás alatt – valami különös történt. Péter teste lassan, de biztosan emelkedni kezdett. Lábfeje fokozatosan kezdte elhagyni a talajt. Péter eleinte csak fél métert emelkedett, majd egyet,

aztán ötöt, míg végül vagy húsz méter magasságban állt meg az égen. Ugyanolyan magabiztosan állt meg a levegőben, mint ahogy fél perccel ezelőtt állt a földön. Elkerekedett szemmel néztem fel rá. Fogalmam sem volt, hogyan csinálta.

– Na, mi az? – kiáltotta a magasból. – Te ilyet nem tudsz?

– De tudok! – ordítottam.

Péter felnevetett. Mély hangja bejárta a grund egész területét. Behajlítottam a térdem, és próbáltam felugrani, azzal a reménnyel, hogy majd én is a levegőben maradok. De azon nyomban földre estem, a térdem egy nagyobb kavicsnak ütdött. Átjárt a fájdalom. A térdemet felhorzsolta a kavics, a centis sebből vékonyan folydogált a vér. Péter nem mulasztotta el, hogy a bénázásomat ne kommentálja:

– Mi van pondró? Ha nem tudsz repülni, hát pusztulj! – kiáltotta, majd jobb karját az ég felé emelte és elkezdett megállás nélkül ordítani. Tenyere felett apró fénypont jelent meg, mely pillanatról pillanatra növekedett. A grund egész területe megrázkódott. Féltem, hogy Péter a magasból támadást intéz ellenem, így minden igyekezettel azon voltam, hogy repülni tudjak. Teljes erőmből megfeszítettem az izmaimat. A homlokomat kiverte a víz, az izzadság a nyakamba folyt. Kínomban már morogtam. Péter a kezét a magasba tartva egyre eszelősebben nevetett, miközben a földön a kavicsok rezegni, majd lassan emelkedni kezdtek. A távolban egy-egy nagyobb kődarab is megmozdult, és kezdte elhagyni a talajt. A szokatlan látvány egy pillanatra elvonta a figyelmem, de aztán teljes erőmből, szinte szétfeszítve testem minden egyes izomrostját ordítva a levegőbe emelkedtem, egyre feljebb és feljebb, öklömet előre tartva, egyenesen Péter arca felé.

– Ez az! – üvöltötte. – Gyere csak! Gyere!

Mire elébe repültem, már suhintott is felém, de én se húztam az időt, ütöttem és rúgtam a testét, ahol csak értem. Szünet nélkül püföltük egymást. Eközben az ég hirtelenjében beborult, még egy-egy viharfelhő is megjelent. Péter az ütésektől fokozatosan hátrált, amitől én csak felbátorodtam. Hiába volt nálam egy fejjel magasabb, én a méretemből adódóan könnyebben repültem, volt időm taktikázni. De aztán Péter újra felém szállt, ezúttal olyan gyorsan, hogy kénytelen voltam védekező pozíciót felvenni. Az ütésétől kissé megremegtem, de aztán úgy hátralendítettem az öklöm, és olyan erővel ütöttem vele Péter állára, hogy az meglepetésemre egy kissé kimozdult. Na, ekkor megálltunk.

Péter végigtapogatta az állkapcsát, miközben az alattunk elterülő grundot nézte. Az áll az ütéstől szemmel láthatóan belilult.

– Fáj? – kérdeztem.

– Dehogyan – mosolygott. – Franc se gondolta volna, hogy ekkorát tudsz ütni.

Ezen már én is elmosolyodtam. A fáradtságtól fújtatva egy kicsit megpihentünk és szétnéztünk. A magasból ráláttunk az egész grundra. Olyan volt, mint egy hatalmas terepasztal.

A Casióm csipogott egyet. Ránéztem a kijelzőre.

– Már hét óra? Apád le fog cseszni minket.

– Menjünk! – mondta Péter, és már szállt is a kertés házak felé. Én is rákapcsoltam. Pár másodperc múlva sikerült beérnem. Egymás mellett repültünk a fűtca felett. Teljesen besötétedett, de az utcalámpák mutatták az irányt. Fentről a kertés házak kisebb maketteknek tündek, melyek előtt apró játékautók parkoltak.

– Látom a házatok! – kiáltottam, aztán lassítva egyre lejjebb és lejjebb ereszkedtünk. Péter apja már az ajtóban várt minket.

– Ti meg hol jártatok?

– Csak a grundon – feleltük.

– Csak a grundon – ismételte Péter apja. – Na, gyertek be. Van itthon még kóla, anyád meg sült zserbót.

Azzal bementünk a házba, és még egy jót beszélgettünk. A zserbó és a kóla könnyen csúszott, Béla bá meg kifejtette, hogy '99-ben hóbiztos a Bayern München nyeri a Bajnokok Ligáját. Nekem viszont hamarosan mennem kellett, az én szüleim nyolcra vártak haza.

Másnap újra iskola volt. Biosszal kezdtünk. Szokásomhoz híven majdnem elkéstem az első órától. Az osztályteremben, mint mindig, ezúttal is nagy nyüzsgés fogadott. Volt, aki a padok körül szaladgált, mások papírgalacsinnal dobálózta. Egy találat majdnem engem is ért, de még időben elkaptam a fejem. Aztán egyszer csak nyílt az ajtó, és a biosz tanár,

Klára néni lépett a terembe. A percekkel előtti káosz teljesen megszűnt. Mindenki elfoglalta a helyét. Ekkor vettem észre, hogy Péter széke üresen áll. Egyszeriben valami furcsa és szomorú érzés fogott el. Az órán az emberi test felépítéséről tanultunk, de én valahogy képtelen voltam koncentrálni. Végig azon járt az eszem, hogy miért nem jött Péter iskolába, hiszen egy óráról sem szokott hiányozni. Miután kicsöngettek, lesétáltam a büfébe. Ekkor tudtam meg egy osztálytársamtól, hogy Péter már nem tanul velünk a következő hónapokban, mivel ő és a szülei Jászberénybe költöztek. Péter apját nemrég kirúgták az állásából, így a család a kertesházat képtelen volt fenntartani. Jászberényben meg olcsóbb az élet.

Egy hét múlva levelet kaptam Pétertől. Már a borítékra írt ronda betűkből felismertem a kézírását. A levélben az állt, hogy Béla báb felvették a Lehel Hűtőgépgyárba, és a család vett egy új házat Berényben, persze még fel kell újítani. A város viszont unalmas, de sok a biciklis. Én egyből válaszoltam neki, megírtam, hogy felvételre készülök egy jónevű középiskolába, meg hogy nézem a Dragon Ball Z-t. Még négy hónapig leveleztünk, aztán én már nem válaszoltam. Az élet ment tovább. Péterről utána nem hallottam.

Azóta sok minden megváltozott. 1999 őszétől elkezdtem a középiskolát, aztán öt év múlva, a sikeres érettségi után felvettek egyetemre. A mi családjunk is elköltözött Soroksárról, így fogalmam sincs, hogy azóta mi történt a grunddal. Sose mentem vissza megnézni. 1999 májusában a Manchester United nyerte a Bajnokok Ligáját, a Bayern München második lett. A Dragon Ball Z sugárzását még '99 tavaszán beszüntette az Rtl Klub, ugyanis az Országos Rádió és Televízió Testület határozata szerint a szériában „egyszerre vannak jelen az agresszió különböző, de egyenként is károsan ható formái”. Ősszel a rajzfilmet újra vetíteni kezdte az Rtl Klub, igaz, akkor már az éjjeli műsorsávban. Aztán ismét lekerült az adásról. Szerencsére 2001 augusztusától a német Rtl II csatorna leadta az egész sorozatot. Ők már tanulhattak az esetből, mivel a műsor este héttől nyolcig futott. Végre megnéztem a maradék százhetven részt. Németül.

Most 2017-et írunk. Én egy telefonos multinál dolgozom. Sosem erre a munkára vágytam, de így hozta az élet. Ezt dobta a gép. Mindenesetre megfizetnek, és ha minden igaz, a következő hónapban emelik a bérem. A munkatársak kissé beszürkültek, de azért néha elmegyünk sörözni. Amúgy semmi különös. Most épp reggel hét negyvenöt van, meglehetősen borús az idő, és én a Blaha Lujza téren próbálom elérni a száztízest vagy a száztizenkettes buszt, hogy nyolcra beérjek a munkahelyre. Ilyenkor mindig nagy a tömeg, úgy kell kerülgennem az embereket. Persze vigyázok arra, hogy a világosszürke öltönyömet senki se koszolja össze, elvégre vadiúj, a múlt héten vásároltam a H&M-ben. Leértékelték, bár így se volt olcsó. A kollégákat biztos eszi majd az irigység. A tömegben két középkorú nő közelít felém, akik kis híján nekem jönnek. Baloldaltól gyorsan kitérek, de így majdnem nekiütközöm egy tizenéves lánynak. Időben kapcsolok, őt is kikerülöm. Egy férfi reklámpapírokat osztogat, intek neki, hogy felejtse el. Aztán szemből egy öregember siet felém, még csoda, hogy fel nem lök. Alig lehet a tömegben haladni, az emberek úgy jönnek felém, mintha mágnesből lennének. Valaki hátulról még rám is kiabál, persze a nagy zajban alig hallok valamit. Nem törődöm vele, de aztán újra hallok a hangot. – Készen állsz? – kérdezi. Gyorsan hátrakapom a fejem, de senki se néz rám. Mindegy is, sietek tovább a busz felé. – Itt fenn! – szól újra a hang. Ekkor fogom magam – bár tudom, semmi értelme –, és felnézek a sűrű égre. És nem hiszem el, amit látok. A Blaha Lujza tér felett harminc méter magasban ott áll Péter farmernadrágban, fekete bőrdzsekiben, kezébe tett kézzel. Felrepülök. ■ ■ ■

Luogo di contratto

Ezra Pound Velencében

Minden ebben a városban kezdődött. Ezra Pound 1908-ban megérkezik Velencébe, ahol egy évig csatangol, nyelvet tanul, ismerkedik, és hallgatja, ahogy a gondolieréka legnépszerűbb nápolyi slágert fütyülük – mit fütyölük, „üvöltik”.

Ahogy a III. canto emlékezik:

A Dogana lépcssein ültem,
Mert túl drágák a gondolák, amaz évben,
S nem voltak „azok a leányok”, egy arc volt,
és a Buccentoro húszméternyire, üvöltve „stretti”,
s voltak a fény-keresztgerendák, amaz évben,
a Morosinin,
És pávák Koré házában, avagy lehettek.
Istenek úsztak,
Tündök istenek, s toszkán, harmat-oszlat előtt.

Tandori Ezra Poundja a „tündök istenek” között élebbben megidéz egy csatornapart alsó kövén ülő, majdnem-fiatal magyar költőt is, mint Kemenes Géfin gördülékenyebb fordítása. De milyenek voltak a „tündök idők”, mikor a híres nápolyi sláger „ölelkezve” (stretti) felkiáltása végighasított a fény-keresztgerendák közt, a velencei utcákon? Eme fiatalkori Velencére az öregkori Velence árnyéka hull, mert a dialmas európai bolyongásból (az álmodozó ifjút a III. cantóban a Burgos meghódítására törő Cid követi), az amerikai elmegyógyintézetből, utána Rapallóból (törvényes házasságából) szabadult költő ebben a csodálatos városban tölti utolsó éveit.

Ama 1908-as évnek (megrendezik az első londoni olimpiát, útnak indul a cserkészmozgalom, Budapes-

ten megalapítják a Nyugatot) már nincs szemtanúja. De még élnek idős velenceiek, akik emlékeznek a csodás labirintus-városban menedéket talált öreg költőre.

Az osztrák származású, hírneves festőnővel Liselotte Höhs-szel az öreg Poundot is többször vendégül látó, dorsodurói házban beszélgetünk.

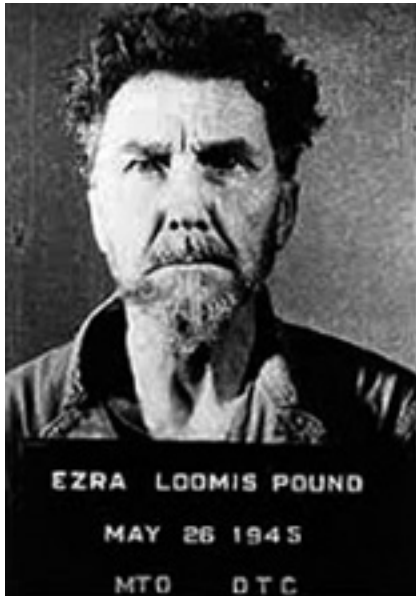
Liselotte Höhs fiatal lányként kötött barátságot az agg költővel. Kapcsolatuk baráti bensőségességére mi sem jellemzőbb, mint hogy Liselotte és férje, Giorgio Manera, Ezra Pound és Ezra hűséges élettársa, Olga Rudge éveken át együtt ünnepelték a karácsonyt. A sakkban a két férj, az amerikai költő és a nála jóval fiatalabb velencei ügyvéd is megpróbált a másik javára csalni – az egyik azért, mert a másik túl öreg, Ezra Pound pedig azért, mert Liselotte férje nem lát túl jól.

Ezra Pound halála előtt együtt ünnepelték az öreg költő születésnapját. „Nem kellett volna pezsgőt innom”, sóhajtott az öreg Pound, és Liselotte és férje már csak pár nap múlva, Torinóban tudta meg, hogy idős barátjuk meghalt.

A bensőséges, családi emlékeket kénytelenek vagyunk megszakítani egy kérdéssel: vajon Velencében mindenki ilyen szeretettel „fogadta vissza” az USA-ban háborús bűnösnek tekintett, elmeorvos-

intézetből szabadult Poundot? Liselotte Höhs beszámolóiból egy joviális, idős művész képe bontakozik ki: támogatja a fiatalokat, más világnézetű, fiatal alkotókkal (Allen Ginsberg, Pasolini) is lelkesen barátkozik, ifjú képzőművészeket segít, kiállítás-megnyitókön reprezentál, és természetesen „vannak zsidó barátai”. Mert Ezra Pound, magyarázza Liselotte, tulajdonképpen nem is volt antiszemita, csak a bankokat nem szerette.

Vajon ilyen haldoklást érdemelt-e XX. század egyik legnagyobb és legveszedelmesebb költője?

A Liselottéval való beszélgetés után a kislányommal sétálgatunk a Zatterén, a Dorsoduro-negyed tengerparti korzóján, amit Pound – a valódi bűnhődés és ítélet nélkül elhunyt Ezra Pound – is annyira szeretett. A Zatterén, ahova csak a „válogatott”, a Canal Grandétól már megcsömörlött, műveltebb turisták merészkednek, de ők is annyian vannak, hogy még egy farkasbőrbe öltözött, agancsot viselő, vagy ötszáz éve halott öreg költő sem tűnne fel. Mindenütt an-

gol, német szavak, elmormolt bocsánatkérések, egymáshoz dörzsölődő karok, lábak, fenekék – izzadnan, elnéző lassúsággal, de mégis a gazdagok magabiztosságával hömpölygő tömeg. Amolyan fordított „stretti” ez, álszent otthonosság, öregesen bágyadt öllekezés.

Megalázni persze megalázták Poundot (ketrec, elmegyógyintézet), de elítélni nem ítélték el. Pedig Pound nemcsak „kritizálta” a hazáját, hanem el is árulta, és nemcsak a „bankokat utálta”, hanem a zsidókat is. A túlságosan lanyha megbocsátás épp a szavak irgalmatlan erejét vonja kétségbe – mert mit ér egy költő, ha már felháborítani se tud senkit? Ezrának nem adatott meg nyilvánosan „megvallani botlást úgy, hogy nem veszünk igazunkból” (CVI. Canto)

Pound Velencébe való „visszatérésében” persze nincs semmi csodálatos. Mindig is a reneszánsz Itáliát tartotta egyik legfontosabb szellemi iránytűjének, hiszen nemcsak hatalmas költő volt, hanem figyelemre méltó romanista is, aki hitt a mediterrán kultúrák példaadó erejében.

Mi, kelet-közép-európaiak a Földközi-tengerhez, Velencéhez, Firenzéhez, a trubadúrokhöz, a latin nyelv(ek)hez a kifinomultság, a bölcsesség, a mérték-tartás, a puhányság, a nyolcosztályos gimnáziumokban sulykolt, öreguras humanizmus képzetét társítjuk. Az amerikai gondolkodásban viszont könnyebben megférhet egymás mellett latin hagyomány és politikai radikalizmus. A marxista Louis Zukofsky, Ezra Pound nagy kritikusa és ellensége Catullust fordított, és „Mantis” címmel Marx-idézetekből álló sestinat(!) írt. Létezhet hát egy olyan intertextuális-kulturális

Olga Rudge és Pound háza

Pound utcája

Bognár Eszter felvételei

háló, amelyben Jefferson, Mussolini és Nagy Sándor (a Pisaicantók *Fuhrer of Macedonia*) összekapcsolható. Ezek összesimulásából, egymásra találásából talán veszedelmesebb találkozások szülehetnek.

Pound ars poeticáját, nyelvszemléletét joggal rokonítják közgazdasági nézeteivel.¹ Az embereknek a pénzt, a költőknek a szavakat kell örökös mozgásban tartani – különben válság tör ki, a nyelv el-

bölcsőjéhez, a mára már szinte lakatlan Torcellóhoz is (CXVI. canto) Ha van város, amelynek gazdasági-társadalmi különütassága, idegensége (bizánci, itáliai és kelet-közép-európai vonásai) sajátos esztétikumként, barokkos *triumfó*ként tárul fel az utazóknak, az éppen Velence. Itt bárki átélheti, hogy a gazdasági javak egészen *sajátos* birtoklása a művészi kreativitástól is elválaszthatatlan.

satnyul, a társadalom megbetegszik és ellehetetlenül. De a szavakat csiszoló, mindig új és új szavakhoz kapcsoló, váratlan összefüggéseket megteremtő költő képe nemcsak egyes alternatív, Pound korában divatos közgazdasági iskolák nézeteivel, hanem akár a trubadúr ars poeticákkal is rokon. Arnaut Daniel, az egyik legnagyobb provanszál költő (akinek a cantóit Pound is fordította) egyik leghíresebb verse nyitóstrófájában a szavak ezermesterének látta magát (En cestsonetcoind'eleri /faucmotz e capuig e doli / e serant verai e cert / quan n'aurai passat la lima...²) Arnaut ötvösműhelye egy középkori pénzverdére is emlékeztethet.

Az esztétikum és a közgazdaság együttes vonzereje is magyarázhatja, hogy Pound miért vonzódott annyira egész életében a középkor legfejlettebb és leginkább autonóm kereskedővárosához, a *luogo di contrató*hoz, Velencéhez. És nemcsak Velencéhez, hanem annak

De az igazság és bűnhődés (valódi hatalom és felelősség) nélkül a szavak fúrás-faragása sem más, csak tét nélküli farigcsálás – vagy ha tetszik, bricolage, újrahasznosítás, felelőtlen játszadozás. Fény-keresztgerendák nélküli ölelkezés és megbocsátás. Vagy üres reprezentálás, unalmas, fel-alá sétálás, értelmetlen korozás, *litterae nihil sanantes* (CVI. canto) tét nélküli sakkparti. “Másféle halálnak örülnék”, mondja Pound, a *migliorfabbro* egyik legjobb költőbarátjának, Eliotnak az egyik csalódott háromkirályokja.

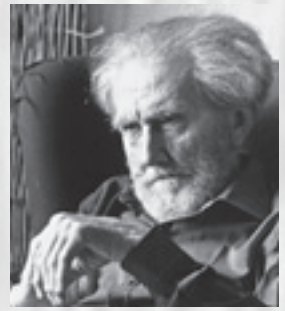
Igen, *másféle* halálnak. ■ ■ ■

(Köszönettel tartozom Liselotte Höhsnek a beszélgetésért, Ingborg Sterzinger-Vidoninak, András Orsoljának, Szigeti Csabának, Zsávolya Zoltánnak a segítségéért.)

1 KULCSÁR-SZABÓ ZOLTÁN Forgalom és forradalom: Ezra Pound In: Tiszatáj. 2013. Júl. 91-105. http://epa.oszk.hu/00700/00713/00262/pdf/EPA00713_Tiszataj_2013_07_091-113.pdf

2 Martí de Riquer (editor): *Poesías / Arnaut Daniel*, Barcelona: Quaderns Crema, 1994.

■ ■ ■
Bánki Éva: író, irodalomtörténész. Művei: *Esőváros* (2004), *Aranyhímzés* (2005), *Magyar Dekameron* (2007), *Fordított idő* (2015), *Elsodort idő* (megjelenés előtt).

Első canto

És miután odaértünk már a hajóhoz,
 Bárkánk testét nyomban kivontuk az isteni vízre,
 Meredt az árboc s vászon feszült a barna hajókon,
 Fölvonszoltuk a kost s a magunk testét
 Sírástól elnehezülten, hátszél támadt
 És pocakos vásznunkat kergette előre
 Kirké, a díszes hajfonatú terve szerint.
 Ültünk a hajó közepén aztán, a szél markolta a kormányt,
 És napnyugtáig vitorláinkat megfeszítve szántottuk a tengert.
 Már a nap is lebukott, az óceán fölött merő homály,
 A legmélyebb habok mezsgyéjére értünk,
 A kimmerek földje ez, népes városoké,
 Sűrű köd szövedék fedí mind, nem hatolt rajta soha még
 Át a napsugár fikarcnyi fénye,
 Sem ha a csillagos égbe emelkedik, sem ha lemerül,
 Barna éj szakad ott a gyarló földilakókra.
 Visszafelé folyt az óceán vize, és mi elértük a
 Kirké kijelölte helyet.
 Áldozatot mutatott be itt Perimédész Eurülokhosszal,
 Combom mellől kirántottam a kardom,
 Ástam könyöknyi széle-hossza gödröt,
 És italáldozatot töltöttem valamennyi halottnak,
 Mézsört legelőbb, édes borított azután, s vizezett daralisztet.
 Hosszan esengtem az erőtelen elhunytakhoz,
 Hogy ha Ithakába érek, meddő marhák legjavából
 Áldozok nekik, s égő máglyára kincseket halmozok,
 Egy csak Teiresziásznak, éjfelete vezérkost,
 Folyt feketén a gödörbe a vér,
 És gyülekeztek Ereboszból a lelkek, menyasszonyok,
 Ifjak, gyötröttéletű aggok,
 Könnyittas, friss lelkek, zsenge leányok,
 Elhullt harcosok is, ércmívű dárdától sebesülten,
 Harc mocskával, vértől veres vértben
 Mind odagyültek szörnyű zsvajjal,
 Sápadt félsz ragadt meg, s társaimra rivalltam, még több marhát ide!,
 És gyilkoltam a nyáját, a bárány torkán bronzkés muzsikált,
 Olajáldozatot öntöttem, és kérleltem az isteneket,
 Hívtam szörnyüerős Hádészt és riadalmas Perszephoneiát,

És combom mellől kirántottam jóhegyű kardom, s
Azzal igyekeztem ültömben az erőtlen holt sereget elűzni a vértől,
Míg nem szóltam Teiresziással.

De először Elpénór jött, Elpénór, a mi társunk,
Temetetlen a szélesutú földre vetették,
Holt tagjait Kirké házában hagytuk,
Megsiratatlan s eltemetetlen, mert az utunk sietős volt.

Szánalmas szellemlény. Sírtam, s szárnyas szavakat szóltam:

„Elpénór, hogyan is jöttél e ködülte homályba?
Még gyalog is gyorsabb voltál, mint én a hajóval?”

Erre nyöszögve felelte:

„Balvégzetem s a vedelés ölt meg. Kirké kéménykürtőjénél aludtam el.

Ahogy jöttem lefelé a létrán, óvatlan félre léptem,

És nekiestem a támpillérnek,

Nyakamat szegtem, s lelkem beszippantotta Avernus.

De te, király, ott ne hagyj megsiratatlan, eltemetetlen,

Halmazd fel fegyvereim, emelj sírt a fövényből és írd rá:

Balsors verte meg őt, de talán így nyer nevet egykor!

Üsd evezőm a halomba, mert míg éltem, eveztem, akárcsak a többi.”

Jött Anticlea, elkergettem, s jött Teiresziász,

A thébai, szép aranyos bottal, rám ismert, s szólt is azonnal:

„Másodszor? Mért jársz itt, balcsillagzat gyermeke, újra

A Holtak napfénytelen mezején, hol semmi öröm sincs?

Menj a gödörtől, hadd kortyolok vért,

Hogy jósolhassák.”

Hátra húzódtam,

Ő meg a vértől megerősödve beszélt: „Odysseus,

Hazatérsz majd Neptunus dühe ellenére a sötéthabú tengeren át,

De minden társad odavész.” És odajött Anticlea.

Béke poraidra, Divus. Vagyis: Andrea Divus,

In officina Wecheli, 1538, Homér nyomán.

És szállt a hajója szirének partfoka mellett, sőt messzebb is,

És újra meglátta Kirkét.

Venerandam,

Ahogy leírta őt a krétai, aranyhajpántú Aphrodité,

Cypri monumenta sortita est, víg, orichalchi és arany

Övekkel és mellszalagokkal, te, sötétlő pillájú, aki

Tartod az Argoszölő aranyágát. Vagyis:

Fekete Gyöngyvér fordítása

■ **Ezra Pound** (1885–1972): amerikai költő, az imagizmus atyja. Fő műve a *Cantók* c. líriko-epikus versfüzér.

■ **Fekete Gyöngyvér** (1995): műfordító, a pozsonyi Comenius Egyetem angol-kommunikáció szakos hallgatója. Jelenleg Pozsonyban él.

KERÉNYI FRIGYES

– egy polonofil magyar költő

1.

Kevesen tudják, hogy az ötvenhatos magyar emigrációnak volt Oxfordban egy kérészéletű, de sokszínű folyóirata, az *Eszmélet*. Első száma sokszorosítva, a második nyomtatásban jelent meg 1959-ben, a harmadikra pedig már nem futotta a pénzünkéből. Szerkesztőként a lapon a filozófus Mészáros István van feltüntetve, de a szerkesztés oroszlánrészét a „párizsi” Márton László végezte (később ment át Oxfordból Párizsba, s csinált ott karriert). Ez a lap most azért jutott eszembe, mert a második számba belekerült egy tanulmányom Kerényi Frigyesről, Petőfi barátjától, akiben én akkor – Batsányira nem gondolva – az első magyar emigráns költőt láttam és, mint ilyent, méltattam.

Kerényi Frigyes Christmannak született, eperjesi német kereskedő családból 1822. január elsején és csak 1842 szeptemberében vette fel új magyar nevét. Kezdetben latinul és németül verselt, de Pákh Albert szerint egyetlen német versét sem közölte. Magyarul Bajza és Vörösmarty epigonjaként eleinte jól csengő, de szokványos verseket írt, s bár ezeket (egy darabig „Vidor Emil” álnéven) közölte az *Athaeneum*, nem keltettek különösebb feltűnést. Két verseskötete jelent meg 1844-ben és 1846-ban, ezekbe fölvevett versfordításokat is németből: Schiller, Uhland, Rückert, Lenau és Eichendorff mellett Heinét is fordított, gondolom, az elsők közt Magyarországon. És mint ez látható több verséből, ő is nagyra tartotta és (németből?) fordította a kor egyetemes költő-hősét, Lord Byront. Kerényi nevét a korabeli magyar olvasóközönség alighanem akkor ismer-te meg, amikor az költői versenyre vállalkozott Petőfi Sándorral és Tompa Mihálllyal. Ennek eredménye lett „Az erdei lak”, ami csak arra volt jó, hogy Kerényi bebizonyítsa, ha nem is Petőfi, de Tompa akkori színvonalán tud verselni.

Miért érdekelt annyira Kerényi Frigyes emigrációm első éveiben? Nem csak „száműzött” volta miatt (állítólag elsősorban hozzá intéződött a komor költői szózat: „szivet cseréljen, ki hazát cserél”), hanem azért is, mert egyetlen magyar költő sem reagált annyi versben a lengyelek sorsára, mint éppen ő. Költői bemutatkozása idején még friss volt az emberek emlékezetében az 1830-31-es lengyel szabadságharc bukása és az azt követő megtorlás, a lengyelek ezreinek száműzetése Szibériába, illetve tömeges emigrációja nyugati országokba és bár Vörösmartyt és másokat is megkísértett a „nemzethalál” gondolata, az újabb hazai politikai események mintegy elfedték a lengyel ügyet. Az eperjesi Kerényinek viszont, aki nem csak hogy bizonyosan találkozott lengyel menekültekkel, de maga is járt Dél-Lengyelországban,¹ számos verse reagál arra, amit ő „lengyel sorsnak” vél, kiemelve Tadeusz Kościuszko alakját.

Az első ilyen vers címe „Lengyel hang”, amit azonnal követ a „Kosciuszko 1816”. Utóbbi szomorú leírása annak, hogy a Svájcban élő aggastyán, korábban körülrajongott hazafi és hadvezér, kévéssel halála előtt megsiratja saját sorsát – nemzetének már nincsen szüksége rá.² Ezt egy hosszabb, három részes ballada követi egy „Jelva” nevű száműzött asszonyról, aki a „jéghazában”, vagyis Szibériában, száműzetésben hal meg.³ Kerényi, amikor lengyelekről ír, rendkívüli empátiával éli bele magát a száműzöttek szerepébe. A „Lengyel temetkezés” című vers például egy öreg „rabmadárról” szól, aki megőrül és olyan magányosan hal meg Szibériában, hogy nincsen, aki eltemesse – sűrű hó lepi be tetemét.⁴ Ennél kevésbé lesújtó, bár szomorú a bujdosó lengyel monológja, a „Lengyel vándordala”: „Elhagyám én a hazának / Rónatájakait, / Hol nagy sírhalom takarja, / Üdvöm romjait”⁵

Ez a „nagy sírhalom” nem más, mint a Krakó közelében ma is létező, 326 méter magas mesterséges domb, a „Kopiec Kościuszki”, amit 1820 és 23 között emelt a lengyel nép a száműzött szabadsághős emlékére, közmunkával és közadakozásból. Nem tudni pontosan, mikor járt itt Kerényi, talán nyugat-európai útja kezdetén, mindenesetre „Kosciuszko halmán” című változatlanul borongós hangulatú verse jelzi, hogy útba ejtette ezt a különleges nemzeti emléket, amit két másik, prehistorikus időben keletkezett halom (Wanda és Krakus halma) mellé emeltek a nemzeti függetlenségük elvesztésébe bele nem törődő és a Krakó különleges helyzetét kihasználó lengyelek.⁶

A lengyel sorsra reagáló költő mintha zsigereiben érezné az orosz imperializmus fenyegetését. 1842-ben ellátogat a Balatonhoz és Tihany mellett kipróbálja a már akkor híres visszhangot. Az erről írt vers harmadik versszakában Kerényi „A honnak élni kell!” a reformkorban népszerű mondatát kiabálja bele a visszhangba, de (gondolom, azért mert ez a mondat túl hosszú) nem hallja vissza saját szavait, ezért ezzel a gondolattal, vagy jóslattal zárja a verset:

„Éjszak felől kemény a szél,
Csak az ne szórja szét!”⁷

Mármint a megújuló hont és annak lakóit. Kerényi későbbi sorsa bizonyítja, hogy az orosz csapatok közreműködésének köszönhetően az „északi szél” Világos után a magyarokat eléggé szétszórta. De még 1844 után is találunk olyan verset tőle, ahol lengyelbarátsága személyes szinten manifesztálódik. Ennek a versnek a címe „P. emléklapjára”, egy lengyel menekülttel vagy emigránssal való találkozásról szól, ami Kerényi külföldi utazásai közben, alighanem a Balti-tenger partján történt, s aminek utolsó négy sorát érdemes idézni:

Hozám tévedt, komoly idegen!
”Szomszédom vagy: sorsod ismerem!
Bárhova fuss megnyugvás után –
Lengyel ember: zúgó óceán!”⁸

2.

Van azonban Kerényinek egy verse, ami, meglehetősen fontos egy híres, emblematikus Petőfi vers letkezéséhez. Mint tudjuk, Kerényi Frigyes Petőfi Sándorral annak 1844-es felvidéki látogatása során barátkozott össze, addig csak egymás versei ismerték és olvasták. Politikai nézeteik hasonlóak lehettek, mind a ketten olyan reformokat vártak, amelyek kiterjesztik a szabadságjogokat. De mint Kerényi „Emlékkönyvbe” című, a szakirodalom által elhanyagolt verse mutatja,⁹ hozzá képest Petőfi gyorsan radikalizálódott, alighanem az 1846-os galíciai nemesi felkelés kudarca, illetve az ottani parasztokkal való vérbefojtása után. De lássuk magát a hatsoros verset, ami- ben Kerényi Frigyes megfogalmazza költői programját, dőlt betűvel kiemelve azokat az értékeket, amikre szüksége van, s amiket követni kíván:

„Hölgy kell nekem, pár hű baráti lélek,
S *polgárszabadság* levegő gyanánt.
Barátom van, szabadságot remélek,
S a pajzán *szerelem* régóta bánt.
Szívünkben hordván e szent háromságot,
Reá sem érünk hinni jobb világot!”¹⁰

Ez egy olyan emlékkönyvi vers, aminek ismeretlen címzettjénél fontosabb költői programja, illetve Kerényi értékrendszerének felvázolása. A kor konvenciói miatt első helyen áll a „hölgy”, jóllehet ez ennél a költőnél általában a másik két követelmény után következett, hiszen életművében alig találunk igazán szenvedélyes szerelmes verset. Viszont a „polgárszabadság” azért érdekes, mert ez egy felvidéki város lakosának létszükséglete, olyan polgáré, aki a szabadságjogok fokozatos kiterjesztését várja el a nemességtől. Mint tudjuk, még az 1843-44-es országgyűlésen is heves viták dúltak a vallási emancipáció körül és a konzervatív többség még megakadályozta a városok országgyűlési képviselőit,¹¹ tehát társadalmi szempontból itt a legjobb esetben is csak „fontolva haladásról” lehetett beszélni.

Különösen fontos Kerényinek a barátság, az, hogy se mint költő, se mint ember ne tudja magát elszigeteltnek, magányosnak. Pár évig segítette ebben kapcsolata az „eperjesi kör”-rel (tagjai a többi közt Sárosi Gyula és Lisznyai Kálmán voltak), de igazán a Petőfivel és Tompával kötött barátság révén gondolhatta, hogy a kor fiatal költőinek élvonalába került. Viszont Petőfi csakhamar feláldozta legtöbb barátságát, egyrészt a szerelemért – beleszeretett Szendrey Júliába, és ez háttérbe szorította az összes férfi-barátot, másrészt politikai meggyőződése, radikalizálódása miatt. Tudjuk, hogy Vörösmartyt 1848-ban versben támadta meg, és még legrégebb barátjával, a szelíd Jókai Mórral is össze tudott veszni. Talán nem tévedünk, amikor azt állítjuk, Kerényi „szentháromságát” Petőfi 1845-ben még elfogadja, de csakhamar átírja, átalakítja, még hozzá az ismert dualitással: „Szabadság, szerelem, / e kettő kell nekem!”, és nem csinál belőle titkot, hogy az utóbit is hajlandó feláldozni az előbbiért.

3.

Politikailag Kerényi együtt halad Petőfivel 1848-ig, tagja a Tizek Társaságának, és a szabadságharcból is kivieszi a részét, Eperjesen és később Pesten. De nem vezető személyiség, nem ír harca lelkesítő verseket, és emiatt nem is állítják később bíróság elé. Viszont nem érzi magát jól az éppen hogy megtalált és az orosz katonai túlerő által levert, „lengyelesített” hazában. Ezért 1850 áprilisában a kivándorlás mellett dönt, és meg sem áll Amerikáig. Ebben a döntésében nyilvánvalóan szerepe volt abaúji birtokán való rossz gazdálkodásának, illetve a háborús események pusztításának – annak, hogy mint Radnóti írja Pákh Albert alapján: „vagyonának csak romjai maradtak”.¹² Viszont egy másik tényező, hűsége a szabadságharc eszményeihez és személyes kötődése a már 1849 végén emigrált Ujházy László (1795-1870) kormánybiztoshoz, ugyancsak fontos szerepet játszott döntésében.

Érdekes módon az utazás és Magyarországról való végleges távozás csinál Kerényi Figyesből jó költőt. Korábban megverselt eszméket és érzelmeket, de sokáig nem tudott igazán személyes hangon írni, viszont a hazától való elszakadás, az önkéntes emigráció *élménye* az, amittől korábban kissé vérszegény költészete megtelik vérrel. Ennek köszönhetően írta Kerényi élete utolsó néhány évében legjobb verseit: ezek alkotják az „Úti jegyzetek”, illetve az 1846 utáni „Vándorkönyv” ciklust.

Maga az 1850-es emigrálás ténye jelentős, mert kifejti: Kerényi felismerte, hogy osztrák katonai uralom alá vetett hazájában csak behódolás vagy súlyos kompromisszumok megkötésével lehet élni. Neki nincs olyan közösségi háttere, mint Arany Jánosnak, illetve a vidéki magányt választó Tompa Mihálynak. A menekültek, illetve a Kossuth-emigráció tagjai viszont, bár többnyire nehéz anyagi körülmények között fognak élni, de magukkal viszik és éltetik a szabadság vágyát és a felszabadulás reményét. Ahogyan Kerényi „Tengeren” c. versében írja: „Az én hazám zászlóin írva áll, / Szabad jövőd, vagy nemzethalál!”¹³ Ez egy hosszabb vers utolsó két sora, maga a vers voltaképpen egy, a magyar költészetben különleges helyzetben: tengeri viharban (vagy közvetlenül utána, azt felidézve) íródott, ami az Úrhoz való könyörgéssel ér véget, s benne éppen az a különös, hogy a költő az életveszélyben nem magáért, hanem nemzetének boldogulásáért imádkozik.

Ami a kivándorló Kerényit illeti, tudja, hogy nincs sok esélye verseinek otthoni fogadtatására és fennmaradására, ezt meg is írja egy rövid, de képeiben szuggesztív versben: „Simul a part felé...” a vers címe, ebben „tengervirágként” jellemzi költeményeit, amiket a hullámok majd a partra sodornak. Az utolsó két sor magáért beszél:

„Le sem hajolnak majd dalom után,
De dalom a hazát még sem felejtí”¹⁴

Nehéz tengeri út után Kerényi megérkezik Amerikába, ahol a magyar emigránsok telepet alapítanak Iowa államban: ez lenne Új-Buda. Az éghajlati viszonyok, a földművelés nehéz feltételei és a civiiltált világtól való elszigeteltség rövid idő alatt lelohasztják a telepések kezdeti lelkesedését, maga Ujházy is elhagyja Új-Budát felesége halála után, Texasba, San Antonioba költözik. Alighanem ezért megy Kerényi (gyalogosan?) utána 1853 tavaszán Texasba,¹⁵ ahol tisztázatlan körülmények között életét veszti: egyes források szerint sárgalázban hal meg, egy más forrás szerint véletlen baleset következtében. De még korábban küld egy levelet barátjának, Pákh Albertnek, amihez mellékel egy új-budai verset is „szomorúan realista életkép ez az amerikai magyar emigránsok jórészének a sorsáról, nyugodtan közzé lehet tenni a Bach-korszakban. Az öt versszakból álló vers ezekkel a melankolikus szavakkal zárul:

„Itt, ahol sűrögni kéne,
Heverészek, pénzem nincsen:
Hírt hazámból nem hoz senki,
S ott van eltemetve kincsem,”¹⁶

Mi lenne ez az eltemetett kincs? A szabadság? Vagy a nyelv, ami Kerényi Frigyes esetében nem az anyanyelv, hanem az a nyelv, amibe fiatalkorában egy életre beleszeretett? Megható lezárása ez egy csonka költői életműnek, ami Pákh Albertnek köszönhetően mégis fennmaradt. S amit Kerényiről elmondhatunk: paradox módon önkéntes emigrációjával a szabadságharc egyik leghűségesebb költőjévé vált, még akkor is, ha mások a passzív rezisztenciát, a helyben maradáást, a politikai kivárást választották. Egy eszmét többféleképpen lehet szolgálni – Kerényi, aki életét a magyar megújulásra tette rá, tragikus sorsa ellenére költészetével mindvégig maga választott nyelvét és nemzetét szolgálta. ■ ■ ■

JEGYZETEK

- 1 *Új magyar irodalmi lexikon, 2. H-Ö*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994, 1019 szerint Kerényi már 1840-ben járt Lengyelországban, de nem tudni, ez az adat mennyire hiteles.
- 2 *Kerényi Frigyes összes költeménye, 1840–1851*, Franklin társulat, Budapest, 1876, 50.
- 3 i.m., 79–82.
- 4 i.m., 86.
- 5 i.m., 106.
- 6 i.m., 1815-től 1846-ig: Krakkó „szabad város” volt az Ausztriához csatolt területeken belül. Lásd: *Literatura polska. Przewodnik Encyklopedyczny* (szerk. J. Krzyżanowski és Czesław Hernas). T.1, A–M, PWN, Warszawa, 1985, 494.
- 7 Kerényi, i.m., 91.
- 8 i.m., 212. Az 1876-os kiadásban a vers utolsó sorából hiányzik az értelemszerű kettőspont.
- 9 Még Radnóti Miklós sem figyel föl arra egyébként kitűnő, 1943-as rádióelőadásában: *Radnóti Miklós művei*, Szépirodalmi, Budapest, 1976, 973–981.
- 10 Kerényi, i.m., 155.
- 11 George Barany, Peter F. Sugar (szerk.), *A History of Hungary*, I. B. Tauris Co. Ltd., London – New York, 1990, 200.
- 12 Radnóti, i.m., 980.
- 13 Kerényi, i.m., 222.
- 14 Uo., 214.
- 15 *Új magyar irodalmi lexikon, 2. H-Ö*, Budapest, 1994, 1019. Pákh Albert még 1852 tavaszára teszi Kerényi elhunytát: Kerényi, i.m., 20.
- 16 Uo., 224. és *Hét évszázad magyar versei, I.*, Magyar Helikon, Budapest, 1966, 1286. Az új-budai magyar „gyarmat” kudarcáról lásd Pulszky Ferenc, *Életem és korom, II.*, Szépirodalmi, Budapest, 1958, 95.

Gömöri György: 1934-ben született Budapesten. Lengyel és magyar irodalmat tanult az ELTE-n, majd az ötvenhatos forradalomban való részvétele miatt Angliába menekült. Oxfordban fejezte be tanulmányait, 1969-től 2001-ig a cambridgei egyetemen tanított lengyel és magyar irodalmat. Számos huszadik századi magyar költőt fordított angolra Clive Wilmerrel. Quasimodo- és Ada Negri-díjas, 1999-ben Pro Cultura Hungarica díjjal, 2009-ben Alföld- és Irodalmi jelen-díjjal, 2014-ben pedig Janus Pannonius műfordítói díjjal jutalmazták. Magyarul eddig tizennégy verseskötete jelent meg, a legutóbbi az Orpheusz kiadónál (*Az ajtó monológja*, 2017). Számos lengyel költőt fordított magyarra (*Az ismeretlen fa*, Washington, 1978, Zbigniew Herbert, Bp., 1998, Czesław Miłosz, Pozsony, 2000, Wiktor Woroszyński, Arad, 2013). Londonban él, ahol feleségével kötetet szerkesztett Békássy Ferenc angol verseiből és angol barátaihoz írt leveleiből (*The Alien in the Chapel*, 2015).

KÁNTOR PÉTER

„Hallottam,
amit mond és
nem felejtettem el”

Valahol itt címmel jelent meg Kántor Péter (1949) József Attila-díjas költő új kötete a Magvető Kiadónál. Ott van benne, ami egy nagy kortárs magyar költőt – és minden világosan látó magyar állampolgárt – nyomaszt, s ott, ami egyre szörnyűbb minden napjainkat ellensúlyozni képes, például az emlékek vagy a művészet. Érvényes rá, amit Radnóti Sándor mondott az előzőre, a *Köztünk maradjonra* a revizoronline-on: „Teljes, szép könyv.”

■ *A cím hiányos mondat, amit nekünk, olvasóknak kell kiegészítenünk, esetleg egy kérdéssel, amire ez a válasz. Te hogyan egészítéd ki?*

– Sokáig nem tudtam, mi lesz ennek a kötetnek a címe. A ciklusok már többé-kevésbé összeálltak, de a cím még mindig nem volt meg. Több hónapig tartott a várakozás. Aztán egyszer épp az *Elmentem érte* című verssel babráltam, és ahogy olvastam az utolsó sorát: „valahol itt hever a porban”, hirtelen villámként csapott belém, hogy ez a *Valahol itt*, ez lesz a cím, nem is lehet más! Nem annyira konkrét, hogy megnevezze pontosan a helyet, de azért a felől nem hagy kétséget, hogy ez a *valahol* itt van, itt keresendő. Hogy mi történt, mi történik valahol itt, arról a cím nem mond semmit. Elsősorban a helyre koncentrálok, de szándékosan nem ad meg pontos koordinátákat. Van egy másik versem a kötetben, a *Harlekin lépeget*, ami egy Cézanne-képhez kötődik: „Itt a Földön, vagy ott a Holdban, / Harlekin azt se tudja, hol van. / Fejében felhők, kék egék / kergetik egymást. Lépeget. /...” Harlekin valóban úgy érzi, érezheti olykor, hogy nem is a Földön, hanem a Holdon jár, de mi tudjuk, hogy az a Hold is ez a Föld. Mert itt zajlik minden, amihez közünk van, ami ránk vonatkozik; itt történik, ami történik – velünk és általunk. Valahol itt éljük meg a nagy kalandot: az életünket; itt kell kitalálnunk magunkat, hogy kik vagyunk, és mit akarunk, itt keresünk társakat is, tennivalókat is, és persze helyet, konkrét helyet is itt választunk. A versek utak, útkeresések, mindezekről való híradások, és útjelző táblák is – végül is minden olvasó maga határozza meg magának, hol található pontosan ez a *valahol itt*.

■ *A verseidben, ebben a kötetben is, a Föld egy szegleteként ott a közvetlen környék is, ahol élsz, ahol most is vagyunk az Európa kávéházban ülve: ott a Falk Miksa utca, a Visegrádi utca, a Vogue terasza, a Kossuth tér.*

– Emlékszem, milyen varázslatos volt a Dosztojevszij-regényekben a Nyevszkij proszpektről olvasni, és később is mindig nagy hatással voltak rám utcák, terek, folyók, hegyek nevei. Kolocsva falu a Kolocsva patak és a Talabor összefolyásánál fekszik. A neveknek van valamiféle bájerejük, én legalábbis úgy érzem. Tolnai Ottó egy könyvének a címe *Virág utca 3*. Szeretem ezt a címet. Szívesen nevezek meg én is utcákat, tereket, folyókat, de előfordul olyan is, amikor egy-egy név speciális jelentéstartalommal is bír. Az egyik versem címe: *Miközben baktat át a Kossuth téren*. A Kossuth tér nyilván szimbolikus tér is: mégiscsak az ország főtere. Lehet átbaktatni a Hunyadi téren is, de az más baktatás, az egy egészen más vers lenne.

■ *Itt is nőttél fel.*

– A Balassi Bálint utcában laktunk, de én a Vajda Péter utcai általános iskolába jártam, családi okok miatt. Vagyis az V. kerületben volt a házunk, és a VIII. kerületben az iskola, ahol nyolc évet töltöttem. Azóta viszonylag sok helyen megfordultam a világban: Európában, Amerikában, sőt még Afrikában is, de mindenütt csak futólag. Budapesti vagyok, és azon belül is Duna-parti ember.

■ *Gondolom, a Balassi Bálint utcai lakásban történt, amit versben is, tárcában is megírtál – az utóbbi az Egy kötéláncos feljegyzéseiből című kötettedben olvasható –, hogy a nagymamád, aki eredetiben olvasta Goethét, La Fontaine-t és Thackeray-t, valamikor az ötvenes években az erkélyről nézte az esőt, „ahogy zuhog, egyre csak zuhog” és hirtelen azt mondta: „Hogy itt mi megy!”*

– A legmélyebb megvetés hangján... Igen, ez így volt; ott álltam a nagymama mellett, láttam, ahogy hunyorog, hallottam, amit mond. És nem felejtettem el.

D. Magyari Imre

■ *Ott vannak a verseidben a Duna-parti lépcsők is. Egy korábbi versedben egyenesen „folyami költő”-nek nevezed magad.*

– Mindig közel laktam a folyóhoz, a mostani lakásomnak az ablakai is a Dunára néznek.

A szüleim a háború előtt nagy evezősök voltak, kétéves korom óta engem is cipeltek magukkal. Volt egy csónakunk, egy kétpárevezős kielboat. Emlékszem, amikor apám meg akart tanítani evezni, előre készült rá, komoly csalódást okoztam neki: beültem mögé, és elkezdtem evezni, mint egy régi evezős. Annyit ültem már csónakban, láttam, hogy megy ez, látták a csontjaim, az izmaid, az inaim. Mikor a japánok azt mondják, fejben kell elsajátítani először valamit, például egy kardművészetet, vagy festői stílust, tudom, miről van szó. Hétéves koromtól tökéletesen eveztem. Hozzátartozott az életemhez a Szigetkerülés, az Első kút, a Második kút, Horány, Surány. De nemcsak a gyerek- és ifjúkoromat jelenti számomra a Duna – rengeteg más dolgot is. Mindenekelőtt minden olyasmit, ami az idővel kapcsolatos. Szinte megtestesíti az időt. Változatlanak tűnik, miközben minden pillanatban más. Otthon lenni – számomra ezt is jelenti a Duna partján lenni.

■ *Távolabbi helyek nevei is feltűnnek persze, a drezdai Gohliser Straße vagy a lublini Majdanek, ahol egy hétfő délelőtt jártál, s ahol a második világháború idején koncentrációs tábor volt. Tudom, nem lehet röviden válaszolni rá, de megkérdezem: fel lehet fogni szerinted valaha is ésszel, ami ezekhez a táborokhoz vezetett, ami ezekben történt?*

– A Gohliser Straße nem történelmi utca – csak egy utca Drezdában. De Drezdának is megvan a maga története, tudjuk. A szövetségesek földig rombolták a háború vége felé – rémes pusztítás volt. Majdanek – az egész más: ott egy koncentrációs tábor volt. Több százezer zsidót gyilkoltak ott meg, kemencében, gépfegyverekkel, pusztá kézzel. Voltak az áldozatok közt ukrán és orosz hadifoglyok is, lengyel ellenállók is, de a túlnyomó részük zsidó volt – nekik épült a tábor.

Hogy fel lehet-e fogni ésszel, ami ide vezetett, és ami aztán itt, és nemcsak itt történt? Ezek tények – nem szabad se letagadni, se elfeledkezni erről soha. Az emberek olyan lények, akik képesek gyilkolni. Akár nagyüzemi módon is. Igen, ez is egy emberi tulajdonság. Nem mindenkire jellemző, de nem is csak egészen kivételes, elfajzott egyedekre. Azért mégis azt hiszem, hogy a gyilkolás gépezetében részt vevők, és az azt tömegesen elviselő civilek csak úgy tudták mindezt megmagyarázni a maguk számára, hogy az áldozatokat nem tekintették magukhoz hasonló embereknek. Az áldozatokat a gyilkosok szörnyetegeknek látták – mert úgy akarták látni őket! –, és a szörnyetegekre, úgy gondolták, nem vonatkoznak az emberi szabályok. Elfeledkeztek – hagyták magukat elfeledkezni! – a legfontosabb emberi szabályról, arról, hogy minden ember egyenlő.

■ *A Duna kapcsán eszünkbe juthat József Attila. Egyetértesz azzal a tételével, ami szerint „Nem szükséges, hogy én írjak verset, de úgy látszik, szükséges, hogy vers írassék, különben meggörcbülne a világ gyémánttengelye”?*

– Ez a megfogalmazás nekem ma már túl szépen hangzik. A „világ gyémánttengelye”. De a lényegét illetően talán mégis igaza volt József Attilának. Az életben eleve benne van a költészet – akár fő helyen, akár csak valami eldugott kis zugban; valahol – bárhol. És a költészet egyik formája a vers. Ma a vers – az olvasói érdeklődés mértékét véve alapul – nem látszik éppen nélkülözhetetlennek, de a látszat olykor csal. Abban biztos vagyok, hogy mindig van valahol valaki, akinek számára „szükséges, hogy vers írassék”.

■ *Úgy írsz, mint rég? Papírra tollal vagy ceruzával, netán rögtön a gépbe? Hordasz magaddal jegyzetfüzetet? És soká alakul egy vers?*

– Úgy írok, mint rég. Mint ahogy egy kötéláncos táncos. Mellékesen: papírra tollal, néha rögtön a gépbe. És persze mindig van nálam toll, papír. Ami pedig azt illeti, hogy mennyi ideig alakul egy vers – hát az nagyon változó. Van, amikor nagyon gyorsan meglesz, és van, hogy sokáig kell kínlódnival vele. Még olyan is előfordul, hogy valami évekig vár, aztán egyszer csak előbukkan a feledésből, és percek alatt összeáll.

De hogy mikor kezdődik el igazán egy vers (fejben), azt sokszor az se tudja, aki írja.

■ *Az újabb kötetekben meghatározó az emlékezés. Ugyanazt az emléket olykor többször is felidézed, különböző fénytörésben. Mennyire visel meg az idő múlása, az hogy elmúlik a fiatalság, öregszünk, hogy emberek, akiket szeretünk, eltűnnek mellőlünk?*

– Az emlékezés nem kevésbé fontos, mint a jövőbe nézés. Akinek nincs emlékezete, az csonka, nem teljes ember. Egy gyerek is emlékezik. Egy felnőtt persze másképp – máshonnan nézve.

Szerencsére az emberek többsége nem egyik napról a másikra lesz felnőtt – bár néha igen –, és a felnőttkornak is különböző szakaszai vannak. Fokozatosan szembesülünk az idő múlásával. De a búcsú az ifjúságtól, az fáj, kár is tagadni! Van erről egy versem, a címe: *Dal az ifjúságról*. 2009-ben írtam, benne van a *Megtanulni élni* című gyűjteményes kötetemben is (a végén!), és az előző verseskötetemben, a *Köztünk maradjon*ban is. „Felnőttem már, szaporodik fogamban / az idegen anyag”, írta József Attila. Hát én is felnőttem már.

■ *Felnőttnek érzed magad?*

– Igen, ma már igen... Nem egyforma gyorsasággal leszünk felnőttek, és nem is minden tekintetben egyformán. Sok szempontból már réges-rég felnőtt vagyok, de amióta elvesztettem a szüleimet, másféle felnőtt lettem. És mégis, még mindig nem mondhatom, hogy ne lennének olyan helyei, zugai az életemnek, a személyiségemnek, amikben ne lenne ott a gyerek. Aki, történjen bármi, mindig is ott marad – végigkísér az életemen.

■ *Hogyan dolgozod fel a veszteségeket, amik értek?*

– Muszáj feldolgozni őket. Ez nem jelenti azt, hogy az ember végleg túllép rajtuk: volt-nincs, többé nem érdekes. Minden, ami valaha igazán fontos volt, az többségében ma is fontos. A nagy örömeik és a nagy bánatok nem vesznek el, alakítják az életünket. De nem igaz, hogy idővel ne teremődne valami távolság köztük és köztünk. Ebben a legújabb kötetemben mintha nagyobb távolságot tartanék sok mindentől, saját magamtól is. Fiatalon az ember még nem tud különbséget tenni maga és maga között. Aztán nagyon hamar megjelenik az önreflexió, ami szükséges az íráshoz. Később egy kicsit változik a múlthoz való viszony is. Mindig egy kicsit – fokról fokra. De a versek sokkal többet tudnak erről mondani.

■ *Két olyan vers is van, ami egy vagy két, a szüleidet ábrázoló fénykép indított el, az Egy fiatal párra és az Ezen a régi fényképen 1939-ben.*

– Az utóbbiban szó szerint ott van, hogy „gyanakvón, már-már ridegen” nézem őket... Egyszerűen: távolságtartással. De nemcsak azért írtam ezt a verset, mert megdöbbenett, hogy mennyivel fiatalabbak a képen, mint most én, szinte kölykök még, hanem az ő idejük és a mi időnk összehasonlítása miatt is. Ez volt a fő ok. Az 1939-es év, amiben összeházasodtak, és a mostani idők összehasonlítása. 1939-ben, a háború küszöbén a normális emberek próbálták menteni az életüket,

és a szüleim mégis akkor álmodoztak családról, gyerekekről, boldogságról. Ehhez biztos szükség volt a logikus gondolkodást maga alá gyűrő képzelet hatalmas erejére. Ha körülnézek, úgy érzem, most is szükség van a képzelet erejére, hogy fel tudjunk idézni magunk előtt egy normális országot, ami talán sohase létezett, de ami egyszer még létrejöhet; egy országot, ahol nem üznek nap mint nap csúfot a demokráciából.

■ *Mennyire aggaszt, amit az előző kötetekben úgy fogalmaztál meg, hogy „valami rossz közeleg”, „barbárok grasszálnak és egy barbárvilágról dalolnak”?*

– Nemcsak aggaszt, fáj! Már a *Köztünk maradjon* című kötetben is voltak úgynevezett közéleti verseim, főleg olyanok, amelyekben nem válik el élesen a magánélettől. Mint ahogy az életben sem választhatók mindig élesen szét ezek a dolgok.

■ *A Köztünk maradjon egyik versének címe: In memoriam Tatárszentgyörgy, 2009.*

– Tatárszentgyörgyhöz rettenetes eseménysor kapcsolódik; az ember azt hitte, le kell szakadjon az ég, de az, mint tudjuk, nem szokott leszakadni. Mégis, legalább valamiképp szóvá tenni, ami történt, a botrányt – ezt belső kötelességemnek érzem. Hogy bele tudjak nézni reggelente a tükörbe.

■ *Néhány vers egy-egy önfeledt pillanatot, szituációt rögzít: Csak jó, hogy él, Horgászni mentem, Táncoló kislány. Mennyire vagy képes önfeledt pillanatokra?*

– Bocsánat, de a *Csak jó, hogy él* nem egy önfeledt pillanat megverselése. A legkevesbé sem! Azt tessék újraolvasni!

Annyira önfeledt, mint egy táncoló ötéves kislány, már nem lehetek, ezt tudomásul kell venni. De ettől függetlenül természetesen vannak önfeledt pillanataim. Kinek nincsenek? El se tudok képzelni egy olyan életet, amiben nincs helye önfeledtségnek. Az szörnyű lehet! Valami sci-fiben talán létezhet ilyesmi, de a való életben nem.

■ *A képzőművészet láthatóan régóta foglalkoztat, már Kavics című első, 1976-os kötetben ott A paradicsomkertecské, aminek alcíme: Felsőrajnai Mester képe a XV. századból, a másodikban címbe emelve Gulácsy, Watteau, a Piktör-bál. Esetleg te magad is próbálkoztál?*

– Mindig szerettem rajzolni és festeni, igen. Egy ideig jártam is rajziskolába. A festés különösen vonzott, festettem is egy ideig, de nem az írás helyett, mellette. Ám mindez nem biztos, hogy magyarázat azokra a versekre, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak bizonyos képekhez. Ez egy elég bonyolult kapcsolat, nem kifejezhető egy interjúban. Megkísértem a Széchenyi Akadémián tartott székfoglalóban megfogalmazni, hogy ez hogy működik nálam, ott is csak megközelítőleg sikerült. Bizonyos képek nekem szavakat adnak. Ahhoz persze, hogy ez megtörténhessen, át kell magamban gyúrnom – hol jobban, hol kevésbé – a festőket. Nem a képeket, a festőket. Például ha Vermeer piros kalapos lányáról írok (amit nagy valószínűséggel nem is ő festett), és ő (*A piros kalapos lány*) beszél a versben, bármit mond is, nem mondhat olyat, amit előzőleg ne én hitelesítettem volna. Vermeer is hitelesítette a képeit, természetesen, de ő a maga módján; az az ő története. Általában (mindig) ismerem a képek hátterét, a festők élettörténetét, de ez csak ritkán szivárog be a versbe, mert nem ez a lényeg. A lényeg az, hogy akarok valamit mondani, és ehhez nekem bizonyos képek szállítják a szavakat. Ha kicsit átgyúrom a festőket, akkor megszólalnak a képek, és az én nevemben fognak beszélni, és olyasmiről, ami bennem rég megvolt, csak eddig hiányzott hozzá a festmény, vagy akár, horribile dictu, egy fotó.

■ *Immár három versed is van Megtanulni élni címmel, tíz-tíz év különbséggel írtad őket, az elsőt 1990-ben. Megtanultál?*

– Kezdetről fogva nem azzal a feltételezéssel éltek a versek, hogy meg lehet tanulni élni. Lehet élni tanulni – én még most is tanulok. Amíg az ember él, addig tanulhat élni. Az első *Megtanulni élni* című verset a rendszerváltáskor írtam. Fogalmam sem volt arról, hogy tíz év múlva követi a második, és újabb tíz év múlva a harmadik. 1989-ben akkora változás történt az életünkben, hogy úgy éreztük, most vagy soha, elkezdhetünk megtanulni élni. De már akkor is világos volt, hogy ez nem azt jelenti, hogy elvégzünk egy iskolát, és okleveles élők leszünk. Oklevél nélkül élünk, és ki kisebb, ki nagyobb gikszerekkel éli a maga életét. Csak hát volt egy nagy kapunyitás, amikor úgy éreztük, kezdhajjuk másképp csinálni a közös dolgainkat. Hit is van abban a versben, meg irónia is; reménység is, szkepszis is. A második versben már hangsúlyosabb a szkepszis, a harmadikban pedig, ami 2010-ben íródott, semmi okot nem láttam a lelkesedésre. A hazai viszonyokból indultam ki – honnan máshonnan? Úgy fejeződik be, hogy „Az ember keljfeljancsi: elesik – feláll, / és megy előre a szegény ürge. / Megyek, amíg meg nem tanulok élni, / amíg fel nem lőnek a világűrbe.” Komorultak a versek, de nem az életkorom változása, hanem a külső körülmények miatt. '89-ben minden elővigyázatosságom, óvatosságom és iróniám ellenére sem élhettem remények nélkül. A változások felkínáltak egy lehetőséget, hogy az arcunk jobbik felét mutassuk meg. A mostani kötetemben az *Ahogy zuhog* című vers szól az utóbbi tíz évről: „...egy percre azt hittük, megérkeztünk, / messzi földről, hosszú vándorlás után, / pedig csak mint a migránsok a Keleti pályaudvarra / ezen a forró nyáron, szomjasan, idegenül.”

■ *Nem éppen vidám. Van benned bizakodás a közeljövőt tekintve?*

– Ha csak azt látjuk, ami van, okkal uralkodik el rajtunk a szomorúság. Igyekszem „csalás nélkül” nézni szét. De akarni is kell! És használni kell a képzeletet is! A világ olyan, amilyen. Ám nem egészen mindegy, hogy milyenek a világra vonatkozó álmunk. Jól kell tudni álmodni is! ■ ■ ■

■ **Kántor Péter** (1949, Budapest): a Radnóti Miklós Gyakorlógimnáziumban érettségizett, az ELTE Bölcsészettudományi Karán szerzett diplomát angol-orosz szakon, később magyar nyelv és irodalomból. Különböző gimnáziumokban tanított kiegészítő tanárként, külső lektorálásokat végzett az Európa Könyvkiadó számára. A 80-as években irodalmi szerkesztőként dolgozott a Kortárs folyóiratnál, a 90-es években néhány évig gondozta az *Élet és Irodalom* versrovátát. Az 1970-es évek óta publikál verseket. Angolból és oroszról fordít verset és prózát. 1990–91-ben Fulbright-ösztöndíjas volt New Yorkban. Tizenhét verseskötete jelent meg.

D. Magyar Imre (1955, Budapest): tanár, újságíró, irodalmár. Hét könyve jelent meg, a legújabb: *Bécs* (Corvina, 2017). Készülőben: *Hatvan plusz* (Kalligram), *A magyarországi cigány irodalom története* (a témából PhD-fokozatot szerzett).

„Hogy tudtál ilyen állapotos lenni?”

Az *Ulysses* stílusparódiáinak
Szentkuthy-féle és új magyar fordításáról¹

Az

Ulysses szövegéről gyakran leírták, hogy eleve fordításként működik az írás nyelvétől elidegenítő, nyelvi-gondolkodásbeli kategóriáinknak, elvárásainknak rendre ellenálló szövegstratégiáival, amelyek az olvasót folyamatos korrekcióra készítetik.² Ez a kaleidoszkopikus szöveg újra és újra felveti és bonyolítja a fordítás etikájának, fordítás és fordíthatatlanság viszonyának a kérdését, és kikezd olyan elméleteket, mint a „domesztikáló” vs. „elidegenítő”, „látható” vs. „láthatatlan” fordítás.³ Jelen tanulmány célja nem lehet az *Ulysses* Szentkuthy-fordításának és új változatának átfogó igényű összehasonlítása, csupán egy részprobléma, a regényben szereplő stílusparódiák fordítási stratégiáinak összehasonlító vizsgálatára vállalkozom.⁴

„A Nap marháí” fejezet szinte ideális példa erre: a mindenestől stílusparódiákból épülő, az angol nyelv és irodalom embrionális fejlődését az óangol elbeszélő költészettől a XX századi dialektusok, nyelvkeverékek, pidzsinnek, szleng kakofóniájáig követő szöveg a regény leginkább parallax-szerű epizódja, ahol az ún. „valóságot” a nyelv nem le-, hanem megképezi, felmutatva az irodalmi beszédmódok és az általuk megképzett gondolkodási sémák, elvárásrendszerek változásait. A fejezet így a regény folyamatos stílusváltását (meta)tematizálja, az olvasót a narratív-stilisztikai intra-transzferencialitás leginkább megoldoztató formáival szembesíti,⁵ ti. a stílusparódiákat vissza kell ültetniük „arra a fajta kortárs angol sztenderdre, amelytől a szöveg olyan szembeötlően eltávolodik.”⁶ Fordításainak ideális esetben hasonló, nyelven belüli fordítás-gyakorlatra kellene rábírnuk a célnyelvi olvasót.

„A Nap marháí” az atyák hangját ironizáló ellen-antológia; mivel a forrásként használt angol irodalmi antológiák eleve erősen ideologizált képződmények, amelyek kiemelt helyet foglaltak el a nemzeti kultúra projektjében, a Joyce-szövegparódiák a rongálás aktusának is tekinthetők, graffitinek az angol irodalom ércnél

maradandóbb emlékművén, amely „saját rivális szépségeit megteremtve, a stílus segítségével vesz kulturális elégtételt az angol nyelven”.⁷ Hangsúlyosan előtérbe kerülnek azok az önironikus szövegstratégiák, amelyek aláaknázzák a fejezet látványos-komolykodó struktúráját és az egyes stílusokat egymás ellen kijátszva leleplezik valamennyi irodalmi beszédmód korlátait és kulturális beágyazottságát. Az epizódot nem lehet mindenestől visszavezetni az angol nyelvnek és prózastílusoknak az embrió méhen belüli fejlődését tükröző toposzára, ugyanis a fejezet paródiái „eredetijüket” nem követik kronologikus sorrendben, hanem anakronizmus, stíluskeveredés és nyelvi hibridek szisztematikus használatával kezdik ki a fejlődéselvűséget⁸; a szöveg kétarcúságát jól példázza Joyce 1920-ban, Frank Budgenhez írt levele, amelyben a stílusparódiák eredetijének filológiai pontosságú felsorolását sokatmondóan így zárja: „*How's that for high?* (kb., Mit szólsz, elég emelkedett [voltam])?”⁹

Schleiermacher agyonidézett hasonlatával élve, a fordító két út között választhat: vagy „haza” szállítja a művet a célnyelvbe, vagy pedig az olvasót mozdítja ki „külhonba”, az eredeti nyelv és kultúra idegen terepére. „A Nap marháit”-nak több fordítása is az előbbi utat választja, az angol nyelv és irodalmi stílusok fejlődését „behelyettesítve” a célnyelvi irodalom fejlődéstörténetével. Hans Wollschläger 1975-ös, sorrendben második német fordítása a német olvasó munkáját azzal is megnehezíti, hogy az óangol és középkori angol legendák, lovagregények modorában előadott leírásokat a *Nibelung-ének*, illetve a különböző középfelnémet nyelvemlékek írásmódjával szerepelteti, amelyeket az olvasónak kell fáradságosan kibetűznie, majd „visszafordítania” modern németre. Ennek az eljárásnak kiemelkedő példája az Erik Bindervoet – Robbert-Jan Henkes fordítópáros holland (2012) és Mircea Ivănescu román fordítása (1984) — utóbbi Joyce stílusparódiáit időben mintegy ötszáz évre „összenyomva” megfelelteti a román írásbeliség történetének, az egyes stílusok markáns elkülönülését a történetileg rétegzett nyelvi kölcsönzések játékos-inventív felvonultatásával, a XIX. század eleji latinizáló nyelvújítás etimológiai-ortográfiai túlkapásait karikírozva „transz-daptálja” a Joyce-eredetit és teremt meg az időbeli változás illúzióját.¹⁰ Ennek fényében érdemes megvizsgálni az új magyar *Ulysses* és a részben ennek alapjául szolgáló Szentkuthy-fordítás látszólag „elidegenítő” stratégiáját. A négyfős újr fordító-csapat célkitűzése az volt, hogy az angol stílusok megfelelőjének megteremtésével, nem pedig ezeknek a magyar nyelv- és irodalomtörténetből ismerős állomásokkal való behelyettesítésével, az eredeti által kiváltott hatás megfelelőjét igyekezzenek a célnyelven létrehozni.¹¹

A nyelvjátékokban, nyelvi effektusokban hírhedten tobzódó Szentkuthy-szöveg, amelynek disszeminatív nyelvpoétikája és gargantuai humora egyszerre erősség és (mai fordításaitokai fogalmaink szerint) fordítói vétség,¹² „A Nap marháit” szövegének túlnyomó részében – a „Kóda” kivételével, amely érezhetően ínyére volt – visszafogottnak tűnik. Hozzá hasonlóan, a módszertanilag sokkal következetesebb új változat is több eljárást alkalmaz: archaikus, ill. archaizáló szavak, szó szerkezetek, régies igeidők-igemódok szerepeltetésétől a korai nyelvemlékek olyan, sporadikusan használt, felismerhető „stílus-markereit”, amelyek intertextuális utalásokat is megnyitnak a magyar irodalomtörténetre.

A Szentkuthy-fordítás legszembeszökőbb vonása a nonchalence, ahogy megállapítható indok nélkül ugrál a nyelvfejlődésben, szeszélyesen le-lekanyarodva a korabeli nyelvhasználat imitálásának logikus ösvényéről. Sorrendben mindjárt az első, veretesen alliteráló óangol paródia fordításában egy mellbevágó neologizmus és egy nyelvújítás utáni képzett főnév együttesével találkozunk – ráadásul két, rokon értelmű, egymást variáló mondat helyén a fordításban tényállást és ennek kommentárját kapjuk; mintha szokásos gyakorlatával szemben a fordító itt a jelentővel szemben a jelentetre koncentrálna, arra bízva az *eredet* megképzését:

Before born babe bliss had. Within womb won he worship. (14.60)

Méhében már a magzat mindenektől felmagasztaltott. Embrióimádó emberiség. (478)

A következő, az angolszász *The Wanderer* elégiára játszó passzus a Holles Street-en található szülészeti leírása:

Watchers tway there walk, white sisters in ward sleepless. Smarts they still, sickness soothing: in twelve moons thrice an hundred. Truest bedthanes they twain are, for Horne holding wariest ward. (14.76)

Duo in Deo nővérek járnak közöttük enyhét fájdalomnak osztva tizenkét holdközben háromszor egy száznak. Gyermekekégyek igaz gardedámjai ők ambulanter ambo kető A. Horne honában. (478)

A fordítás germános mondatszerkezet hatását kelti, néhány archaizmussal és nyelvi kakukktojással megspékelve: az angolszász *tway* (kettő) helyén álló, egyértelműen ironizáló *duo in Deo* feltűnő szentkuthyzmus, hasonlóan az *ambulanter ambo kető* szintagmához – nem beszélve az angolszász, (közép)nemes jelentésű *thane*-nek megfeleltethető gallicizmusról. A parodikus hatást, amelyet az eredeti az (1904-be helyezett) banalitásnak egy több mint ezer évvel korábbi irodalmi beszédmóddal való ütköztetésével teremt meg, itt külső, szerzői-fordítói (ön)kommentár biztosítja. A részlet ezután hangsúlyosan alliteráló szókapcsolatok és kitalált archaizmusok egyvelegével folytatódik, amelyek a paródiát a karikatúra irányába tolják el, míg az itt-ott felbukkanó anakronizmusok az egészet a magyar Buck Mulligan idiolektusára, ill. Szentkuthyra jellemző hiperművelt szellemesség aurájával vonják be.

Az új változat következetesen a hatások, nyelvi effektusok transzferjére törekszik, összhangban általános célkitűzésével, hogy visszanyesegesse a Szentkuthy-fordítás vadhajtságait; bár hatása nem mérhető az eredeti, részben meghamisított, óangol szavainak elidegenítő effektusához, a szigorú alliterációs séma stilizáltan archaizáló mondatfűzéssel párosul:

Fáradhatatlan őrzők párban, fehér főkötőben róják folytonos őrjاراتuk. Szúrás szűnik, emely enyhül tizenkét hó alatt háromszor száznak. Ágyak vitéz védői ők valóban, hisz Horne-nak házat éber őrség vigyázza. (369)

Érdekes módon a fordításban betoldásként, nyilván az alliteráció kedvéért, megjelenik a „fehér főkötő”; bár az összetett szó varrat nélkül illeszkedik a szövegrészbe, a szövegnek megfeleltethető történelmi korban a szó nem létezett. Ez a szöveg hely azon ritka alkalmak egyike, amikor az új változat mondhatni követi az eredeti gyakorlatát, hogy időről időre anakronizmusokkal, ill. nyelvi „hamisítványokkal” rásegítsen a régiség illúziójára – és ahol a jelentéssel szemben a szóalaknak van elsőbbsége. A nyelvtörténet ilyen „kitágítását” kiegészítik az olyan nyelvi és stílusmarkerek, amelyek a célnyelvi írásbeliség és irodalom történetével teremtenek utalásokat, intertextuális hálót:

Sad was the man that word to hear that him so heavied in bowels ruthful. (14.96)
Elbúsula a férfiú e szóra, mely jonhaira bánatsúlyt akasztja. (369)

Az óangol *ruth* (kb. száanalom) szógyök a modern angolban csak a *ruthless* („gátlástalan”) szóban él tovább. Az eredeti erős defamiliarizáló hatását sikerült itt felüllicitálni a kizárólag az *Ómagyar Mária Siralomból* ismert, homályos értelmű szóval (kebel/szív, méh/zsigerek); a sor Szentkuthytól átvett ritmusa halványan a magyar népköltészet felező ritmusaira emlékeztet. A korai stílusparódiákban ehhez társul az archaikus igekötők, személyragok, kettőzött névmási formák használata („*tenhaláloed*”, „*elémond*”, „*megvigyázza szavát*”), illetve a sporadikusan előforduló archaizmusok („*alít*”; „*Kilencszer tizenkét vérzés korholta áldatlan állapotját*”, 370 – vö. „*Nine twelve bloodflows chiding her childless*”, 14.122, kiemelések tőlem).

Egészében kijelenthetjük azonban, hogy nyilvánvaló következetlenségeivel, az eredeti által nem indokolt anakronizmusaival és néhol öncélú nyelvjátékaival együtt a Szentkuthy-változat markánsabban törekszik a nyelv diakronikus skáláján mo-

zogva eltávolítani a magyar szöveget a modern köznyelvtől. Az új változat ezeket a megoldásokat gyakran egyszerűen „visszafordítja” és explicitálja anélkül, hogy hasonlóan kiközlentető elemet állítana a helyükre –véleményem szerint – ráadásul az egymásra következő paródiák nyelvileg-stilisztikailag alig különülnek el (magyarul pl. az egyes Erzsébet-kori vagy XVII-XVIII századi, az eredetiben zenei variációként sorjázó paródiák mintha ugyanazon a hangon szólalnának meg). Ezt talán legkönnyebb a reáliák fordításával példázni, ahol a nyelvi effektusok és „stílusese-mények” (Senn) széles skálája mellett Szentkuthy rendre létező vagy kitalált, már-már karikírozó archaizmusokat alkalmaz. Buck Mulligan megtermékenyítő farmjának a XVII századi esszéírók modorában vázolt, nagyívű tervében az előirt étrend részeként szerepel a *capsicum chillies* (14.696), mint a *coney*s (ófrancia szóból származó, ritka „nyúl”) fűszere – előbbi Szentkuthynál alliteráló körülírással „maró perui pirospaprika” (500), amely illeszkedik a szónak és magának a növénynek az újdonságához, és ha pontatlanul is, jelzi annak újvilági eredetét. Az új változatban szereplő „chillipaprika” (385), bár növénytanilag helyes, az olvasónak inkább a gasztrorradalom főzőshow-jait juttatja eszébe, mint bármilyen történelmi szóhasználatot. A példa kedvéért: Ivānescunál ez a szószerkezet a kulturális fordítás humoros példája, az alliteráló „*bumb de boabe usturoiate*” jelentése „egy gomb(nyi) fokhagyma(ízű)/csípős mag”, és jól példázza a javak közlekedésének azt a szakaszát, amikor az ismeretlen rutinszerűen fordították az ismert analógiájaként (vö. az ananász angol neve, *pineapple*); a magyar *gomb*-ból származó kölcsönző ezt a szakaszközlekedésével is aláhúzza. A Bunyan-paródiában szereplő „bottle Holiness” (14.434) Szentkuthynál „a szentség butéliája” (491): a XIX. században még elterjedt, régies kölcsönző etimológiailag, akárcsak az angol *bottle*, a latin *butta/butella* szóra vezethető vissza, olasz/francia (*bottiglia/bouteille*), ill. német (*Buttel*) közvetítéssel. Az új változat ezt lecseréli „a szentség palackjára” (378): bár ugyancsak történelmi kölcsönzésről van szó (a szerbhorvát *ploska*-ból), a szóról a mai nyelvérzék számára hamarabb ugrik be PET-palack képzete, mint régi korok nyelvhasználata.

A két fordítás retorikai és stílusalakzatokkal is megpróbál ráerősíteni a szöveg történelmi pastiche-jellegére. Az Erzsébet-kori történetírók modorában írt részben Stephen furcsa tisztelgése az őszanya termékenysége előtt („a pregnancy without joy, a birth without pangs, a body without blemish, a belly without bigness”, 14.309) Szentkuthynál a humorosan szóismétlő „has hasasság nélkül” (487) formulával zárul, a terhesség egy régies, tájszóként továbbélő megnevezését kölcsönözve; az új változat hasonló helyzetekben szinte következetesen explicitál és megszünteti az eredeti – és alkalmanként a Szentkuthy-fordítás – két- és többértelműségeit („has terhesség nélkül”, 375), Szentkuthy sűrítő, gyakran kitalált szóösszetételei helyére analitikus-magyarító formákat helyez.

Ugyanebben a részben Stephen zavaros teológiai fejtegetésbe bocsátkozik arról, hogy az emberiséget „successive anastomosis of navelcords” (14.299) köti össze Éváig visszamenőleg; a görög (pszeudo)teológiai terminust Szentkuthy egy archaizáló szóösszetétellel fordítja, „köldökszínórok folyamatos egybeszájadjása” (486). Bár ez aligha szorul fordításra, az új változat – meglátásom szerint szájbarágóan – elemeire bontja: „köldökszínórok egymásba szájadzó fonala” (374); míg az angol olvasónak meg kell fejtenie egy obskúrus idegen terminussal megspékelt szóképet, ott a magyar olvasónak már Szentkuthy is megspórolta a filológiai búvárkodást (holott a nyelvújítás előtti, értekező régi magyar irodalom bőven használt latin, görög terminusokat – ha nem is konkrét szövegmodellekhez, de ehhez a nyelvhez vissza lehetett volna nyúlni itt-ott „A Nap marháí” fordításaiban). A magyar olvasónak komoly nehézséget okozó latinizmusok megtartásának ritka példája a XVIII századi esszéírók modorában felállított diagnózis a férfi pocak drámai növekedésére: „whether his incipient ventripotence... betokened an ovoblastic gestation in the prostatic utricule or male womb or was due... to a wolf in the stomach” (14.727), melynek csattanós megfejtése nem más, mint farkasétvágy. Szentkuthy majdnem betű szerint megtartja az orvosi zsargont: „vajon kezdődő ventripotenciája...

ovoblasztikus gesztációnak jele-e prosztata utrikuluszában avagy hímméh avagy... gyomorfalli bőrfarkasnak tulajdonítandó-e” (501); a nyelvi távolság miatt a magyar mondat még az eredetnél is obskúrusabb, szinte *A képzelt beteg* medikus handzsáját idézi, Szentkuthy viszont az antiklimaktikus zárást a (pszeudo-)orvosi terminusnak ható „gyomorfalli bőrfarkassá” felstilizálva, lemond a csattanóról. Az új változat két helyen finomít ezen a nyelvfelfújton: a kétértelmű „hímméh” helyére „apaméh” kerül, a barokkos kórkép helyére pedig, az eredeti zárlatával összhangban, „az úgynevezett farkasétvágy” (386). Az idézett mondat azonban kivétel: általában kijelenthető, hogy szóválasztásában mindkét magyar fordítás erősen domesztikál, az angol eredeti által folyamatosan megkövetelt nyelvek-közötti (vissza) fordítást az egyazon nyelven belülről helyettesítve.

Ennél érdekesebb nyelv-eseménnyel találkozunk a XV. századi, Malory-féle *Morte d'Arthur* stílusát középanyol betétszavakkal és Spensertől Blake-ig ívelő idézetekkel „korcsosító” paródiában, ahol Isten megnevezése az *Againbwyer* (kb. „viszszavásárló”, 14.295) – felismerhető nyelvi marker, a latin *Redemptor* tükörfordítása a nyelvfejlődés képlékeny korai szakaszából. Szentkuthynál ez „Megebblegváltónk” lesz (486): a Megváltóra hajazó morfológiai nonszensz, amelyben egymás mellett áll a melléknévfokozás közép- és felsőfoka, kétségtelenül kiválik a kontextusból, bár kétséges, hogy még nem rögzült középkori nyelvállapotot látni-e benne, vagy az ittas társaság dadogó beszélyét. Ezt a feltűnő szóösszetételt az új fordítás cseréli „Lelkünk Furdolójára” (374): a latin *remorsus conscientiae* megszemélyesített megfelelője visszanyúl az *Ulysses* első fejezetéhez, ahol Stephen belső monológiájában felbukkan a furcsa középanyol tükörfordítás, az iskolai szöveggyűjteményekből ismerős *agenbite of inwit* (szó szerint a „belső-elme ismét(elt)-harapása”). A megoldás összhangban van az új fordítás (deklaratív) szándékával, hogy a nyelvi zárványokat, reziduumokat fel- és kihasználja és megerősítse a regény fejezeteken átívelő motívumhálóját, a szövegismétlődések Szentkuthy által pontatlanul kezelt infrastrukturáját.

Némi általánosítással kijelenthető, hogy a Szentkuthy-szöveg következetesen a jelentőt részesíti előnyben a jelentettel szemben: a nyelvi effektusok megteremtése fontosabb lesz a szöveg tartalmánál. Ez leghangsúlyosabban a fejezet „Kódájában” látható, ahol a kaleidoszkopikus (és kakofón) szövegmontázs fordítására Szentkuthy négy fő stratégiát használ: 1) a szöveg teletűzdelése hozzáadott (sokszor többnyelvű) nyelvjátékkal és portmanteau-szavakkal; 2) hozzáadott irodalmi, kulturális utalások elhelyezése; 3) a nyelvi humor felerősítése sikamlós szóviccek, vulgáris *double entendre* által; és 4) hajlam a felülretorizálásra, a stílusalakzatok burjánzása. *Portmanteau*-i és eseményszámbe menő mondatai rutinszerűen figyelmen kívül hagyják a szöveg specifikus utalásos- és motívumhálóját, ebben a fejezetben az egyes stílusok történeti beágyazottságát, de akár a stilisztikai finomhangolást is a gyakorlatilag minden lépésnél felröppentett sziporkák kedvéért, amelyek rendszerint egyazon irodalmi idiolektushoz tartoznak. A hatás néha mintha szándékolatlanul is Joyce idézett levelének zárómondatát idézné – „Na mit szólsz, elég emelkedett (voltam)?” Az új változat ebben a tekintetben is fordított irányban dolgozik: Szentkuthyt korrigálva, általában egyértelműsít és explicitál ott, ahol az előbbi hajlamos volt az eredeti utalásait kitakarva, ezeket saját barokk nyelv-eseményével helyettesíteni.

Anakronizmus és dialektus

A környező stílusoktól, regiszterektől markánsan elütő, disszonáns hangok, kiszólások, szövegszervező anakronizmusok egyikét-másikat sporadikusan már a korai fordítók is megpróbálták megkülönböztetni a szöveggörnyezettől. Ilyen szembezőkő stílusbeli inkongruenciával találkozunk a fejezet egyik sokat idézett passzusá-

ban, ahol a (Horace Walpole *Castle of Otranto*-járól mintázott) XVIII századi gótikus regények paródiájában váratlanul megjelenik a kelta mitológia szerelmese, az I. fejezetből ismerős angol Haines; mivel jelenlétét semmi sem támasztja alá, ön maga is egy testté lett rémregény-stíluskonvenciónak tűnik, aki neve említésére kísérti a társaságot. Mégsem a Walpole-regény modorában szólal meg, hanem – keltofil voltát bizonyítandó – abban a, karikírozott, idiolektusban, amelyet az angol Restauráció színháza honosított meg, majd a századforduló Ír Reneszánszának, különösen Synge darabjainak lett a színpadi „anyanyelve”: az ún. színpadi ír, amely ír (gael) szófordulatok tükörfordításait, jellegzetesen gael mondat szerkezetet és szóátvételeket halmozva imitálja – pontosabban, feltalálja – a (nyugat-írországi, falusi) hiberno-angol beszédet. A *Nyugati világ bajnokát* (1907) idéző tiráda angolul:

Tare and ages, what way would I be resting at all, he muttered thickly, and I tramping Dublin this while back with my share of songs and himself after me the like of a *soulth* or a *bullawurru*? My hell, and Ireland's, is in this life ... *Dope is my only hope*. (14.1018, kiemelések tőlem)

A „színpadi ír” felismerhető jegyei itt a tárgy-as-határozós szerkezetek hangsúlyos, mondatkezdő helyen való szerepeltetése, a jellegzetes gael szófordulatok, mondatfűzés tükörfordítása, a visszaható névmás használata az egyszerű személyes névmás helyett (*himself after me*), az alliteráció, illetve a sztereotíp gael szókölcösznészek. Utóbbiak közé tartozik a *soulth* és *bullawurru* – az ír folklórból kölcsönzött kísértet, ill. félelmetes, szemén-fülén-orrán tüzet okádó bika; a felütésben szereplő *tare and ages* eufemisztikus angol-ír káromkodás, a *tears and ouns* – Krisztus könynyei és sebei - torzulása (Gifford 431). A két fordítás:

Büdöskő keserve, miképpen lehetnék én valaha nyugalmat, motyogta, mikor én körbe kísértem Dublin városát terhével dalaimnak, ő pedig a nyomomban vénbába vagy manó-ördög hadnagy képében? Az én poklom, Írország pokla ez az élet... Tápserem a kábszer. (511)

Ördög és pokol, miképpen lehetnék én valaha nyugalmat, motyogta, hiszen Dublin városát járom mindazóta, terhével dalaimnak, ő pedig a nyomomban ludvérc vagy táltosbika képében? ... Egyetlen remény e hús edény. (393)

Szentkuthy erős vonalakkal megrajzolt paródiája nem próbál dialektust dialektusnak megfeleltetni – ami a fordítástudomány szerint egyébként „tiltott” gyakorlat –, hanem minden elemében kitalált, folklorisztikus nyelvhasználattal, a sztenderdtől elütő mondat szerkezettel teremt meg az idegenség helyét; apró elem ebben, hogy a „körbe kísértem Dublin városát” egyszerre hat (egy-egy tájnyelvi változatokban bevett) igei szerkezetnek és a (metafikciós) macska kiugratásának a szövegbokorból, amennyiben Haines önmagáról mondja ki, amit az olvasó csak sejt – ti., hogy ő itt a derridai *hauntology* létállapotában leledző nyelvi kísértet. Különösen érdekesek a gael kölcsönszavak fordításai: a fantázia-szülte „büdöskő keserve” darabosrusztikus és kellően exotikus; hasonló invenciók a – halványan a magyar némesék vasorrú bábáját idéző – vénbába és a „manó-ördög hadnagya” (utóbbi mintha az anyámasszony katonájának a kaptafájára készült volna, és úgy tűnik, Szentkuthy itt az ír *leprechaun*-t vagy *púca*-t – Shakespeare Puck-jának manószerű kelta „eredetijét” – sejtette a *bullawurru* mögött).

Az új változatot mintha a homályosan meghatározható filológiai hűség éthosza vezetné, nem annyira az eredeti által kiváltott *hatás*. Ez jól látszik már a két fordításnak a Walpole-paródia komikusan vérfagyasztó felütéséhez való viszonyából: Szentkuthynál az antiklimaxig túlhajtott „kinek ne lett volna lúdbőrös a lelke?” (511) egyértelműen stílusparódia, ezzel szemben az új változat – „Melyikünket ne járt volna át a borzongás?” (393) – majdnem neutrális pastiche. Az új változat kifakadása, „ördög és pokol”, bár nagyjából leképezi a szintagma jelentését és

regiszterét, a legszintelenebb magyar káromkodást használja, így egy lokálisan be-tájéolható beszédmód megteremtése helyett inkább hat a korábbi gótikus pastiche irodalmiaskodó folytatásának. Erre a szöveghelyre tökéletesen illik Beckett állítá-sa a *Work-in-Progress*-ről, hogy „itt a forma tartalom és a tartalom forma”¹³ — és mindkettő egyenlő a belső fordítás jelzésével, a hiberno-angol azonnal felismerhető konvenciójának megteremtésével; ez az új fordításban teljesen elsikkad. A *ludvérc* (a lidérc tájnyelvi változata) és a *táltosbika* (melybe belehallható a táltos ló, ill. ál-lat analógiája) érdekes kulturális fordítás, a magyar népmesék és hiedelmek sze-replőinek analóg megfeleltetése a kelta folklór alakjainak. A részletben van még egy apró, de árulkodó elem: a „Dublin városát járom mindazóta, terhével dalaim-nak” pedáns módon kitett vesszője, amely a magyar központosás szabályait követ-ve elválasztja az idő- és eszközhatározót, ezzel megörve az ír-angolra jellemző (és itt Szentkuthytól átvett), az élőbeszéd ritmusát követő ívet – holott Joyce a regény egészében eléggé szabadon bánik a központosással, azt a belső monológok men-tális ritmusának, itt-ott az egyes stílusokra jellemző mondatfűzésnek és modoros-ágoknak rendelve alá. Akár a fordítók, akár az Európa Könyvkiadó korrektora szúrta be, ez a vessző – az új változatban több másikhoz hasonlóan – leginkább az *Ulysses* Danis Rose-féle „javított” kiadását juttatja eszembe, amely úgymond az ol-vasóra való tekintettel s a megértést segítő, önkényesen magyarázó központo-zási jelekkel látja el, esetenként akár széttrancsírozza Joyce mondatait, normalizál-va a joyce-i „disz-taxist” (Senn).¹⁴

A passzuson belül egy újabb meglepetéssel találkozunk: a teátrális kirohanás zár-latában a játékosan rímelő *Dope is my only hope* valóságos nyelvi sokk, amely a gó-tikus regény és a színpadi ír nyelvi pátozását megtörve, azokat nevetségességbe for-dítja. A *dope* (kábitószer, drog) ordító anakronizmus – használatát az *Oxford Eng-lish Dictionary* 1889-től datálja, éppúgy nem illik a gótikus prózába, mint az ír fa-lusi életet hol idealizáló-exotizáló, hol deromanticizáló módon megjelenítő Ír Re-neszánsz színházi nyelvébe. Szentkuthy megodása – „Tápszerem a kábszer” (511) – két, karcosan kortárs, kollokvialis szóösszetételt rímeltet egymásra; a sor mintegy nyelvet öltve kikukucska a Matrjoska-szerkezetű paródiaszövevből, felidézve Joyce-nak a saját grandiózus szövegfelépítményét megfricskázó gesztusát. (Ugyanakkor nem szabad megfélekednünk arról, hogy a Szentkuthy-fordításban ez ugyanak-kora eséllyel tűnhet az eredeti egyik legradikálisabb szövegstratégiája leképezésé-nek, mint más szentkuthyzmusokhoz hasonló „kiszólásnak”.) Az új fordítás ezzel szemben kivasalja a disszonáns hangot: az „Egyetlen remény e hús edény” (393) elrajzolt-elemelt XIX századi beszélye „stílszerűen” és eufemisztikusan belesimul az erősen irodalmias(kodó) szöveggörnyezetbe. Azáltal viszont, hogy kisimítja a Joyce által gondosan elhelyezett következetlenséget, már-már pedellus módjára „korrek-túrázza” a szöveg talán legszubverzívebb önparodizáló eljárását.

„Ha befélek följön” vs. „Elakad a szó”: a Kóda fordításproblémáiról¹⁵

Az *Ulysses* egyik legnehezebben olvasható része „A Nap marháí” fejezet „Kódája”, az alkoherensen egymásba vágó, csukló-dadogó hangok poli-kakofóniája, amikor a ré-szeg társaság a szülést követően a bordélynegyed felé veszi útját; idézett levelében Joyce ezt úgy írja le, mint „pidzsin angol, néger angol, Cockney, ír, Bowery tolvaj-nyelv és tört halandzsa ijesztő katyvasza.”¹⁶ Ehhez járulnak a fonetikai torzulások, amelyek már-már a *Finnegans Wake* portmanteau-szavainak oldalirányú jelentés-burjánzását vetítik elő. A Kóda objektív fordíthatatlanságok egész sorát vonultatja fel – kezdve attól, hogy a magyarnak nincsenek történelmileg rétegzett, saját iro-dalmi hagyománnyal rendelkező dialektusai és pidzsinjei; az eredeti az angol nyelv

teljes szinkron és diakron skáláján játszik, mivel történelmi tolvajnyelvek, szlengek is megjelennek benne. Egyik gyakran szereplő dialektus a Scots, skót-angol, bűjtatott Robert Burns-idézetekkel, mint például a „Hauding Sara by the wame” sor (14.1495, kb., „ölelve Sára derekát”). Ahol az eredeti egy duplafenekű utalással újrarahangszereli az eredeti halálverset (a versben szereplő Sára Ábrahám felesége, akinek keblére a halott megtért), Szentkuthy egy magyar gyermekmondókát „pervertálva” tölti meg szexuális utalással a sztenderdtől egyébként el nem távolodó mondatát: „Kerekecske hasika, Sárikán dombocska” (528); a belső fordításként működő „magas” költészeti Burns-intertextus helyét egy közismert célnyelvi intertextus veszi át. Az új változat lemond arról, hogy valamilyen formában jelezze akár az eredetinek a sztenderdtől való távolságát, akár idézet-jellegét, és a mondat „jelentését” fordítja ott, ahol a forma a tartalom és a médium az üzenet: „Jól elkapnám Sára derekát” (405).

Az új változatra különösen jellemző, hogy a történelmileg-kulturálisan tagolt angol dialektusoknak és pidzsineknek rendre a magyar „minor” nyelvét, a szókölcösznőzésekkel és fonetikus torzításokkal jelzett cigány nyelvhasználatot felelteti meg. A regény elején eltemetett Patrick Dignam-et egy hang az amerikai feketék dialektusán méltatja („Of all the darkies Massa Pat was verra best”, 14.1557), ironikusan *darkie*-nak (XIX sz. végi szlengszó, kb. „nigger”) aposztrofálva a sztereotíp író nevet viselő szereplőt. Az új változat jórészt köznyelviesült (és mai nyelvállapothoz közelítő) szlenget és egy cigány kölcsönszót használ („Minden csávók közül Pat gazda volt a legfrankóbb”, 407). Viszont nemcsak az afroamerikai, de a skót és ír (hiberno-angol) mondatok is ezen a nyelven szólalnak meg – a skót dialektus í-ző nyelvjárással. Ugyancsak Dignam halálára vonatkozik a hiberno-angol „Ludamassy! Pore piccaninnies!” (14.1555 – a *Lord have mercy* torzítása) – magyarul a halotti szertartás sorát idéző „Fényeskeggyék neki! Csóró kis purdék” (407); ez az áthangszerelés kétségkívül hatásos és humoros, de óhatatlanul elvész a hangok és nyelvek sokfélesége és különállósága. (A „cigány-magyar” szubsztenderd ugyanakkor mindezeket a dialektusokat az afroamerikaitól a hiberno-angolig a sztereotíp módon hozzá társított szegénység, kitzasztottság felhangjaival, ill. ezeket karikírozva szólaltatja meg, érdekes megfeleléseket generálva.)

A Szentkuthy-változat mind a szlenget, mind pedig a különböző dialektusokat, az eredetiben belső fordításként működő minor nyelveket jellemzően nyelvi invenciókkal, portmanteau-szavakkal, hozzáadott kulturális allúzióval fordítja és felülretorizálja. A hiberno-angol *ludamassy* fordítására például összepasszírozza a halotti mise két formuláját, a fonetikus torzítást „latrina-latin” nyelvronsolással helyettesítve: „Circumdidi in pacet. De nekem erről most ne circumdadogj” (531) – a *Requiescat in pacem* és a *Circumdederunt me gemitus mortis* összehadarhabarásába így hangsúlyosan beleíródik a *didi*. A részlet egy, hibáiban-nyelvronsásaiban is önreflexív, azonos kulturális mezőben mozgó, egymást félszavakból is értő egyetemi társaság egymást ugrató *double entendre*-jaiként képződik meg nála. A felülretorizáltságra jó példa az idézett fekete-amerikai szövegpélda fordítása: „Az egész nacionálgaleriben VII Piás vere Dignam volt a legbecsületesebb fickó” (531), amely a kulturálisan kódolt tulajdonnevek és (kurrens) szleng-szavak – *National Gallery* és *galeri*, *Pius* és *pia* – egymásbajátsztatásával halmazza a nyelvjátékokat.¹⁷

Még problémásabb az eredeti által játékba hozott történelmi tolvajnyelvek fordítása – különösen, mivel a korai epizódokban Stephen Dedalus belső monológjaiban ismételt felbukkannak a történeti alvilág versei, mint az elemelt-irodalmi(askodó) val egyenrangú költői nyelvek. Az alábbi passzus a fordíthatatlanságok széles skáláját vonultatja fel a XVII. századi tolvajnyelvtől a (regény korában félmúltbeli) szlengek, konkrét történelmi szereplők nevének köznevisüléséig:

The ruffin cly the nab of Stephen Hand as give me the jady coppaleen. He strike a telegramboy paddock wire big bug Bass to the depot. Shove him a joey and grahamise. (14.1514)

A *the ruffin cly the nab* forrása Richard Head *The Canting Academy* (1673) c. gyűjtése a tolvajnyelvi dalokból, jelentése kb. „az ördög vegye a fejét”; a részlet kifakadás egy bizonyos Stephen Hand-re, aki bennfentes információkra hivatkozva a hangtulajdonosának rossz lóversenytippet csúsztatott, így az illető pénzt veszített a fogadáson. A *coppaleen* ír-gael kicsinyítő képzős lovacska, a *joey* XIX. század közepi, négy pennys értmért jelentő szlengszó. Legérdekesebb mégis a *grahamise* ige, amely – mint Joyce-nak német fordítójának, Georg Goyertnek küldött magyarázatából tudjuk¹⁸ – Sir James Graham (1792–1861) angol politikus nevéből származik, aki az Angliában menedéket kérő olasz forradalmár, Giuseppe Mazzini leveleit gőz fölött kinyitotta és tartalmukat megosztotta az osztrák hatóságokkal, felháborítva a közvéleményt; a nyelvi jelenség kortárs magyar analógiája a „schmittelés” lehetne. A két mondat olvasójának újra és újra fel kell tennie az irodalmi nyelv milyenségének és mibenlétének, ill. a narratív kohézió és kontinuitás kérdését; a fordítás-szövegek természetesen nem mondhatnak le a megértéshez (vagy kontextusból való kikövetkeztetéshez) szükséges minimális információról:

Hogy a húsát mérnék ki a lómészárszékből ennek a Stephennek! A rossz hordár nekem ad tippeket arról a gereblyecsontú gebéről. Összeakad egy sürgönykihordóval az istálló tövében, s elszedi tőle annak a szemétláda Bassnak a táviratát. Odaköpi neki valami pekuniált és megfújja a táviratot. (Szentkuthy 529)

Hogy a ragya verje ki a képit ennek a Stephen Headnek, hogy ilyen ágrólszakadt gebét passzolt nekem. Elkap egy sürgönykihordót a kifutó mellett, és elszedi tőle annak a szemétláda Bassnak a táviratát. Odadob egy kis jattot, és gőz fölött kinyitja. (2012: 405-6)

Szentkuthy fordítása nem historizál és nem használ semmilyen, a sztenderdtől eltérő dialektus-elemet, ehelyett a nyelvi érintkezésekből táplálkozó jelentésburjánzással válaszol; a történelmi tolvajnyelvet kontextusra szabott, barokkos káromkodással fordítja, alliterál, a *grahamise* ige – óhatatlan – elvesztését pedig szellemes portmanteau-val kompenzálja, ahol a pekuniál (lat. *pecunia*, pénz) megfelelő „síkosításáról” az *odaköpi* ige is gondoskodik; a részlet regisztere végig alsó-kollokvialis, ritka („megdolgozott”) műveltségzavakkal spékelve.¹⁹

Az új változat explicitálja az információt: „a ragya verje ki a képit” enyhén ódivatú káromkodásnak hat (talán meg lehetett volna próbálkozni a magyar szótörténeti tárákban feljegyzett, színes-patinás káromkodásokkal), az „odalök egy kis jattot” kurrens szleng, a *grahamise* igének pedig a lábjegyzetszerű magyarázatát kapjuk. A magyar olvasónak saját nyelvében nem kell semmilyen távolságot bejárnia, nincs pluszmunkára fogva – a fordítás hiánytalanul leszállítja neki azt, amit Beckett a *Work-in-Progress*-ről írva a jelentés sovány tejszínének nevezett.²⁰

„A nap marháí” két fordítása, különösen a két Kóda, mint a néhány kiragadott – és elkerülhetetlenül torzító – példából látszik, nagyon eltérő szövegményt nyújt a magyar olvasónak. Ott, ahol az eredeti kiaknázza az angol nyelv szinkronikus és diakronikus sokféleségében rejlő lehetőségeket, bőven meghintve szövegét azzal, amit a *Finnegans Wake* úgy nevez, „fahroots of cullchaw” (FW 303.20) – az enciklopédikus, messze nyúló gyökerű/ messze-utazó (*fár, fabr, roots*) kultúra ellenpontoszó fingjaival (*fart*) –, Szentkuthy, akinek számára a szleng-pidzsineket összehadaró, a populáris kultúrára tett utalásokban bővelkedő szöveg nagyrészt átláthatatlan maradt, szómasinériáját teljes gőzzel beindítva kompenzál. A klasszikus műveltségelemeket és (rontott) idézeteket vulgáris kollokvializmusokkal korcsosítja, félrevezető jelentésburjánzást beindító allúziókat és intertextusokat csempész be (gyakran francia, német, latin nyelvi elemekkel, de akár magyar irodalmi idézetekkel is), megszaportítja a stílusalakzatokat, elszólásokat-félrehallásokat, és felerősíti a Kóda gargantuai humorát. Barokk Kódája a magyar olvasó számára valóban „the babblers with their thangas” (FW 1.15) élményét nyújtja – a dadogó (*babble*) bábeliek nyelvi zűrzavarát, ellen-Pünkösdjét –, ahol minden szemantikai homály

nyelvi- és stílusesebé változik. Fordítása sok kockázatot vállal és elkerülhetetlenül kudarcot vall, de kudarcai maguk is nyelvteremtő események; méltán lehetett az ún. prózafordulat disszeminatív-dekonstruktív nyelvpoétikájának katalizátora.²¹

Az új változat következetesebb és módszeresebb filológiai kísérlet Joyce nyelvének átültetésére, a Joyce-szöveg polifóniájának, ill. a szöveget strukturáló motívum- és ismétlődésháló gondos megteremtésére, a Szentkuthy által elmulasztott finomhangolásra; egyik bevallott célkitűzése – Szentkuthy szóképző stratégiájával szemben – a Joyce-szöveg szemantikai-kontextuális „tisztázata”. Joyce történelmi és kortárs argói, szlengjei, dialektusai és százféle pidzsin angolja helyébe kortárs magyar szleng, fonetikusán átírt artikulálatlanság és részben cigány-magyar nyelvhasználat kerül. Az idézett fordítói „tízparancsolat” értelmében a fordításszöveg a célnyelvben meglevő, legkevésbé specifikus regiszterben van tartva²²; a fordítás sokat lefarag a fejezet, különösen a Kóda, nyelvi excesszusaiból, kirobbanó humorából, mind az eredetnél, mind pedig a Szentkuthy-fordításnál lényegesen kevesebb nyelvi effektust, *portmanteau*-t használ – ahol ezek felbukkannak, jelentésburjánzásuk az eredeti jelentéstartományában van tartva. A Szentkuthy-fordítás ígéje talán leginkább a *transluding* (FW 419.25) lehetne, ahol fordítás és játék elválaszthatatlanul egymásba íródik; miközben mérföldekre távolodik az eredetitől, a jelentésburjánzás megmutatásával valami lényegeset mutat meg annak működésmódjából. Az új változatban a Kódaiban előtölülő „messes of mottage” (FW 183.22) – ahol *mess* összevisszaság/*mass* tömeg, *katyvasz*, *mot* szó, és a kettőből kiolvasható a *message*, üzenet – túlságosan könnyedén van *message*-dzsé, üzenetté igazgatva: a magyar szöveg narratív-szemantikai kohéziója nem a *mess* ellenében és fáradtságos olvasói visszafordításban képződik meg, mint az eredetiben. Abban a legitim célkitűzésében, hogy a Joyce-szöveget emancipálja és kiszabadítsa Szentkuthy szinkronhangja alól, az új változat sajnálatosan megfelelkezni látszik Joyce devizáiról: „írj veszélyesen”, és „készülj fel arra, hogy zátonyra futsz.”²³ Elvetve Szentkuthy stilisztikailag kisajátító attitűdjét és anélkül, hogy elismerné, az új változat maga is egy másfajta, *nyelvi* kisajátító attitűdöt követ a Kódaiban: a fordíthatóság illúziójával, a jelentő és a jelentett megkülönböztetőségének hitében dolgozik, a magyar olvasóközönségnek végső soron a koherencia és érthetőség effektusát közvetítve, viszonylag szűk skálán mozgó magyar nyelv(ek)en. ■ ■ ■

JEGYZETEK

- 1 Jelen tanulmány a „The Trials of Foreignization: Transposing Joyce’s ‘Farraginous Chronicle’” [in: *Parallaxing Joyce*, eds. Frances Ilmberger, Penelope Paparunas, Martin Heusser (Tübingen: Narr-Francke-Attempto Verlag, 2017.): 239–266] és „From Mess to Message: On Transposing the ‘Oxen’ Coda into Hungarian”, *MediAzioni* 14 (2013): 1–32 átdolgozott, szűkített változata. A címben szereplő idézet forrása: James Joyce, *Ulysses*. Ford. Szentkuthy Miklós (Európa, 1974.), 525.
- 2 Ld. Fritz Senn, *Joyce’s Dislocutions: Essays on Reading as Translation* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1984.); uő., *Inductive Scrutinies*, ed. Christine O’Neill (Dublin: Lilliput, 1995.).
- 3 Ld. Walter Benjamin, „The task of the Translator”, in *Illuminations*, trans. Harry Zohn (New York: Schocken Books, 1968.): 69–82; Antoine Berman, „Translation and the Trials of the Foreign”, in *The Translation Studies Reader*, ed., trans. Lawrence Venuti (London: Routledge, 2000.): 284–297; uő., *The Translator’s Invisibility* (London: Routledge, 1995); Szegedy-Maszák Mihály, *Megértés, fordítás, kánon* (Pozsony: Kalligram, 2008.).
- 4 Az első, Gáspár Endre-féle magyar fordítással (Budapest: Franklin Társulat, 1947.) való összehasonlítás meghaladná jelen tanulmány kereteit. A tanulmányban idézett kiadások: James Joyce, *Ulysses*. Ed. Hans Walter Gabler with Wolfhard Steppe and Claus Melchior (London: Bodley Head, 1986.); *Ulysses*. Ford. Szentkuthy Miklós (Európa, 1974.); *Ulysses*. Szentkuthy Miklós fordításának felhasználásával fordította Kappanyos András, Gula Marianna, Kiss Gábor Zoltán, Szolláth Dávid (Európa, 2012.). A legátfogóbb összehasonlító tanulmány a Szentkuthy-féle és az új fordításról Véry Dalma cikke, „Az Ulysses-t olvasva” (*Nagyvilág* 59, 2014. május, 541–596); az új változat fordítócsapata az *Allföld* 2010. szeptemberi számában tette közzé tanulmányait. Ld. Kappanyos András cikke az új változat-

- ban követett fordítási stratégiákról és a szöveg ismétlődés- és motívumhálójának helyreállításáról: „At the End of One’s Witz (Translation Theory – and Some Practice)”, *Papers on Joyce* 14 (2008.): 38–49, ill. „Fragments of a Report: *Ulysses* Translation in Progress”, *James Joyce Quarterly* 47.4 (Summer 2010.): 553–566; ld. Gula Mariann stilisztikai finomhangolásokra érzékeny fordítástanulmányait: „Lost a Bob but Found a Tanner: From a Translator’s Workshop”, *Scientia Traductionis* 8 (2010.): 122–133; „Translation as Parallax, Translating Parallax: Miklós Szentkuthy’s Hungarian Translation of *Ulysses* (1974.) and Its Remake (2012.)”, in *Parallaxing Joyce*, eds. Frances Illmerger, Penelope Papparus, Martin Heusser (Tübingen: Narr-Francke-Attempto Verlag, 2017.): 214–238; ld. még a jelen tanulmány szerzőjének specifikus fordítási kérdésekre fókuszáló összehasonlító tanulmányait: „The Trials of Foreignization”; „Where’s that bleeding awfur? The Oxen Coda in Translation, Authorized (Mis) Readers”, *Joyce Studies Annual* 2012. (New York: Fordham University Press), 96–130.
- 5 Senn, *Joyce’s Dislocations*, 52, 66.
 - 6 Fritz Senn, „Dynamic Changes: *Ulysses* in Practice,” in *Literary Translation: World Literature or „Worlding” Literature?*, ed. Ida Klitgard (Copenhagen: Museum Tusulanum Press, 2006.) 69–82: 78.
 - 7 Andrew Gibson, „‘An Irish Bull in an English Chinashop’: ‘Oxen’ and the Cultural Politics of the Anthology”, in *Joyce on the Threshold*, eds. Anne Fogarty and Timothy Martin (Gainesville: University Press of Florida, 2005.): 91–109.
 - 8 Ld. J.S. Atherton, „The Oxen of the Sun”, in *James Joyce’s Ulysses: Critical Essays*, ed. Clive Hart and David Hayman (Berkeley: University of California Press, 1974.): 313–339; „Sarah Davison Joyce’s Incorporation of Literary Sources in Oxen of the Sun”, *Genetic Joyce Studies* 9 (Spring 2009.), http://www.antwerpjamesjoycecenter.com/articles/GJS9/GJS9_Davison.
 - 9 James Joyce, *Selected Letters*, ed. Richard Ellmann (New York: The Viking Press, 1957.), 251–2.
 - 10 James Joyce, *Ulysses*. Ford. Hans Wollschläger (Fankfurt a.M.: Suhrkamp, 1975.); James Joyce, *Ulixes*. Ford. Erik Bindervoet, Robert-Jan Henkes (Amsterdam: Athenaeum—Polak & Van Genneep, 2012.); James Joyce, *Ulyse*. Ford. Mircea Ivănescu (Bukarest: Univers, 1984.).
 - 11 Természetesen az utóbbi negyven év Joyce-kritikai meglátásainak figyelembevételét értelmetlen Szentkuthy fordításán számonkérni, akinek még a Gifford-jegyzetek sem álltak rendelkezésére. Az új változat fordítócsapatának egyik tagja, Gula Mariann, viszont maga is nemzetközi híró Joyce-kutató, a projektvezető Kappanyos András és a csapat többi tagja pedig, ha elsődlegesen nem is anglisták, a kortárs irodalomtudomány, fordítástudomány jeles művelői, az ő munkájuk természetes módon támaszkodott a friss Joyce-exegézisre.
 - 12 Szentkuthy néha a *Finnegans Wake* felől látszik fordítani az *Ulysses* szövegét: ld. Szolláth Dávid, „Leletmentés: Válogatott szentkuthyismosok az *Ulysses* szövegében”, *Alföld* 2010/9: 64–74; Mihálycsa Erika, „Horsey Women and Arse-temises: Wake-ing *Ulysses* in Translation”, in *Why Read Joyce in the 21st Century? Joyce Studies in Italy* 13, eds. Enrico Terrinoni, Franca Ruggieri (Roma: Edizioni Q, 2012.): 77–92.
 - 13 „Dante ... Bruno. Vico ... Joyce”, in *Disjecta. Miscellaneous Writings*, ed. Ruby Cohn (New York: Grove, 1984.) 19–34: 27.
 - 14 James Joyce, *Ulysses*. Ed. Danis Rose (London: Picador, 1997.).
 - 15 Az eredetiben: „Too full for words” (14.1509). Az idézetek forrása: Szentkuthy (529), új változat (405).
 - 16 *Selected Letters*, 252.
 - 17 A szleng fordítását tekintve úgy tűnik, Szentkuthy az új változatnál valamivel szabadabban használt (a maga korában) kurrens, kortárs szlengszavakat; az új változat ritkábban nyúl kifejezetten új szlenghez (ld. *feka*), főleg a – rászben már köznyelvisült, így neutrálisabb – szleng használata jellemző rá, ld. *frankó*.
 - 18 Alan Cohn, ed., „Joyce’s Notes on the End of ‘Oxen of the Sun’”, *James Joyce Quarterly* 4 (Spring 1967.): 194–201.
 - 19 A fordítás két helyen is félrevezető: a szidott személyben Stephen *Dedalus* sejtjük – a korai fordításokban gyakori félreértés, ui. a nyomdahibáktól hemzseggő 1922-es szövegben, amelyből Szentkuthy is dolgozott, a „Stephen” és „Hand” (családnév) közt pont szerepelt; a fordításban a bennfentes S. Hand nem titokban elolvassa, hanem „megfújja” a táviratot – ami érthető, hiszen a „grahamise” jelentése csak Joyce Goyerthez írt levelének a felbukkanása után vált világossá – először a Szentkuthy-fordítás megjelenésének évében.
 - 20 „Dante ... Bruno. Vico ... Joyce”, 26.
 - 21 Vö. Esterházy Péter, „Yes”, *Élet és Irodalom*, 2006. júl. 27.
 - 22 Ld. Kappanyos, „Fragments of a Report”.
 - 23 Joyce beszélgetése Arthur Powel-rel, idézi Tim Conley, *Joyces Mistakes. Problems of Intention, Irony, and Interpretation* (University of Toronto Press, 2003.), 36.

Mihálycsa Erika: a kolozsvári Babes-Bolyai Tanulmányegyetem oktatója, Joyce- és Beckett-kutató, műfordító. Legutóbbi fordításkötete: Samuel Beckett: *Ekhó csontjai* (Európa, 2017). Rövidprózái, esszéi magyarul és angolul jelentek meg.

MÚZSALÉT VAGY TRAUMA?

Vajda Jánosné Bartos Rozália:

Emlékirataim

Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1983

1983-ban jelent meg Vajda Jánosné Bartos Róza emlékirata D. Szemző Piroska kiadásában a Szépirodalmi Kiadónál. Ez a kötet a sajtó alá rendező posztumusz munkája volt: neve már gyászkeretben szerepelt a könyvön.¹ A kötet textológiai újdonsága és jelentősége, mi több egyedülállósága azonban jórészt rejtve maradt, legalábbis sem az egykorú szakmai kritika, sem a későbbi recepció nem igazolta vissza. Pedig a sajtó alá rendező hatalmas és igencsak hálátlan feladatra vállalkozott, amikor voltaképpen egy kritikai szövegkiadás apparátusát alkalmazta egy olyan kéziratra, amely alapvetően nélkülözötte a klasszikusnak tekinthető irodalmi értéket. Ennek legszembetűnőbb jegye az, hogy D. Szemző Piroska betűhíven közölte Bartos Róza szövegét, nem rövidítette meg, valamint sem a rendkívül tarka, a normákat nem követő helyesírást, sem a mondat szerkesztést nem javította. Mindezt tette akkor, amikor még 1994-ben is úgy adták ki Táncsics Eszter és Csorba Géza 19. század végi, közös naplóját, hogy az eredeti emlékiratnak csak kb. negyede került bele a könyvbe,² s alighanem a nyelvhasználatát is kisebb-nagyobb mértékben megváltoztatták (legalábbis a kötet belső borítóján látható rövid fakszimilének a szöveggel való röpké összevetése ezt sejteti) – s ne feledjük: ez a kiadvány még így is, ilyen torzítások után is forrása lehetett Gyáni Gábor kezdeményező szerepű történeti monográfiájának, amely a budapesti térhasználat kérdéseit elemezte.³ De mondhatok más példát is: a magyar

könyvkiadás még a 70-as, 80-as években nagy számban kiadott paraszti emlékiratokat is gondosan szerkesztve (azaz átírva) adta ki, azaz még a néprajzi-tájnelyvi dokumentum mivolta sem volt vitán felül álló szempont – márpedig Bartos Róza nyelvhasználatának még ilyesféle értéke sem volt. Rejtély, hogy a sajtó alá rendező mivel tudta rávenni a Szépirodalmi Kiadót arra, hogy ne nyúljon bele a szövegbe, és a sikerrel kecsegtető botránykönyv szélesebb olvasóközönsége helyett elégedjék meg a nehezebben olvasható textussal mégiscsak megbirkózni hajlandó, szakmabeli olvasók szűk kasztjával. A kötet ugyanis nem minősíti magát kritikai kiadásnak (pedig ez a céltételezés indokolhatta volna ezt a megoldást), a kiadásra vállalkozó kiadó sem szakosodott ilyen típusú szövegkiadások gondozására, a kötet pedig csak témájában kapcsolódott egy klasszikus írói életműhöz, Vajda Jánoséhoz, de nem az ő szövegét tartalmazta (leszámítva persze a Bartos Róza és Vajda János közti levelezést és azt a néhány Vajda-verset, amelyet a kötet szintén közölt). Mégis sikerült D. Szemző Piroskának a minden szempontból legjobb megoldást keresztülvinni. S nagyon jó, akárhogy sikerült is elérni, hogy Bartos Róza emlékirata eredeti, nyers mivoltá-

ban jelenhetett meg – s ez utólagos távlatban még jobban látszik. Azóta ugyanis a magyar könyvkiadás megtette azt, amit D. Szemző Piroskának sikerült elkerülnie: kiadták úgy Bartos Róza emlékiratát, hogy abból olvasható szöveget csináltak, jelentős stilizálás révén, egy író, Sultz Sándor közreműködésével.⁴ Az így előálló kötet végső soron nem volt sem tisztességtelen, sem vállalhatatlan. Csak a szöveg – rendkívül izgalmas kordokumentumból – átváltozott egyszerű bulvárszenzációvá, híven ahhoz, amit az utóbbi években egyébként Nyáry Krisztián könyveinek a könyvpiaci sikere miatt is el akarnak hitetni a kiadók a közvéleménnyel (s aminek az igazságáról egyáltalán nem vagyok meggyőződve): a magyar irodalom történeti kérdései csak a bulvár szintjére leszállítva, a szakmai igényesség némi (vagy teljes mértékű) feladásával bizonyulnak nagy példányszámban eladhatónak. Mondhatnánk, Imre László szavai, amelyek az 1983-as kötet kritikájaként fogalmazódtak meg, akkor és ott igazságtalanul, ezt a 2011-es vállalkozást nézve szinte próféciának tekinthetők: „Ebben a formában azonban, tartani lehet tőle, Bartos Róza emlékiratainak közlése a kívánt hatásnak az ellenkezőjét váltja ki. Kedvcsináló szenzáció, sőt valóban »szaftos« pletyka ez a javából, gyermekhalállal, házasságtörés bizonyításával, perverziónal. Sikerkönyvvé is válhat, hiszen igazán szokatlan olvasmány. Közzététele azonban azzal a veszéllyel jár, hogy nem érdeklődést kelt Vajda iránt, hanem ellen-szenvet, nem kedvet csinál verseinek olvasásához, sőt ingerültté tesz lírájával szemben.”⁵

S hogy miért nem tűnik igaznak ez a tétel, azt éppen a D. Szemző Piroska kiadta, eredeti szövegállapot bizonyíthatja. Az 1983-as kötet egykorú, nem túl gazdag recepciójának ugyanis van egy különös, nagyon figyelemreméltó dokumentuma is: Földényi F. László recenziója. Ez az írás eredetileg az Élet és Irodalomban látott napvilágot 1984-ben.⁶ A recenzió Bartos Róza könyvét az első mondatban „regény”-ként aposztrofálta, majd ezt némileg ugyan visszavonta, de fönntartotta a fikciós szépprózáként való értelmezését: „De hunyjuk be szemünket a műfajmegjelölés előtt, ne nevezük se regénynek, se emlékiratnak, hanem védtelen írásműként vegyük kezünkbe. Gyanúnk ekkor fog tényleg igazolódni, mert Bartos Róza könyve a legnevesebb magyar regényeknél is regényszerűbb.”⁷ Majd ezután Földényi egy nagyívű, bár – a terjedelmi korlátok miatt is – vázlatos gondolatmenetben a magyar prózaepika egészéről fogalmazott meg mélyreható kritikát. Úgy vélte, Bartos Róza könyve lenne a magyar epika történetéből hiányzó láncszem – a kritika címe éppen erre utal –, csak éppen a hagyomány hézagossága, mi több, nemléte miatt nincs is mihez hozzákapcsolnunk: „Egy hiányzó láncszem ez is. De a lánc, amelyhez illeszthető lenne, maga is hiányzik. Az önismeretben oly korlátozott magyar irodalmi pró-

za mintha napjainkban próbálna ismét szembenézni önmagával, hogy leszámoljon azzal a magyar regényírói hagyománnyal, amely anekdotázással, kalandossággal, kellően adagolt hatásokkal, mindenekelőtt pedig bravúrosan tált előítéletekkel, rögtönzött politikai szemlélettel igyekszik elleplezni, hogy történelmileg, művészileg egyaránt gúzsba van kötve.”⁸

Földényi írásának tehát Bartos Róza emlékirata nem elsősorban tárgya, hanem apropója volt. Ezzel magyarázható, hogy a recenzióban meg sem említette a sajtó alá rendező nevét, a szövegkiadás elveit és módszerét – hiszen alapvetően a magyar prózahagyomány általános bírálata volt számára a legfőbb cél. Ezzel egyébként sikerült vitát is generálnia: az Élet és Irodalom egy későbbi számában az író Hegedűs Géza a kritikának a magyar irodalmi hagyományt egészét érintő gondolatmenetét vitatta. Erre pedig Földényi egy olyan választ adott, amely alapvetően fönntartotta a korábban kifejtett tézist, de egy ponton árnyalta is azt: megadta legalább röviden és jelzésszerűen azt a hagyományvonulatot, amely számára mégiscsak fontos a magyar irodalomban, s amely – kimondva, kimondatlanul, de az előbbi állítások értelmében – világirodalmi jelentőségű: „Irodalmunkat természetesen nemcsak ez jellemzi: Kemény Zsigmond, Németh László vagy Ottlik Géza művei is magyar regények, mégsem tévesztik össze a végzetet a mindennapokkal, különbséget tudnak tenni az alkotás és az elegancia között – bár ezt statisztikailag nemigen lehetne bizonyítani. És nem is feltétlenül nyomasztóak: az anekdotizmus és kedélyesség sivatagában számomra legalábbis ők jelentik az oázist.”⁹

Földényinek a magyar prózahagyományt érintő radikalitása és türelmetlensége – a mából visszatekintve – jellegzetesen 80-as évekbéli kritikának látszik, s erősen összefügg azzal, hogy 1984-ben milyen irodalmi közeget érzékelhetett maga körül az értekező: talán ezért is tűnik ma már erősen talányosnak, szerinte például mi köthette össze azt a három regényíró (Kemény Zsigmondot, Németh Lászlót, Ottlik Gézát), akik saját, személyes kánonát alkotják. Pontosán ebben a formában nem is találjuk meg a megfelelőjét a 80-as évek nagy, átértelmező kánon-vitáiban. Mindazonáltal a Földényitől képviselt, egyéni felfogás nem maradt folytatás nélkül (legalábbis ami a probléma megközelítésének módját és indulatát illeti) – bár nem ő maga írta tovább ezt a gondolatmenetet, hanem egy szépíró, akinek saját regényírói életműve is fedezetül szolgálhat az álláspontjához, vagyis akár ars poeticaként is értelmezhető mindaz, amit a magyar próza történeti rétegeiről és hiányairól állít. Márton László nevezetessé vált tanulmánya, *A kitaposott zsákutca* ugyan leginkább a magyar történeti regény rétegeiről szól, de irányát tekintve a Földényi felvetette dilemmák mentén haladt (bár természetesen az ő ká-

nonát nem vette át),¹⁰ s ezzel utólag is aktualitást kölcsönzött a korábbi gondolatmenetnek. Nem meglepő tehát, hogy Földényi ezt az írását fölvette egy tanulmánykötetébe is – csak az a sajtós, hogy mivel ez a kötet, alcíme szerint, az 1990 és 1994 közötti írásait gyűjtötte össze, voltaképpen előredatálta a szöveget (amely egyébként kis mértékben el is tért az 1984-es kritikától, mert beillesztette a Hegedűs Gézának írt válasz néhány mondatát is a szövegbe).¹¹ Ezzel a megoldással Földényi okozott is némi félreértést írása későbbi recepciójában: amikor 2011-ben Takáts József egy regénykritikájában visszautalt a Bartos Rózáról szóló recenzióra, a könyvbéli publikációra emlékezett és ebből idézett, s így vélhette azt, hogy egy körülbelül húsz éves, azaz 90-es évekbeli álláspontról van szó. Pedig itt még egy jóval korábbi, a kései Kádár-korban született gondolatmenetről volt szó: „Közel húsz éve Földényi F. László érdekes, provokatív (sőt, romantikus) kritikát írt Vajda János feleségének Bartos Rózának akkor megjelent emlékiratairól, alternatívaként állítva ennek az amatőr írásműnek az ellentmondásosságban, kuszaságban, primitivitásban, artikulátlanságában megnyilvánuló erejét a magyar regényirodalom felszínes, a sorssal való szembenézést elkerülő darabjaival. »A klasszikus magyar regényekben megjelenő élet anekdotikussá és irodalmivá degradálódik, és a hűsbavágóan valódi, elmondhatatlan élet kiszorul belőlük« – írta. Talán túlzott; én olvastam magyar regényeket, amelyekből nem szorult ki a »valódi, elmondhatatlan élet« – de érteni vélem, mire gondolt, s miért fogalmazott túlzóan.»¹²

Nem lett volna túl sok értelme végigkövetni Bartos Róza emlékiratának recepciójából éppen ezt a szálát, ha nem lenne mélyen szimbolikus a szöveg egész megkésettége és karaktere szempontjából az imént bemutatott kronológiai félreértés, amely voltaképpen egy mélyebben fekvő temporális zavart fed el. A megkésett módon a magyar irodalmi kultúrába beépülő szöveg ugyanis saját maga ahistorikus jelenséggé vált, műfaji besorolásának vázolt bizonytalansága nem engedte pontosabb leírását és értékelését, pontosabban ahová besorolódni látszott, ott történetileg nem volt a helyén. Ráadásul kiadásának textológiai pontossága, amelyet egykorú recepciójából csak Imre László érzékelt ugyan, de ő meg hibaként interpretálta, új félreértéseket generált, s lehetővé tette a Bartos Rózával kapcsolatos korábbi morális megítélések reflektálatlan visszatértét. Árukodó, hogy a kiváló irodalomtörténész Imre László, amikor jelöletlenül, de egyértelműen Földényi véleményével vitatkozott (egyébként félreértve őt, hiszen Földényi nem tekintette „realista” prózának az emlékiratot), egyúttal Bartos Rózát is morálisan és stilárisan marasztalta el: „Önmagában véve sem túlságosan értékes önéletírás ez: nemigen pótolja a hiányzó múlt századi realista regényt (mint

a könyv egyik ismertetője véli), mert hiszen műalkotásnak a legnagyobb jóindulattal sem nevezhető szerzőjének szellemi, morális és stiláris szintje folytán.”¹³ Az, amit itt a kései irodalomtörténész tényként rögzített, az ugyanaz az egykorú ítélet, amellyel Bartos Róza szembesült, s amelyre reflexióként megírta az emlékiratát, s amelyre aztán könyvében többször is utalt (gondoljunk csak arra, ahogy Vajda szólamaként sa-

ját maga értelmi képességeit visszatérően a „madárvelő” fordulattal jellemzi, azaz nagyjából saját magát tyúkeszűnek bélyegzi, nyilván erősen ironikusan). Az emlékirat megítélésének így aztán kulcskérdése inkább az lehet, hogy miben látjuk azt az olvasási alakzatot, amely alapján egyáltalán megítelhető. Láttuk, az emlékirat jelleget kevésbé teszi produktívvá mindaz a kritika, amelyet D. Szemző Piroska kutatásai révén szembeállíthatunk a művel – erre a mozzanatra Imre László is meggyőzően utalt. A regényként olvasást annak idején Földényi F. László nagy erővel és hatásos retorikával fölvetette ugyan, ám ez nem bizonyult marandó olvasási ajánlatnak, mivel éppen történetileg nem sikerült alátámasztani, s így ez a megközelítés láthatólag nem is folytatódott Bartos Róza emlékiratának hatástörténetében. Pedig talán lehet valami más is találni még (legalábbis én most erre tennék kísérletet): megítélésem szerint a szöveg egyik kezdeményező erejű gesztusa, amely jódarabig lappangott és észrevehetetlen maradt, az, hogy ez az egyik első dokumentuma a saját múzsa mivoltát középpontba állító, női szövegeknek.

Érdemes feltennünk a kérdést: egyáltalán mit tudunk az ilyen típusú írásokról? A magyar irodalom leginkább kultikus, 19. századi szerzőiről (Csokonai Vitéz Mihály,¹⁴ Petőfi Sándor) korábban nem készült el egy női ismerős tollából született, ilyen típusú memoár – az egyes rövid, hírlapi cikkek formájában megjelenő, rövid, egy-egy adatot fölillantó visszaemlékezések (ilyenek leginkább Petőfiről állnak rendelkezésünkre)¹⁵ alapvetően mások, mint a kidolgozott retorikai szerkezetet föltételező, könyvterjedelmű memoárok. Ez utóbbiaknak az egyik első, jórészt kimondatlan előfeltevése: a kötet középpontjába állított írói személyiség kiemelkedő jelentőségének a ténye, amelyhez képest fontossá és érdekessé válhat a hozzá kapcsolódó női szerep lehetősége is. Az ilyen jellegű memoár voltaképpen egy olyan női szerep társadalmilag fontos és érdeklődésre számot tartó megformálását végzi el, amely korábban csak a privát szférában létezhetett. Ez ugyan jellegzetesen szatellit-identitást jelent (az emlékiratot író nő a klasszikus szerző erőterében, az ő jelentősége révén nyeri el kiemelt jelentőségét), ám ez feltétlenül új női szerepértelmezést hordoz. Bartos Rozália kézírata ezeknek a kritériumoknak tökéletesen megfelel, s – jelen tudásunk szerint – talán Vajda János a legkorábbi olyan szerző, akinek a kapcsán megszületik ez a szövegtípus, amelynek aztán számos későbbi darabja keletkezik még. Ez az emlékirat még akkor is igen korai dokumentuma ennek, ha elkészülésekor, az 1920-as években már a Vajdánál nemzedékkel későbbi írók esetében is lehetne példa hasonló emlékidézésre; gondoljunk csak Adyra például. Igaz, hasonló karakterű szöveg ekkor még róla nem készül, sem Léda, sem Csinszka nem írt ilyet, hanem majd csak Dénes Zsófia, de ő meg jóval később. Ezt a tradíciót folytatja azonban Kosztolányi Dezsőné Harnos Ilona visszaemlékezése, amelynek egyik elemzője igen érdekesen járja körül azt a kérdést, a kötetnyi terjedelmű emlékirat élére helyezett név miféleképpen befolyásolja a befogadást azzal, hogy az aszsonynevet használja föl, s ilyenformán Kosztolányit is bevonja a szöveg terébe.¹⁶ Ezzel az eljárással egyébként ugyanígy s ugyanezzel a céllal Bartos Róza is élt. Ilyenformán ez az emlékirat a kánonizáció és a kultusz történet fontos forrása, sőt, kifejezetten ennek a két, egymással persze érintkező területnek a közös elemeit hangsúlyozza. Bár mindez a szöveg késői megjelenése miatt csak utólag válik láthatóvá, s így az írás éppen a legfontosabb céltételezését, az olvasóközönség befolyásolását s az író kultuszának kiépítését nem tudta megvalósítani. Egyébként megjegyzendő: Vajdáról eddig – tudtommal – nem nagyon készült kultusz történeti tanulmány,¹⁷ s aligha véletlenül. Alakja és életműve nem kínálja fel magát könnyen egy ilyen megközelítésű elemzéshez. Bartos Rozália emlékirata viszont mégiscsak lehetővé tehet egy ilyen analízist.

S ennek kapcsán rendkívül érdekes és értékes Szajbély Mihály tanulmánya, amely persze inkább kritikatörténeti ihletettséggel s nem is használja fel forrásként ezt az emlékiratot, de sokat elárul Vajda egykorú megítélésének a tendenciáiról is, azaz láthatóvá teszi azt a közeget, amelyhez képest Bartos Rozália emlékéllátása megítélhető.¹⁸ Miképpen volt jelen már Vajda kortársi megítélésében a nagyság biztos állítása, s miképpen vált uralkodóvá egy ezt vitató vagy éppen negligáló, ellenséges szöveg. Bartos Rozáliának – láthatólag – mindkettőről volt tudomása, esetleg tapasztalata, s ezért is választotta azt a retorikai stratégiát a könyvben, amelyet az eddigiekben megpróbáltunk körülírni.

Aligha lenne érdemes Bartos Róza újrafelfedezését vagy esetleges rehabilitációját kezdeményezni – már azon túl, amit éppen a sajtó alá rendező kutatómunkája kiderített róla.¹⁹ Máshol viszont bőven akad átgondolandó mozzanat. Érdemesebb például inkább arra figyelni, milyen nyelvi, retorikai eszközökkel tudja Bartos Róza kifejezni saját női szerepének jellegzetességeit úgy, hogy ezen közben ne veszélyeztesse a könyv létrejöttét lehetővé tevő, legfontosabb állítást: Vajda kétségbevonhatatlan költői jelentőségének, zseni mivoltának az állítását. S mindeközben saját, állandó, kényszeres öngazolását – ez a törekvés persze más, 19. századi, női emlékiratoknál is megfigyelhető.²⁰

Az egyáltalán nem esetlegesen megszerkesztett emlékirat nyitómozzanata Róza hazatérése a zárdából s megismerkedése a belé halálosan beleszerető Vajda Jánossal. A hősnő szűzies ártatlanságának a bemutatása voltaképp annak a ténynek az elfedésére szolgál, amely aztán – amikor már utólag, a házasságkötés után kiderült – valóban végzetesen hozzájárult a házasság megromlásához: hogy tudniillik Rózáknak volt egy gyermeke, akit nem maga nevelt, hanem dajkaságba adott. Az ebből kiinduló ábrázolás ezután már törvényszerűen jut el újabb képtelenségekhez: a mindkét fél részéről hatalmas szerelem után Vajda még csak el sem hálja a házasságot, s feleségét – a házasságkötés után több nappal – maga viszi el orvoshoz, aki megvizsgálja, és tökéletesen szűznek találja. Mellesleg Bartos Róza ezt az állítólagos vizsgálatot, amelyet nem kisebb tekintély végez, mint Korányi Frigyes, pusztán egy beszélgetésnek állítja be. A szűzesség ilyen határozott hangsúlyozása éppen Vajda valóperének egyik, Bartos Róza ellen felhozott vádja, a prostitúció cáfolása miatt volt szükséges. Ahhoz pedig, hogy férjének ezt a megmagyarázhatatlan viselkedését, hogy tudniillik hozzá sem nyúl a feleségéhez, hitelesíteni tudja, föl kell építenie a rendkívül furcsán és különc módon viselkedő Vajda figuráját. Ebben éppúgy szerepet kap a saját vizetét üvegekbe gyűjtő, hipochonder férfi, valamint a betegesen nagy étvágyú ínycsoki, aki ráadásul rendkívül önző is, mert csak magával törődik – ezek a furcsa elemek pedig jól harmonizálnak a nyilvánvalóan

nagy költő képéhez hozzárendelt zsenitudat toposzival. Ezen a ponton az egyáltalán nem buta vagy naiv Bartos Róza bátran fölhasználja egyfelől Vajda bizonyos műveinek a motívumait (mintegy integrálva a nyilvánvaló fikciót a szintén fiktív önéletrajzba és személyiségképbé), másrészt pedig épít a meglévő Vajda-kultusz elemeire is (ennek jelzése, hogy a költőt a *Virrasztók* költőjeként emlegeti, azaz az életműből azt a hazafias tartalmú költeményt minősíti főműnek, amely valóban a legismertebb közéleti tartalmú művének számított, s ez a pozíciója ma is megvan a kánonban). A kultusz létének és szükségességének a tudata pedig abban is megmutatkozik, hogy Bartos Róza – állítása szerint – minden tárgyat, levelet, ereklyét megőriz Vajdától; illetve hogy bizonyos emlékeket, például képeket miképpen akar méltó helyre (esetleg kifejezetten közgyűjteménynek) eljuttatni – természetesen önzetlenül és ingyen.

Az el nem hált házasság fikciója, amely egyébként a szövegben tudatosan szembe van állítva Vajda ifjúkorának nyilvánvaló „érzékiség”-vel, újabb, egy zsenire jellemző furcsaságként, szintén reakcióképpen kerül be az emlékiratba: hiszen a Vajdától benyújtott szentszéki válóper egyik stratégiája az volt, hogy a költő a házasság el nem hálására hivatkozott. Ilyenformán Bartos Róza nem tehette meg, hogy könyvében ne reagáljon erre – de mindezt egy másik történetvariáns beépítésével képes volt át is értelmezni, s ezáltal megcáfolni: szerinte ugyanis férje egyszer (!), Bécsben mégiscsak vele hált, s ebből a nászból neki ikerfiai születtek, akik azonban egyszer, még kiskorukban Vajda örvöngése következtében halálos balesetet szenvedtek. Azaz az emlékirat fikciója szerint mégis consummálódott a házasság, ennek bizonyítéka pedig a két gyermek – a megölésük pedig ismét Vajda zsenialitásból fakadó különösége miatt történik. Ennek az epizódnak a jelentőségét ráadásul még egy tudatos szerkesztői fogás indokolja: Bartos Róza már a megismerkedésük leírásakor rögzíti, hogy Vajda őt Niobének nevezte (ez véletlenül az igazolható tények közé tartozik: Vajda és Bartos Rozália fönmaradt levelei ezt kétségtelenné teszik),²¹ s a név mitológiai terheltsége szinte törvényszerűen hívja elő a gyermekeit elvesztő, síró anya toposzát. Ez utóbbi jelenet egyébként kellően poentírozva és váratlanul, a név bevezetése után sokkal később kerül csak elő a kéziratban.

Bartos Róza női emlékiratának fontos része saját múzsa mivoltának állítása is. Ez megmutatkozik bizonyos versek ihletésében – ezt egyébként D. Szemző Piroska kiadása könnyen ellenőrizhetővé teszi azzal, hogy közli Vajdának a Rózához kapcsolható (vagy legalábbis a házassága idején keletkezett) szerelmes verseit is.²² Ám nemcsak erről van szó. A könyv szerint Róza részt vesz (persze alárendelt, de fontos szereplőként) Vajda alkotói munkájában: néhol tevőlegesen

(egy cikk meghúzását, átírását ösztönözve), néhol pedig kiegészítő feladatokat ellátva (a szerkesztőségek fölkeresése, a szerkesztőkkel, pl. Nagy Miklóssal való kapcsolattartás). Ezáltal Bartos Róza saját magát úgy állítja be, mint aki tökéletesen tudatában van férje jelentőségének és írói tevékenységének is (persze ez utóbbi beállítás számos ponton, Róza kisebb-nagyobb tévedései miatt erősen bizonytalan, kikezdzhetőnek bizonyul). Az emlékirat tehát valóban a nagy író árnyékában élő feleség toposzát írja körül – s akkor, amikor ez a szöveg elkészült, ez még nem volt kézenfekvő, másoktól készen átvehető séma, hanem ezen a ponton Bartos Róza teremtett egy sajátos hagyományt. Igaz, ezt a hosszas publikálatlanság miatt nem lehetett érzékelni, s amikor aztán a mű megjelent, már másokhoz, ennél sikeresebb és íróilag jobb szövegekhez kellett – önkéntelenül is – hozzámérődni.

Van az emlékiratnak még egy vonulata. Mivel itt egy kudarcos házasság története alkotja az ábrázolt személyek életének a keretét, a múzaság pozíciójából megalkotott szöveg egy trauma leírásának a folyamataként is olvashatóvá válik. Bartos Rózával csúnyán és megmagyarázhatatlan módon viselkedik a férje, a nő éhez, magára hagyják, megölik két gyermekét, vagy éppen Vajda eltöri a fején a botját. Igaz, hogy ez a szenvedéstörténet célzatos módon összeválogatott elemekből áll össze, és tényekkel cáfolható, de mint fiktív világ (vagy fogalmazzunk szebben: mint alternatív valóság) mégiscsak van írói léte. Sőt, csak az van. S Bartos Rózának itt és ebben sem segítettek a számára rendelkezésre álló írói minták: saját magának kellett kialakítani azt a szerkezetet és azt a nyelvet, amelyen egy bántalmazott nő szenvedéstörténetét egyes szám első személyben, egy emlékezés keretében elmondhatta. Ez sem csekély írói érdem, s különösen úgy, hogy mindezt ötvözni kellett az őt bántalmazó személy iránti rajongással, s egyetlen ponton sem vonhatta kétségbe Vajda zsenialitását, hiszen ezzel veszélyeztette volna a kultuszépítést, amely szövegének és a benne fölépülő narratív identitásának a legfontosabb céltételezése.

Ha van ok újraolvasni Bartos Rozália emlékiratát, akkor talán éppen ez: ezeknek a szempontoknak a mentén bizonyulhat a mű érdekesnek. Amikor ez a könyv megjelent 1983-ban, úgy tűnhetett, hogy D. Szemző Piroska hatalmas és bámulatos filológiai munkájának semmi értelme nem volt: egy érdektelen vagy kifejezetten káros kézirat közzétételébe ölt bele jobb sorsra érdemes energiákat. Mostanra viszont megteremtődtek a szemléleti keretei is annak, hogy érzékeljük ennek a példaszerűen gondozott szövegnek az értékeit. Aligha van ennél nagyobb elégtétele a textológiának: ha valamit jól elvégez a szövegkiadó, akkor az – előbb vagy utóbb – elnyeri értelmét, és mindannyian hasznát látjuk. ■ ■ ■

- 1 Vajda Jánosné Bartos Rozália, *Emlékirataim*, s. a. r. D. Szemző Piroska, Bp., Szépirodalmi, 1983.
- 2 Ezt maga az előszó árulja el (miközben nem mondja meg, hol van az eredeti kézirat): „A most közreadott szöveg az eredeti szövegnek mintegy a negyven százaléká: ezer kéziratoldalból négyszáz szerkesztett oldal.” Táncsics Eszter és Csorba Géza naplója, válogatta, szerkesztette, bevezette és jegyzetekkel ellátta Búza Péter, Bp., Széphalom Könyvműhely, 1994, 10.
- 3 Gyáni Gábor, *Az utca és a szalon: A társadalmi térhasználat Budapesten (1870–1940)*, Bp., Új Mandátum, 1999.
- 4 Vajda Jánosné Bartos Rozália, *Viszontagságos életem egy költővel, átdolgozta, szerk. és az utószót írta Sultz Sándor, [Bp.], Palatinus, 2010 (Híres sorsok titkai); fogadtatásáról s így az említett kérdések felmerüléséről lásd a székesfehérvári beszélgetésről készített beszámolót: <http://feol.hu/cimlapon/edes-uram-a-kolto-mi-igaz-bartos-rozalia-emlekirataibol-1116749>*
- 5 Megjegyzendő, ez a recenzió nemhogy megemlítette volna D. Szemző Piroska hatalmas filológiai teljesítményét, hanem még csak a sajtó alá rendező nevét sem írta le: Imre László, *Rejtélyek és rejtvények (András László: A Madách-rejtély, Vajda Jánosné Bartos Rozália: Emlékirataim)*, *Alföld*, 35. évf. (1984), 9. szám, 73–77. Az idézet: 76. Egy másik kritika, Héra Zoltáné, legalább megemlítette a sajtó alá rendezőt, de a recenzió szempontjai eleve nem is terjedtek ki az irodalomtörténeti-textológiai jelentőség mérlegelésére: Héra Zoltán, *Rozamunda regénye (Vajda Jánosné emlékirata)*, *Kritika*, 1984, 10. szám, 38.
- 6 Földényi F. László, *Egy hiányzó láncszem (Vajda Jánosné Bartos Rozália: Emlékirataim)*, *Élet és Irodalom*, 28. évf. 13. szám (1984. máj. 20.), 11.
- 7 Földényi F. László i. m. (1984)
- 8 Földényi F. László i. m. (1984)
- 9 Hegedűs Géza reakciója a következő címmel jelent meg: *Nekem is ingem – magamra veszem; Földényi válasza erre: Válasz Hegedűs Gézának*. *Mindkettő: Élet és Irodalom*, 28. évf., 17. szám (1984. ápr. 27.), 2. Kiemelés az eredetiben.
- 10 Márton László, *A kitaposott zsákutca, avagy történelem a történetekben (Két példa) = Uő., Az áhítatos embergépjé, Pécs, Jelenkor, 1999, 235–266. A tanulmány 1997-ben íródott.*
- 11 Földényi F. László, *Egy hiányzó láncszem (Vajda Jánosné Bartos Róza emlékiratai) = Uő., A tágra nyílt szem: Esszék, 1990–1994, Pécs, Jelenkor, 1995 (Ars Longa)*, 156–161.
- 12 Takáts József, *A romantika paradoxonai (Rakovszky Zsuzsa: VS) = Uő., Elmozdulások: Irodalomkritika, Bp., Osiris, 2016, 183–189. Az idézet: 188. Érdekes, hogy éppen a Takáts-tól inkább egyetértőleg citált mondatot idézte annak idején Hegedűs Géza is, csak ő alig leplezett felháborodással.*
- 13 Imre László i. m. 77.
- 14 Vajda Julianna saját műzszaszerepéről kialakított felfogását csak komoly filológiai aprómunkával lehet rekonstruálni, hiszen az ő esetében még csak töredékes visszaemlékezésről sincs tudomásunk. Annak kísérletét, hogy memoár jellegű szövegek hiányában mégis mit lehet erről állítani, lásd Szilágyi Márton, *Egy múzsa hétköznapijai: Csokonai Vajda Juliannája = Határtalan nők: Kizártak és befogadottak a női társadalomban, szerk. Bakó Boglárka – Tóth Eszter Zsófia, Bp., Nyitott Könyvműhely, 2008, 67–92.*
- 15 Hatvany Lajos, *Így élt Petőfi, I–II. kötet, a 2. javított kiadás [1967] változatlan utánnomása, szerk. Kiss József – Pándi Pál, Bp., Magvető, 1980.*
- 16 Szilágyi Zsófia, *Hamupipókéktől a tüzes cipőben táncoló mostoháig: Kosztolányi Dezsőné Harnos Ilonáról = Nő, tükör, írás: Értelmezések a 20. század első felének női irodalmáról, szerk. Varga Virág – Zsávolya Zoltán, Bp., Ráció, 2009, 402–409.*
- 17 Ezt a benyomást megerősíti a következő bibliográfia áttanulmányozása is: *Vajda Ágnes – Vörös Boldizsár, A magyarországi kultusz kutatás válogatott bibliográfiája = Kultusz, mű identitás: Kultusz történeti tanulmányok 4., szerk. Kalla Zsuzsa – Takáts József – Tverdota György, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 2005, 324–388.*
- 18 Szajbély Mihály, *Kép és árnykép: Vajda János és az utókor = Kegyelet és irodalom: Kultusz történeti tanulmányok, szerk. Kalla Zsuzsa, Bp., 1997 (A Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvei 7.), 37–50.*
- 19 Ezt a részletes, kismonográfia terjedelmű bevezető tanulmány foglalja össze: *Vajda Jánosné Bartos Rozália i. m. 7–109.*
- 20 Párhuzamként lásd Kerényi Ferenc, *Önkultusz vagy öngazolás? Déryné naplója mint kultusz történeti forrás = Tények és legendák, tárgyak és ereklyék, szerk. Kalla Zsuzsa, Bp., [1990] (A Petőfi Irodalmi Múzeum könyvei 1.), 47–56.*
- 21 Lásd például Vajda János Bartos Rózához intézett, 1881. aug. 12-i levelét: *Vajda Jánosné Bartos Rozália i. m. 387.*
- 22 *Vajda Jánosné Bartos Rozália i. m. 391–409.*

Szilágyi Márton 1965-ben született Gyulán. Irodalomtörténész, az ELTE Bölcsészkarán a 18-19. századi tanszék vezetője. Arany-monográfiáját a Kalligram Kiadó adja ki.

„VALAMIÉRT MOST FONTOSNAK TÚNIK A NYUGALOM”

Bódi Péter: *Hipster*
Kalligram, Budapest, 2017

Bódi Péter második regényében az internet generációnak aposztrofált nemzedék felnöves- és bukástörténetét meséli el egy olyan, épp felnőttkorba belépő főhős szemszögén keresztül, aki tanulmányainak finanszírozásához választ alternatív megoldást. A *Hipster* alapvetése, hogy Bence fotóművész szeretne lenni, gyermekkorától datálódó, rendkívül motívált lelkesedését azonban keresztülhúzza a tény, hogy nem veszik fel államilag támogatott képzésre, így arra kényszerül, hogy megteremtse intézményes oktatásának anyagi feltételeit, ezért dealerkedésbe kezd.

A három részre és ezen belül 87 rövidebb fejezetre osztott regény mottója a Fidler nevű deszkáspunk/garázspunk együttes egyik számából származik, amiben egyébként ez a sor is szerepel: „*I guess I'm damaged, but I'll manage*”, ez kiegészül a felütésben megfogalmazott felszólítással, miszerint az olvasó legjobban teszi, ha ellopja ezt a könyvet. Már ezen a ponton sejtetővé válik, hogy a *Hipster* a fősodor hatásától függetlenül akaró főszereplő történetét rejti magában, ez a tömegből való kiemelkedés és a közízléssel szembe helyezkedés később is fontos szerepet kap a regényben.

A szereplők a kilencvenes években látták meg a napvilágot, abban a korban, amit „*Kurt Cobain antikapitalista ideákkal kipárnázott öngyilkossága*” (14.) jellemez, pontos születési dátum híján az Y és a Z generáció tagjai is lehetnek. Előbbiek a fogyasztói társadalom jelenlegi húzórétege, utóbbiak pedig az úgynevezett digitális bennszülöttek, akikre már egy másféle információfeldolgozás jellemző, a megosztott figyelmen ala-

puló multitasking. A popkulturális utalásokban gazdag, E/1-ben elbeszélte történet [kezdetben az egykori valóságshow sztár apa formálta zenei ízlés (15.), irodalmi érdeklődés (többek között 22., 71., 73.), filmek (35., 71.)] részletgazdagon reflektál az előbb felsoroltakra, láttelepet biztosítva egy olyan főszereplő szemszögéből, aki nem kívülállóként értelmezi a korcsoportot, hanem önmaga is részese annak.

Az ezredforduló átlagfogyasztói élnek és visszaélnek a technológiával, ezt Bence felismeri és elítéli („*egy kiadós pofon kijárna a generációm minden tagjának*” 27.), mert egyszerre áldás és átok számukra. A már-már kényszeres, az élet minden aspektusát megörökíteni kívánó állandó fotódokumentáció a webkettő szolgáltatásaival kiegészülve átformálja az emlékezés mechanizmusát, gyakorlatilag ellehetetleníti, de legalábbis megnehezíti a felejtést.

A tárgyak és emlékek ilyen módon történő felhalmozása végett jelentkező „*végtelen információba az ember inkább belefut, hisz nem tud benne eligazodni*” (20.), a későbbiekben pedig akár még talajvesztéshez is vezethet a minden irányból áramló információ, hiszen egy idő után kevés különbség van valódi és ál-hír között, amikor mindenre van ellenpélda és cáfo-

lat. A híradó generáció tünete, hogy a figyelemmegosztással feldolgozott sokféle és intenzív impulzusba csak belekóstol a befogadó, de nem dolgozza fel azokat („nem hiszünk semmiben, így csak érintőlegesen foglalkozunk témákkal” 20.). A *Hipsterben* nem elhanyagolandó kortünet, hogy „a legtöbb ember sosem csinál szinte semmit úgy, hogy ne csinálna valami mást közben” (96.) azaz nem feltétlenül az elmélyülés hiánya a veszteség, hanem a figyelem megosztása, „*sem mire sem figyelünk igazán*” (96.).

Bence fiatal felnőttként belekényszerül ebbe a világba, pedig a regény három fontos pontján is elhangzó (e recenzió címeiként is kiemelt) kulcsmondat ezt némiképp ellenpontoszza. A nyugalomhoz a rekreációs szerhasználat is hozzásegíti (így lassul le a felgyorsult világban), az örömtől bódultan (61.), egzisztenciális értelemben csalódottan (136.), de válsághelyzetben (238.) is ez az állapot válik elsődlegessé, hiszen a regény terében ez az, amit kevésszer tapasztal. Stresszhelyzet annál inkább adódik. Néhány ezek közül a háttérből határozza meg a főszereplőt (az anya elvesztése, az apával való megromlott kapcsolat, anyagi helyzet), néhány viszont, köztük a fiatalok helyzetét érintő kétségek állandó jelleggel foglalkoztatják. Ilyenek az oktatáspolitikai, jelesül a tanterv hiányosságai – „*tudatos népbudítás*” (70.), vagy a diákmunka („*a rabszolgaság gyakorlati programja*” 27.) alternatívájaként megjelenő dealerkedés és prostitúció. A cselekmény központi témájának okán nem meglepő, hogy a legalizáció is visszatérő téma, a társadalmi manipulációt ellenpontoszandó szóba kerül a marihuána medikális hasznossága (102.), a gyógyszeripart megreformáló lehetséges következmények (186.), de az elbeszélő nem kerget délibábót; tisztában van azzal is, hogy a feketepiac kikerülésével gyakorlatilag csak a fogyasztó járna jól (138.).

Mindezek mellett a különlegesség kérdése, az önmagát kezdetben különcnek gondoló főszereplő megtett útja a mindennapiság felé a regény igazi tétje. „*Megbénít a büntudat, amit amiatt érzek, hogy lehet, nem is vagyok különleges*” (146.). „*Eddig csak feketében vagy fehérben láttam a jövőt, pedig most minden olyan szürke.*” (137.) Bence lassan ráébred, hogy a különlegesség két aspektusból vizsgálható (a társadalom megítélése és az egyén megítélése alapján) és e kettő nem mindig (szinte soha) fedi egymást. A *Hipster* generációja abba nő bele, hogy nyitott számára a világ, a lehetőségeik tárháza végtelen, így jó eséllyel indulnak el afelé, hogy kivételes életet éljenek. Bence is két opciót lát maga előtt, vagy különleges tehetség lesz, vagy nagyon korán tönkreteszi az életét, az ellentétes végpontok közti lehetőségek nem is foglalkoztatják. Így válik igazi traumává számára, amikor szembesülnie kell saját átlagoságával.

A regény címe is rájátszik erre az ambivalenciára, a hipster kezdetben divat beatniket jelentett, de ké-

sőbb használták hippi és dzsesszrajongó jelentésben is, manapság némileg pejoratív értelmű jelző, mely a kultúrában elmerülő, de a fősodort kerülni próbáló fiatalokra használatos. Bence hiába kerüli a fősodort, szükségszerűen fogyasztóvá válik. A világháló biztosította korlátlan lehetőségben elmerülve mindent azonnal megkap, amit megkíván, ugyan turkálóból szerzi be, de márkás, gondosan összeválogatott ruhákban jár, droghasználatából pedig világosan látszik, hogy nagyon is fogyasztó ő, akinek igényeit a piac kínálata szabályozza (amellett, hogy egyre több fűvet fogyaszt, másba is belekóstol, ha megkínálják). Végigvonul a regényen, hogy minden családot az általuk legtöbbet fogyasztott (vagy a rájuk legjobban jellemző) termék alapján, flegmatikusan kategorizál, ám végül rájön, hogy ő és apja sem mentesülnek ez alól („*Jim Beam család vagyunk.*” 231.). A pusherkedésből dealerkedésbe és zsarolási ügybe forduló bukástörténettel párhuzamosan a főszereplő hipsterek lázadása okafogyottá válik. Valójában nincsenek lázadók, mert ők is normákat követnek, a különbség annyi, hogy nem azokat, amiket a hétköznapi emberek. Az Y és a Z generáció világában nincsen egyéniség, különleges út, megcáfolhatatlan tény vagy kiszámíthatatlan élmény.

A hősök a körülmények áldozatai abból a szempontból, hogy a körülöttük lévő világ fejlettsége és bonyolultsága az egyszerű józan paraszti ész működését lehetetleníti el, az élet normalizációja megvalósíthatatlannak bizonyul, igény pedig volna rá. „*A legnagyobb lázadók csak normális életet szeretnének élni, ami nem adatott meg nekik.*” (199.) Bence folyamatosan reflektál önmagára a külvilág tükrében, ezek a részek gondolati táptalajt adnak ahhoz, hogy megértsük, a *Hipsterben* bemutatott, a kiüresedtség és a melankólia alaptapasztalataig eljutó főszereplő fémjelzte generációba bele van kódolva a bukás. „*Nem az a kérdés elkapnak-e, hanem az, hogy mikor.*” (211.) Hangzik el Bence legjobb barátjának szájából a sorsukat megpecsételő alapmondat, mely minimum késlelteti, de leginkább kizárja a boldog befejezést. Bódi bátor, füleddt, atmoszférikus és zavarba ejtően pontos generációs regényének főhőse digitális bennszülött, aki mégis analog akar lenni, kihasznál minden adódó (és sokszor megkérdőjelezhető) lehetőséget, felveszi korának tempóját, de valamiért mégis fontosnak tűnik neki a nyugalom. ■ ■ ■

Lukács Barbara: 1989-ben született Budapesten. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem irodalom- és kultúratudomány mesterszakán, összehasonlító irodalom- és kultúratudomány szakirányon szerzett diplomát. Jelenleg kommunikációs területen dolgozik.

EGY KIS MAGYAR trainspottingért szóló REKVIEM HELYETT

Bódi Péter: *Hipster*
Kalligram, Budapest, 2017

N ehéz mellényúlni egy szórakoztató történet megalkotásában, ha az ember az elmúlt évek két legsikeresebb fiatal kortárs próza-irodalmi trendjét képes olyan éretten ötvözni, mint azt Bódi Péter teszi: a több kiadást megélt drognarratívákat, mint például Kubiszyn Viktor *Drognaplója* és Szendi Nóra *Zárványokja*, és a fejlődésregény újragondolását, ezzel pedig a mai Y és Z generációkra szabását, mint azt Storno Milán *Földalatti nyár* és Totth Benedek *Holtverseny* c. regényei képviselik. Ez utóbbi, vagyis a fejlődésregény pedig manapság sokkal kevésbé a Bildungsroman tekintélyes hagyománya felől érthető, mint inkább a népszerű kultúra keretei között térhódító „coming-of-age-story” műfaja mentén, amelyet a gyermekkorból a felnőttkorba lépés meghatározó eseményeinek bemutatása és egyáltalában e köztes fázishoz kötődő lelkiállapotok leírása jellemez. A fiatal felnőtteknek szóló, valóban igényes irodalmi megjelenései mellett e műfajban manapság túlsúlyba kerültek a lektúrák, és még inkább az irodalmon kívüli formák, a filmek és a sorozatok, amelyek igen gyakran ugyanarra a sémára épülnek, rosszabb esetben pedig ugyanarra a konkrét témára nyújtanak több tucatnyi egymástól fikarcnyit sem különböző sablontörténetet: szóljanak azok a családi viszonyok feldolgozásáról vagy a szexuális orientáció elfogadásáról – legtöbbször, ha az ember olvasott egyet, látta mindet. Bódi *Hipstere*, bár nem mentes az Egyesült Államok popkultúrájának effajta hatásaitól (és ennek nem is a zsáner illetően megragadása

a legszembevetőbb szimptomája, de erről majd később), az analitikus távolságot megtartja a fejlődésregény műfajától – az E/1-es elbeszélője ellenére is –, és parodisztikusan abszurd szituációval nyeri meg szövegeinek az olvasót: mit tenne egy mai fiatal, ha

kiderülne, hogy álmai egyetemi szakján csak az önköltséges képzési forma ponthatárát sikerült elérnie? Természetesen belevág a fűterjesztésbe!

A regény elbeszélsmódja valójában nem kezeli ennyire egyszerűen a kérdést, helyette szépen megágyaz a döntésnek a családi és anyagi körülmények egy-egy szituáción keresztül történő bemutatásán és abból a főszereplő saját helyzetére nézvést általánosabb következtetések levonásán keresztül (pl. egy-egy jellegzetes márkához kapcsolása a saját, illetve barátnője családjának), melyhez a regény elején még rendszeres narrátori kommentárok asszisztálnak. Ugyanakkor azzal, hogy a regény tulajdonképpen cselekménye néhány flashbacket leszámítva (amelyek főleg a baráti kapcsolatok kialakulását beszélik el) egyetlen nyáron játszódik, még inkább ráerősít az elveszett nemzedék képének elmaradhatatlan kliséire: a soha véget nem érő másnaposságok, a tartalmatlan találkozások, a bulik alatt sem szűnő depresszió és szorongás mind tiszteletüket teszik sokszoros nagyításban. Éppen ezért lehet a *Hipster* a kifejezés több értelmében is fejlődés- vagy ifjúsági regény: egy fiatal felnőtt élethelyzetéről szól ugyanannyira a felnőtt olvasóknak, mint amennyire a főhős kortársainak. Ha ehhez még hozzávesszük Mészáros Mártonnak a nemrég megjelent és óriási érdeklődésre számot tartó, általa is szerkesztett *Mesebeszéd* című tanulmánykötetben a fiatal felnőtt irodalomról („young adult fiction” [YA]) pont a fentebb említett Totth regénye kapcsán tett két fontos megállapítását, Bódi könyvének újabb rétegei nyithatók meg.

Mészáros annak az e műfaj esetében többnyire hanyagolt recepcióesztétikai tézisnek az alkalmazását sürgeti, hogy az olvasóközönség nem minden esetben a szöveg eredeti konvencióit érvényesíti a befogadás során. Ezért lehet a YA nemcsak műfaj, hanem olvasási mód is, vagyis alapvetően a felnőtt olvasóközönségnek szánt darabok közül nem egy szépirodalmi mű felkínálhatja magát ilyen szempontból történő értelmezésre. Ez pedig még inkább áll az Y és Z generációkra, akikkel kapcsolatban már közhely, hogy kitolódott a felnőtté válásuk, vagy mondjuk úgy: cselekedeteik nagyobbik része, bizonyos élethelyzetekben hozott döntéseik nem értelmezhetők felnőttnek az X generáció felől. Másrészt Mészáros helyesen rámutat arra is, hogy a YA – már csak nehezen mellőzhető terapeutikus aspektusából kifolyólag is (útmutatóként, megnyugvást kínáló olvasmányként stb.) – szükség-szerűen generációs regényként is kell működjön (korhoz és életkorhoz kötödvé), hiszen az általa megszólított nemzedék konkrét tényezőkhöz, élethelyzetekhez kötődő problémáit dolgozza fel. Márpedig a konkrét-ságot a *Hipster* a végletekig pörgeti például a zene területén: ugyanúgy képet kapunk a nyár fesztiválszezonzójának előadói felhozataláról, ahogyan megtudjuk, mit hallgattak a menő fiatalok a kétezer-tíz évek for-

dulóján. (E konkrétság ára, hogy a disszonáns elemek jobban szemet szúrnak, Bódi kortársainak meg pláne: emlékeim szerint legalábbis a hipszter kifejezés ekkor még kevésbé volt itthon őshonos.) Ezt fejeli meg azzal a szöveg, hogy a szereplők első megjelenésekor bemutatásuk kevésbé a főhős és a köztük lévő kapcsolat felvázolásával történik meg, hanem ruhadarabjaik, parfümjük, hajviseletük számbavételével. Bence önmagáról való beszédére a narráció szintjén ez fokozottan igaz: mielőtt bárkivel is találkozna, nem mulasztja el részletesen az olvasó elé tárni, milyen márkájú és stílusú cipőt, nadrágot és inget vesz fel (ezeknél nem egy esetben viszont egyáltalán nem mellőzi a történetet, vagyis azt, hogy ezek honnan vannak neki), és megokolni, miért pont ezeket párosítja össze. Ennek a leíró stratégiának igazán extrém eseteibe ütközünk akkor, amikor az epitheton ornans rangjára emelkedik valamelyik szereplőnél egy márka (pl. barátnőjének anyja „Colgate fehér fogú”), vagy amikor a főhős maga sem tudja, hol van, melyik szórakozóhelyen, így csak a zene alapján lehetséges lokalizálni őt.

Nem véletlen, ha egyre-másra eszünkbe jut Bret Easton Ellis, de tágabban értve az amerikai minimalista és intellektuális próza hatásjegyei is végig jelen vannak a regényben: Bence nem tud mit kezdeni a tabukkal (pl. a szülei válása, a legjobb barát coming outja), a narrátora pedig szigorú terelőfunkciót teljesít be (amit nem akarja, hogy lássunk, arról tudomást se vesz), gyakorta megidézve ezzel Chuck Palahniuk stílusát is többek közt. Mégsem az erre a hagyományra való ráhagyatkozás miatt válik helyenként unalmasa a regény, bár nem kevés része van benne ennek is: a karakán elbeszélő, aki biztos kézzel irányítja az olvasó tekintetét, olykor túl sokat időzik olyan részletek kivesézésén, amelyek jelentősége soha nem válik tisztává előttünk (pl. az apa valóságshow-s múltja egyre-másra előkerül, funkciótlannul), rosszabb esetben pedig olyan metafikciós húzásokkal próbálkozik (pl. a 48. fejezetben), amelyek inkább hatnak üresjáratokként, semmint növelnék a komplexitást – hogy mi célból, az rejtély. Szerencsére, amikor már épp teljesen leült a regény, nagyjából a közepén kicsit túl, megérkeznek a főszereplő kliensei (a Bateman-hatású Henrik, a mások baját fűvel levezető orvosszakértő, a cougar Aida), és újra lendületet kap általuk a narráció is. Hasonló a helyzet, mint Bódinak – az általam csak a *Hipster* után megismert – első regénye, a *Szétírt falak* esetében: a főhős berántja az olvasót (már a paratextussal is), látszólag szenttelenül megmutat mindent, aztán valahányszor funkciótlannul vagy túlbeszéltelemmel találkozunk (ilyenek a könnyűdrogok melletti argumentációk vagy az amatőr művészeti-filozófiai okfejtések), rádöbbenünk a mindezt megalapozó szelekciós munkára. Vagyis a kevésbé sikerült részek könyörtelenül lerántják a leplet az elbeszélőperspektíva hege-

móniájáról, gyors tisztuláshoz, kijózanodáshoz vezetve: ekkor látszik igazán, hogy a fordulatok (mint amilyen a gyilkosság, a zsarolási kísérlet, a termelő kiléte) mennyire hibátlanul elhelyezettek, a szűkre szabott világ pedig nem a lecsúszással egyenes arányban járó következmény, szűkülés a szűküléssel párhuzamosan, csupán az olvasó kényelmét szolgálja.

Bármennyire igyekszik is ennek illúzióját megteremteni a regény, így mégsem önvallomást kapunk, hanem egy szépen megkomponált látetelet, amelyet az elbeszélővel szembesítve annak őszintesége és nyikahajsága helyett a nyegleségét tárja fel. Bármennyire elutasítja is a mesterkéeltséget, legszembetűnőbb módon azzal, hogy a szintetikus drogokkal szemben a fű mellett teszi le a voksát, a szöveg ledobja magáról az elméleti széppegéseket, és hiába áll ki az eredetiség mellett a hangnem és a személyiség tekintetében a főhős, ha hamisított iPhone-t használ. Mindez bizonyára ki-

rajzolhatja egy feszültségekkel teli struktúrát is, pláne ha hozzávesszük a már említett karikírozó ábrázolásmódot, azonban a szöveg nem performálja a csináltságát, inkább önkéntelenül az arcunkba tolja azt minden egyes alkalommal, amikor az elbeszélés mód koncepciójához nem ér fel a megvalósítás színvonalára. A szándékolt önleplezés a főhős és a narrátor viszonyában viszont már nem negatív következménnyel jár, még akkor sem, ha a szöveg ténylegesen megbicsaklik, mihelyst narratív gesztusait visszaolvassuk rá. Legfőképpen ugyanis az elbeszélői önkénynek és önhittségnek köszönhető a *Hipster* hitelessége is, tehát az, hogy nem lesz belőle a *Trainspotting* vagy a *Requiem egy álomért* magyar adaptációja. Helyette pontosan annak a leplezett önzésnek és az ebből fakadó csődnek az átérezhető, ambiciózusan szépirodalmias feldolgozása történik meg, amely a generáció(nka)t jellemzi – vagy amelyet a fejére olvasnak, olvashatunk. ■ ■ ■

■ **Smid Róbert** (1986): irodalom- és kultúratudós, kritikus, az ELTE Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport tudományos munkatársa. Kritikákat főleg fiatal alkotókról közöl, tanulmányai a mediális kultúratudomány témáit dolgozzák fel.

BŐBESZÉDŰ HALLGATÁS, avagy HA A KOMPOZÍCIÓ VISSZAFELESEL

Tompa Andrea: *Omerta,*
Hallgatások könyve
Jelenkor, Budapest, 2017

Már küllemében is súlyos, komoly, „asztalbeszakító” olvasmánynak ígérkezik Tompa Andrea könyve, s ennek érzetét csak fokozza az első olvasásra talányos-titokzatos cím, illetve a kissé misztikus-metaforikus allúziókkal is bíró alcím (*Hallgatások könyve*). (Igaz, a befogadóban már ekkor felmerülhet az enyhén incselkedő-kétkedő kérdés: hogyan állhat egy *620 oldalas* könyv középpontjában a ’hallgatás’?!)

A mű narratológiai megoldása, ezzel párhuzamosan szerkezeti-kompozicionális felépítettsége csak fokozza e kétkedést: négy monológból áll össze az alkotás, három nő és egy férfi meséli el az életét, mely életek többé-kevésbé összefonódnak. E monológikus beszéd- illetve szövegformát azonban igen sokszor váltja föl a dialogikusság (mely párbeszédet természetesen a történetmondó idézi be). Ilyenformán ’hallgatásról’ a dikció felől sem beszélhetünk, mert bár mind Kali, mind Annuska több beszélgetésre, kiteljesedettebb, hosszabb, részletezőbb verbális kommunikációra vágyik, a férfi, Vilmos (bácsi) hozzájuk képest szűkszavúsága férfúi mivoltára, s nem valamiféle szándékolt befelé fordulásra, fensőbbégtudatra vagy más, akár társadalmi, netán politikai-hatalmi okokra vezethető vissza. Nem véletlenül mondja Kali: „De semmit nem tud beszélni, hogy mi neki a bánata. Ilyen a férfi. Nem tud beszélni.” (66) Természetesen van több elhallgatott, ki nem mondott vagy épp el nem mondható dolog, körülmény, esemény (pl. Vilmos

és Annuska kapcsolata Kali számára), ám ez önmagában nem tűnik elégségesnek ahhoz, hogy a többféle metaforikus szemantikai dimenzióval bíró *Hallgatások könyve* alcímként igazán adekvát legyen. Anál is inkább, mivel a szereplők mindegyikére a szó pozitív és negatív értelmében vett bőbeszédűség jellemző. Kali számára a kimondás, a megszólalás a létezés legelemibb s egyúttal legfontosabb rekvizituma. A mesélés már kislány korától elválaszthatatlan része életének, egyszerre időtöltés, szórakozás, pótszer és pótcselekvés, az önfelmutatás és önmegvalósítás kardinális eszköze. S ha nincs kinek beszélnie, vagy épp nem talál meghallgatásra, a belső monológ, az önmagával folytatott dialógus énjének kiteljesítését szolgálja, így lesz az menedék, valamint híd az elképzelt és a valós, a vágyott és a megélt világ között. S hasonló Annuska is, kit szomorúan drámai sorsa és élethelyzete szintén e megszólalási formába, kommunikációs helyzetbe kényszerített. Édesanyja kiskorában meghalt, apja évek óta masszívan iszik, nővére apácának szegődve elhagyta a szülői házat. Csak magához/magának tud beszélni, vagy legfeljebb édesanyjával folytat fiktív dialógusokat – amiért ráadásul apja keményen leszidja, bünteti. Jellemző, hogy leg-

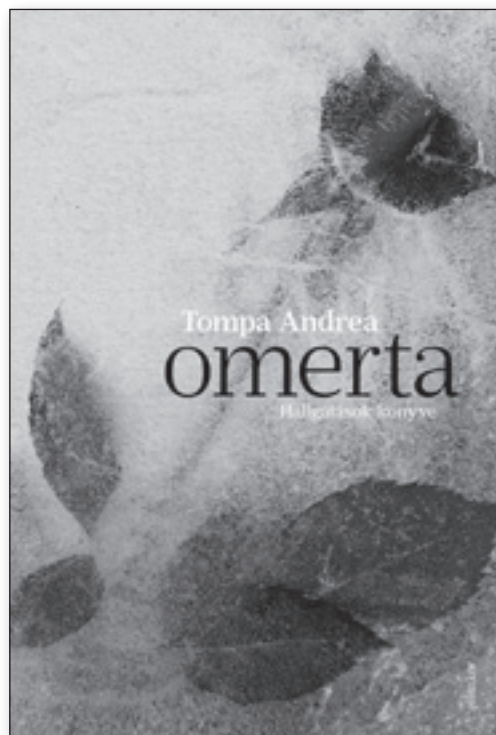
főbb „beszélgetőtársa” Puju, a lova, de folyamatosan kommunikál mind a többi állattal, mind növényeivel. Róza/Eleonóra pedig részben Istennel/Jézussal/Szűz Máriával, részben (mivel tőlük nem kap választ) önmagával beszélget. Sajátos, hogy épp testvérel, Annuskával nevezhető felemásnak a kommunikációjuk: a hűg úgy véli, nővére több mindent elhallgat előle, még Rózsikának ez is sok kettejük beszélgetését illetően. Még az új pappal sem, legfeljebb volt rendtársaival képes magát kommunikációs helyzetbe hozni. (Metaforikus jelentésű, hogy interakciójuk ekkor is felemás: a vélt vagy valós megfigyelők miatt a padon ülve sokszor csak a börtönben tanult kopogással „beszélgetnek” egymással.) Elsőre különösnek tűnhet, hogy a kifelé szűkszavú Decsi Vilmos ’könyve’ a leg hosszabb. Ennek oka azonban nem az ő „befelé” bőbeszédűsége, sokkal inkább az, hogy a másik három narrátorhoz képest vele történik a legtöbb dolog, hisz ő sokszorosan a külvilágban él, s mikortól a Stáció vezetője és egyetemi oktató, még inkább. Az ő monológja elsősorban a vele történetek elmondását foglalja magába, még önmagáról, belső énjéről jóval kevesebbet szól a másik három figurához képest.

Mindez pedig azt eredményezi, hogy a könyv alcímén túlmenően a választott főcím is problematikusnak mondható. *Omerta*, azaz hallgatás, hallgatási fogadalom. Hiszen – mint láttuk – a mű egésze mind a dikciót, mind a beszédformákat, mind a narrációs technikát tekintve éppen a megszólalásra, a (ki)mondásra, a magunkkal és másokkal folytatott permanens, valós vagy fiktív kommunikálásra épül. Legfeljebb a hatalom által Rózsikára kényszerített omerta az, ami alátámasztja és igazolja a címválasztást. (Ám ez is csak részben igaz, hisz Eleonóra, bár övé a legkövetlenebb fejezet, valójában csaknem mindent elmond valamelyik szereplőnek, elsősorban Annuskának, vagy épp belső monológjában „nekünk”.)

Művészi-esztétikai szempontból azonban súlyosabb kifogásként merül fel a figurák bőbeszédűsége kapcsán a mű erőteljes túlírttsága. Mindegyik szereplő monológjában igen sok az önismétlés, a ciklikusan, egy idő múlva unalmasan újra és újra visszatérő gondolat, motívum, sőt szófordulat és mondatkonstrukció. E tekintetben a kevesebb több lett volna! S így végső soron a monológok több helyütt felesleges elnyújtottsága épp a *hallgatás* motívumával megy szembe.

Ellenvetésként szolgálhatna éppen, hogy a rendszer, a totalitárius diktatúra (az ’50-es évek elejétől jutunk el a ’60-as évek közepéig Romániában, Kolozsvárt) kényszeríti/kényszerítette a hallgatást az emberekre. Ám ez legfeljebb csak Eleonórára (Rózsikára) igaz (tény: rá többszörösen), a többiekre nem, vagy legfeljebb részben. Leginkább azért, mert a mű tanúsága, illetőleg a figurák megalkotottsága (világlátásuk, gondolkodásuk, szemléletük-felfogásuk) felől nézve ők

vagy nem foglalkoznak e szituáltsággal különösebben (Kali, Annuska), vagy nem elsősorban durván erőszakos terrorként élik meg mindezt a mindennapjaikban. Több dolog is zavarja őket ugyan (kollektivizálás, földek kisajátítása, áruhiány, bebörtönzések), ám mindez nem a kegyetlen diktatúra szörnyűségeként csapódik le bennük. Annál is inkább, mert Decsi Vilmosal együtt az alkalmazkodás, az elfogadás, a belenyug-

vás, a konfrontálódás elkerülésének óhaja az egyik legfőbb vezérelvük. Így valóban csak Rózsika az, kinek esetében ténylegesen – a szó hatalmi, diktatórikus értelmében – omertáról beszélhetünk.

A mű négy fejezetének négy narrátora nyilván négy különböző szempontot, látásmódot, emberi és elbeszélői habitust, értékrendet és gondolkodási modellt képvisel. Regénybeli figurális, valamint narratológiai funkciójukat/szerepüket tekintve azonban problematikusnak vélem megformáltságukat, illetve kidolgozottságukat több aspektusból is. A négy szereplő közül kettő közvetlen kapcsolatban van egymással: Kali cselédjé, majd hamarosan szeretője Decsi Vilmosnak, aki később, már csaknem 50 évesen folytat viszonyt a 15-17 éves Annuskával, a harmadik narrátorral (akit valamelyest Kali is ismer – de persze *nem úgy*). E három mesélő azonban lényegileg elbeszél egymás mellett szövegében. Hármójuk története, a három ’könyv’ alapján azt várhatnánk: az eseménysorok, a történetek, a figurák, azok jelleme, személyisége, sorsa és gondolkodásmódja új és új elemekkel, nézőpontokkal üt-

közve-gazdagodva folyamatosan kiszélesedik, elmélyül, többszörösen összetettebbé válik. Ezt azonban nem, vagy kevésbé kapjuk meg, vagyis a három elbeszélés nem képes egymást felépítő-kiegészítő-újraalkotó organikus egészzé szervesülni, ami végső soron lényegileg kompozicionális hibaként definiálható művészi-esztétikai értelemben. A három elbeszélői szöveg sokkal inkább divergál, semmint konvergál, ami annak kérdését is felveti: lett-e jelentésképző funkciója s egyúttal művészi hozadéka a mű választott kompozíciós szerkesztésének? Ehhez járul még, hogy mindhárom elbeszélésnek teljesen váratlan a befejezése. Ismerjük persze a „nyitott végű lezárás” modernista epikai megoldását, ám a három szereplő kifejezetten váratlanul, mondhatni ad hoc módon zárja monológját. Nem kerek egész történetet várnánk tehát, pusztán annak valamiféle *funkcionális, illetve szemantikai* okát, miért épp akkor, ott és úgy ért véget az elbeszélés, ahol, amikor és ahogy.

A regény kompozíciós, illetőleg narratológiai struktúrájának problematikusságát végezetül csak tovább fokozza a záró fejezet (*Eleonóra könyve*). Rózsika, a beszélő, bár Annuska testvére, végső soron szinte teljességgel kívül áll a Kali–Vilmos–Annuska triász által képviselt és megkonstruált történetsonon. Az ő könyve épp ezért eléggé szervesetlen, anorganikus módon kapcsolódik csak az előzőekhez. Természetesen párhuzamokat, egybeeséseket lehet keresni és találni ((a diktatúrának, a hatalomnak való alávetettség, kiszolgáltatottság), de ezek jobbra külsődlegeseknek, ezért erőltetetteknek nevezhetőek. Eleonóra sem a habitus, sem a világlátás, az értékrend, sem az egyéb személyiségjegyek tekintetében nem kapcsolható/kapcsolódik a másik három figurához. Ráadásul alakja meglehetősen kidolgozatlan, felszínes és egysíkú maradt a másik háromhoz képest. Eleonóra részleges megformáltságával együtt is legfeljebb egy dolgot példázhat, ami

markánsan szembeállítja a három szereplővel, legfőképp Decsi Vilmosmal: az abszolút elvűséget, a számára végtelenen determinatív erejű alapeszme, a választás hit, a szerzetesrendi fogadalom fel nem adását. Ám egyrészt ez is csak részben igaz: mind a börtönben, mind a graciare utáni szabadságában kénytelen alkalmazkodni a körülményekhez, sőt el nem követett tetteket is magára vállalt. Másrészt hiába az ő szilárd hite, *részleges* meg nem alkuvása, a másik három szereplő számára ez teljességgel érdektelen (Kali talán nem is ismeri). Azért is érdektelen, mert – ahogy erről már szó esett – számukra a diktatúra, az erőszakszervezetnek való kiszolgáltatottság legfeljebb csak részlegesen jelenik meg problémaként. Ami Rózsika számára létét alapjaiban ellehetetlenítő szituáltság, az a többiek számára legfeljebb csak a mindennapokat kényelmetlenné tevő, ám sajnos elkerülhetetlen szükségyszerűség, amihez kénytelen-kelletlen alkalmazkodnak. Azaz végső soron Eleonóra odaadása és részleges önfeláldozása se számukra, se a befogadó számára nem példáz semmit. Már csak azért sem, tehetjük hozzá, mert ő maga is tele van kétellyel, s megformáltsága azért is vet fel kérdőjeleket, mert maga is többször bűnösnek látja önnön lényét.

Legvégül felvetődik a kérdés: mindezen problémák, negatívumok (melyek sorát még folytathatnánk) ellenére mi az, ami megragadó, értékes, jelentős művészi tétellel bír Tompa Andrea könyvében? A recensens szerint ez legelsősorban a nyelvi kidolgozottságban jelölhető meg. Olyan beszédregisztereket szövegeztet meg és csúsztat egymásba igen termékeny módon, melyek egészen élővé, karakteressé teszik mind magukat az esetleg csak részlegesen kidolgozott figurákat, mind pedig azt a világot, melyet a regény elénk tár. S ez már önmagában is oly jelentős érték, lényegi pozitívum, mely miatt – minden elősorolt hibája ellenére – érdemes elolvasni az alkotást. ■ ■ ■

Szentesi Zsolt: irodalomtörténész, kritikus. 1957-ben született Ózdon. A debreceni KLTE-n szerzett diplomát 1983-ban magyar-francia és XX. századi irodalom szakon. Az egeri Eszterházy Károly Egyetem Irodalomtudományi tanszékének főiskolai tanára. Fő kutatási területei: műelemzés-elmélet, a XX. sz. második felének, illetve napjaink irodalma. Kötetei: *A műértelmezés alapfogalmai* (Liceum Kiadó, Eger, 2005); *Esztétikum – megértés – irodalom* (Ráció Kiadó, 2006); *Az ismeretlen otthon* (Kalligram Kiadó, 2013).

SZÍNPOMPÁS

LAJSTROM

Orbán Ottó:
Szín pompás ostrom
 Tények és tanúk, Budapest,
 Magvető, 2016)

Nem sokkal a nagyszerű Réz Pál-memoár után látott napvilágot Orbán Ottó interjúkötete, szintén a Magvetőnél, a *Tények és tanúk* sorozatban. Az interjúkat Kabdebó Lóránt készítette 1987-88-ban, amelyek Várad Júlia a költővel folytatott beszélgetésével kiegészülve jelentek meg *Szín pompás ostrom* (a belső borítón pedig *Szín pompás ostrom lángoló házakkal*) címmel, Orbán Ottó születésének 80. évfordulója alkalmából. A szerkesztő, Nyerges Gábor Ádám hasznos, informatív jegyzetekkel látta el a szövegeket, ezek egy részét a beszélgetőtársak (olykor félszavas) utalásait magyarázó versrészletek teszik ki, kedvezve a versuniverzumban kevésbé jártas olvasónak is.

A Réz Pál-kötethez képest talán némileg kisebb visszhangot vert ez a könyv, mégis úgy tűnik, mintha újabban a biografikus műfajok iránt növekvő érdeklődés mutatkozna. Ennek számos oka lehet, hiszen a személyes történelem ablakot nyithat a nagy történeti narratívákra, de az ilyen jellegű kiadványok a kortársak személyközi viszonyairól, az irodalmi közélet-ről is első kézből adhatnak (természetesen szubjektív) képet. Orbán meghatározó szerzőkről tesz említést – Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Weöres Sándor, Tandori Dezső, Vas István, Csoóri Sándor stb. A művészekről azonban nem sokat tud meg az olvasó – legalábbis a *Bokáig pezsgőben* anekdotáihoz képest.

Ezek a szövegek (mind irodalomtörténeti, mind eszmetörténeti, mind ideológiai, mind poétikai szempontból) akkor igazán sokatmondóak, ha a párhuzamos, térben-időben egymást fedő, keresztező pályákat elbeszélő visszaemlékezésekkel együtt is megvizs-

gáljuk őket – hiszen könnyen előfordulhat, hogy az ehhez hasonló köteteket azzal az igénnyel, elvárással szembesíti az olvasó, hogy olyasmit olvasson ki belőle, amit természetesen egyetlen nézőpontból nem lehet: a magyar irodalmi viszonyrendszer egészét.

Bár erre vonatkozóan is tartalmaznak izgalmas szövegrészleteket az interjúk, hiszen bennük szinte magától

értetődően fonódik össze az életút és az irodalmiság, beleértve például a háború után kialakuló cenzúra poétikai dimenzióit, a politika irodalomszervező jellegét: „Az egyik a *Fekete hadosztály*, amit egy bájos gesztussal egyenesen Heussnak, a Német Szövetségi Köztársaság elnökének ajánlottam. [...] A tartalmát szívesen vetnék volna, de a formáját nem. [...] Úgyhogy végül is Gereblyés László merészségének, ízlésének, vagy Isten tudja, minek tulajdonítsam, hogy egy teljesen szokatlan helyen, a *Nagyvilág*ban jelent meg, és nem azokban a lapokban, amelyeket elsősorban a magyar irodalom publikálására rendszeresítettek. Mindenesetre a publikációnak a szokatlan helye jelzi, hogy ezek körülbelül a határán mozogtak annak, amit akkor a stílusban még elfogadtak.” (187.)

Orbán Ottó beszédes interjúalany, válaszai bőségesek és kellően részletezők, hozzá kell tenni, hogy az életút ezt meg is kívánja. A teljeség igénye nélkül olyan kulcsszavak mentén bontakozik ki egy élet története, mint a háború, az apa elvesztése, a Szehtlo-intézet, az első szárnybontogatások csodagyerekként, a *Válasz*, és főként *Újhold* köre, a *Szabad Nép* és a Keszti Imre-konfliktus, a Belvárosi kávéház mint irodalmi kör, és (ahogy *Az irodalmi élet* című szonettben utal rá) a „tandorizó, petrizó” hetvenes-nyolcvanas éveik, majd végül a hosszú és fájdalmas betegség éveik.

Többnyire azonban a magánéleti vonatkozások, a költő-én és magán-én sajátosan egybefonódó értelmezései dominálnak. Az elbeszélte élettörténet nemcsak nem független a művek keletkezésétől, hanem visszatérően maga a szerző is egy-egy személyes élmény rögzítéseként utal műveire, amelyeket magyaráz az azokat ihlető életesemény. (Épp ezért talán egyszer érdemes volna ezt a könyvet összevetni Eörsi István *Versdokumentumok, magyarázatokkal* című kötetével.) Ugyanakkor nemcsak saját verseire tekint ilyenképpen: „Azután, hogy mekkorát változott a világ, és miféle görcsbe fordult, ezt tulajdonképpen csak némiképp felntebben étettem meg, amikor olvastam a verseket, amik erről az időszakról szólnak. És akkor láttam, hogy mi csoda baromságot csináltam. Három vagy négy évvel aztán, miután [Nemes Nagy] Ágnes komolyan attól félt, hogy megőrül. Mint a híres pataknál – a címeikkel mindig hadilábon állok! –, *Patak* csak a címe. Amiben arról ír, hogy elmeosztály.” (219.)

Orbán Ottó önmagát elsősorban mint az interjú szerző-alanyát teremti meg az interjúk során, nem pedig a nagy idők tanúját. Válaszai arra irányulnak, hogy az ő körülményei, közege miképp befolyásolták az Orbán Ottó-életművet, milyen hatást gyakoroltak költészetére az életút eseményei és ezek milyen költői képekben öltöztek testet, de szó esik esszéírói, műfordítói munkásságáról is. Végző soron ez nem meglepő, hiszen a tízrészes beszélgetés műfaji meghatározása nem életút-, hanem életműinterjú.

A személyességet, például a szerelmi históriákat így vagy úgy, de beépíti az Orbán-lírába és annak értelmezésébe, a tematikai analógiákat is kiemeli, mintegy felhívva a majdani olvasó figyelmét a felvetett szempontok szerinti elemzésre: „Szeretném elkerülni a párhuzamot, de nem tudom, már csak azért se, mert erről verset is írtam, és hát nincs is okom rá, hogy elkerüljem. A párhuzamnak azt a részét szeretném elkerülni, hogy én valamilyen módon József Attila mellé vagy mögé akarnám odatolni magamat. A történet kísérletesen azonos.” (154-155.)

Noha általában ritka, sőt, az olyan értelmezői attitűdök esetében, amelyek mind a biografikus olvasatot, mind a szerzői intenciót mellékesnek tartják az irodalmi szöveg értelmezésekor, kifejezetten irreleváns a referenciális olvasat, ez az interjúgyűjtemény érvényen kívülre helyezi az azt mellőző megközelítésmódot. Nyomós okkal írja bevezetőjében Kabdebó Lóránt: „Múltidézés? Kulcs a jelenhez is! Költészet, amely elvezet a valósághoz, és valóság, amely költészetet szült. Aki Magyarországot meg akarja ismerni, vegye kezébe Orbán Ottó összegyűjtött költeményeit”.

Ehhez hozzátartozik Orbán saját munkásságának elhelyezése a kortárs kánonban, vagy műveinek kritikai újraértékelése is: „Éppen az első kötetem legnagyobb igényű, hat ódából álló sorozata az, amire egyszerűen ránézni sem tudok, máig talán a legnagyobb bukásomnak tartok. Ugyanakkor azt is látnom kell a tizenöt éves szegyenkezés után, hogy ebben a képi örjögésben valamilyen módon megtudtam szabadulni attól, amitől más módon nem tudtam megszabadulni. Az egész belső pokol, vagy nem tudom, minek nevezzem, ha megoldhatóvá, ha túlélhetővé, formálhatóvá még nem is, de legalább valamilyen módon láthatóvá vált.” (110.)

A szerző nézőpontjából megképződő Orbán-életművet és pályafutást fókuszpozícióba állító könyv sokaknak értékes olvasmány lehet. Kultuszkutatói, irodalomtörténeti érdeklődésre több szempontból tarthat igényt: izgalmas például, hogy az irodalmi szférába a világháború után szocializálódott költő hogyan tekint az irodalmiságra a rendszerváltás előtt és után, főleg a kanonizációs folyamatokra – az általa irodalmi tözsdének nevezett jelenségre, „ahol az emberek értékét jelzik”. Ez alól Orbán Ottó sem kivétel, csak az a kérdés, hogy napjainkban az ő helye mennyire biztosított ezen a színtéren – erre a dilemmára is emlékeztet a *Szín pompás ostrom*. ■ ■ ■

ARANY JÁNOS

és az asztaltáncoltatás

A 36. SZÁMLA

Jeges szélrohamokban, országos hideglelésben börtörkállok törzskocsmám irányába, hogy megtartsam később minden bizonnyal majd sokat idézett előadás-sorozatomat a Magyar Mámor történetéről, ám ekkor eszembe jut, hogy az országomban is hidegség uralkodik, hideg polgárháború zajlik legalább egy (2-3 ?) éve; és az irodalomban sincs egyéb, hideg polgárháború folyik mindenütt; így aztán merő anakronizmusnak látom magamat és kutatásaimat a Magyar Mámor területén, nem is beszélve a Magyar Bohém alakváltásairól, csupa ásatag ügy – annak fényében, hogy a 30-ik számlában már taglalt Székelyföldi Széplitera-turisztikai Egylet (azaz SZSZ) felsőbb szerveként a minap megalakult a Pannon-menedés Örökség Csapata, (a továbbiakban: PÖCS), mely hideglelés nagyságú állami pénzekkel pénzeli a semmit, valamint az alig valamit – melyet ők „olvasóbarát” irodalomnak neveznek, szemben a „köldök-néző, egymásnak írogató” irodalommal –; és megbélyegzi vagy kigúnyolja azokat, akik halkán, de magabiztosan felemelik tiltakozó hangjukat mindezek ellen. És e PÖCS-közlemények, sanda célzásokkal, hamarosan valószínűleg megpendítik majd azt is, hogy a SOROS-tól bezzeg *anno* elfogadták a pénzt, és irodalmi őseik (például OTTLIK GÉZA) ACZÉL GYÖRGY vacsoravendégei voltak, és a nem parírozók társasága nyilván most is SOROS-pénzből létezik, noha voltaképpen persze vegetál és semmiféle pénzt nem kap, de ez a tény a legkevésbé sem fogja érdekelni a PÖCS közleményeinek megfogalmazóit. Ugyan-

akkor ez a kör is (amely persze nem is kör vagy klikk, legfeljebb annak kreálja meg, vagy annak hazudja, denúnciálja és rágalmazza a NER és a vele szövetséges PÖCS, a nemzeti együttlihegés utólagosan megszervezett előörse), ez a Kádár-szisztémából ismerős nem-ellenzéki ellenzéki irodalom is valamiféle állami pénzre vágyik, vagy legalábbis kénytelen arra tekintgetni, hiszen nélküle Magyarországon ma semmiféle könyvkiadás-könyvterjesztés-könyvtározás nem képzelhető el. És amikor mindezt a zord szélben átgondolom, eszembe jut, hogy pár valóban kiváló irodalmár (például nyílt levélben) mennyi jóindulattal akarja védeni a becsületes és valamiféle értékhez még ragaszkodó literátorokat, és szinte könyörögnek nekik, hogy ne üljenek fel a csábításnak és ne közösködjenek semmiféle módon a PÖCS szervezeteivel, tagjaival, ne vegyenek részt azok rendezvényein, ne igyák Tokaj szőlővesszein termett borát, ne egyék kézműves pogácsáját, nemzeti töpörtyűjét. Magyarán: ne fogadjanak el semmiféle pénzt, juttatást tőlük, és ekként, mint valamikor PETŐFI, egyfajta írósztrájkra buzdítják őket, vagy ha arra nem is, egyfajta hidegségre, elhidegülésre tőlük. Hiszen, amint KEMÉNY ISTVÁN írta még a történelem előtti időkben, azaz nagyjából húsz éve: „Hideg. Hideg az egész család”. Azt már talán említenem sem kell, döbben most belém, hogy a vers címe így szólt: *Keresztény és közép*. Helyben vagyunk.

De hogyan lehetne a keresztény és közép eme PÖCS-szerű paródiájának korrumpáló szándékát

elutasítani?! Pláne egy pályakezdőnek, akit húszévesen nemigen érdekelnek a KÁDÁR-szisztéma egykori nyűgei és nyilai, és amikor pénzt előállítani rendes és komoly irodalmi produkcióból manapság szinte lehetetlen, amikor legfeljebb egytucatnyi szerző képes megélni tisztán a saját irodalmi termeléséből (zömmel olyanokról van szó, akik még a KÁDÁR-szisztémában alapozták meg magyarországi világhírüket, ergo nem szorultak és szorulnak rá bevezetésre, mentorálásra, egyáltalán pátyolgatásra se szellemi, se anyagi értelemben). De megfontolandó, hogy e szerzők honoráriumainak egy része is ösztöndíjakkból, irodalmi díjakból, valamint közszereplésekből, felolvasásokból, újságcikkek írásából jelenik meg számláján, és nehezen vitatható állítás, hogy minden efféle tevékenység természetesen rombolja (vagy legalábbis veszélyezteti) egy művész esztétikai, egyáltalán szellemi autonómiáját, nos, hogyan lehetne ezt a helyzetet ignorálni?! – adom menet közben a saját számba ezt a (még számomra is) vitatható gondolatmenetet és nagyjából költői kérdést.

És amikor belépek törzskávéházam ajtaján, már éppen azon vagyok, hogy a többieknek is előadjam és vitára terjesszem föl mindezt, példaként hivatkozva mindenekelőtt a nemrég, azaz 1882. október 22-én elhunyt ARANY JÁNOS-ra – aki a legkevésbé sem volt forradalmár vagy ellenzéki, és erre úgy is tenigazából még PETŐFI SÁNDOR se tudta rávenni – és aki államilag ünnepezt szerző volt 1867 után, ám ennek ellenére (vagy éppen ezért?) egész írói és emberi életében mindhiába keresett valami kis *független* nyugalmat, államtól és közélettől mentes létezést. És amikor már úgy tűnt, valamilyen csökkentett módon mégis megszerezte, bekövetkezett a kiegyezés, és ennek öröme BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, azaz az ottani főtitkár, ARANY főnöke, és BÁRÓ WENCKHEIM BÉLA, a belügyminiszter minden erejével azon volt, hogy a FERENC JÓZSEF által neki adományozott Szent István-rend kiskeresztjét a nyakába varrja, miközben ARANY meg arra törekedett, hogy a kitüntetést visszautasítsa, pontosabban, hogy egyáltalán ne is kapja meg, mert a nyílt elutasítástól azért már ő is visszarettent volna. Kudarcot vallott, a kitüntetést át kellett vennie (mely aktus után „irodalmi bűnbaknak” érezte magát, ahogy egy TOMPA MIHÁLY-nak írt levelében mondja), és legfeljebb azzal vigasztalódhatott, hogy kijelentette: sosem fogja hordani, és semmilyen protokolláris eseményen nem fog megjelenni, mely az érdemrendhez kapcsolható. Sovány vigasz, ha egyáltalán az. Nem az.

Mindezt örömmel megosztanám törzszakasztalom teremtményeivel, ám szóra nem nyithatom számat, mert legnagyobb meglepetésemre azt kell látanom, hogy a TÁLTOS, a VÁNDORFILOZÓFUS,

a SZTAREC, NEMETSCHEK, valamint SZABÓ ERVINNÉ ül a terem közepére elhelyezett hatalmas, ovális faasztalnál, kezeik az asztallapon, miközben kisujjaik a másikéval, míg hüvelykujjaik egymással érintkeznek, és az így keletkezett, a bőrön át lélegző körben, teljes csendben nyilvánvalóan valami kopogtató szellem vagy hasonló idiotizmus megjelenésére várnak.

– Rettentő egek! – kiáltom a FIZETŐPINCÉR felé, aki látva irtózáttól szántott arcomat, szíverősítőként egy derék pohár vodkával érkezik elélem a sönkés mélyéből. – Mi folyik itt?!! Ásványvizes vagy legfeljebb forralt boros napot vizionáltam a mai számlára, erre valami pokoli jelenetre kell megérkezniem. Az van, amit látok? Ez valóban egy asztaltáncoltatás!??

– Valóban az, FILOLÓGUS uram – súgja szinte páni félelemben a FIZETŐPINCÉR. – A TÁLTOS úr ismét nekiszilajodott, egy különleges asztalt szállítatott ide, és kiadta a felhívást a szellemidézésre. „És betelt földje bálványokkal, és kezeik csinálmányának hajolnak meg, mit ujjai csináltak.” (Ésaiás 2 : 8.).

– A TÁLTOS érthető. De maga, VÁNDORFILOZÓFUS uram, a racionalitás lovagja, KANT és BURKE híve mit keres ebben a fatális gyülekezetben?

– Nem is olyan fatális ez – fordul felém a VÁNDORFILOZÓFUS. – És mindenképpen szórakoztató. Ráadásul átérzem a TÁLTOS úr szorongását és tehetetlenségérzetét. Ne felejtse el, mit mond az ilyesmiről KANT úr: „Amikor szükségleteink kielégítésére külső dolgokat veszünk igénybe, akkor erre csak úgy vagyunk képesek, hogy közben megjelenik bennünk a gúzsba kötöttség, a korlátozottság érzése, ami ráébreszt bennünket a felismerésre, hogy bensőnkben mintegy idegen akarat hat és dolgozik, valamit arra, hogy saját tetszés szerinti cselekvésünknek külső helyeslésre van szüksége. Valamiféle titkos erő arra sarkall minket, hogy saját szándékunk mellett egyszersmind mások boldogulását vagy idegen akaratot is figyelembe vegyünk, történjék bár ez olykor kedvünk ellenében, s mondjon bár ellent ropantul az önhasznot néző hajlamainknak, s az a pont, amelyben az ösztöneink irányát mutató vonalak összefutnak, ily módon tehát nem pusztán bennünk lehetők fel, hanem léteznek még rajtunk kívül, a mások akaratában található erők is, melyek mozgatnak bennünket.” És hogy KANT úr ezt éppen a *Träume eines Geisteshebers*...

– Vagyis az *Egy szellemlátó álmai*... – kotyog közbe NEMETSCHEK.

– ...című művében írja, az csak megerősít elhatározásomban, hogy rész vegyek ebben a kétségtelenül inkább a szellem szédelgéseihez, semmint a fenomenológiájához tartozó spektákulumban. KANT csak tréfálkozott ebben az esszéjében, igaz, mint az ő ese-

tében minden, még a tréfa is magasrendű vicc, vagy Witz, ha úgy jobban tetszik.

– Baromság az egész, és a legnagyobb baj, hogy közben inni sem lehet, mert ugye a kéz nem mozdulhat. De nem is bánom voltaképpen... – mondja a SZTAREC, akit a véletlen vagy a sors keze (??) éppen SZABÓ ERVINNÉ finom balkezének kisujjacskaival kötött össze.

– Tudom, most megvet, de bevallom, dögvóráson vagyok, kedves FILOLÓGUS uram – mondja a TÁLTOS. – Az SZSZ ellen szervezett mentorprogram beuccsolt, vagy legalábbis az enyém enyészni indult, nálam írónaskodásra nem jelentkezik immár senki, és aki jött, az teljes dilettáns, miközben totális izomtónussal beindult a PÖCS. Kiszorítanak mindenhol. A folyóiratok nem fizetnek, vagy csak eszméletlen késéssel. És hol vannak már a kedves folyóirataim? Hol vagytok régi barátok??? Ezért jutott eszembe ez az asztaltáncoltatás. Tanácsot akarok kérni valakitől, megidézni asztali szellemét...

– Én is torkig vagyok – jelenti ki SZABÓ ERVINNÉ. – Nekünk, nőknek senki ne írja elő, hogy ilyen színű bugyit viseljünk és hetente, naponta hányszor váltsuk. Ha ez megtörténhet egy bíróságon, akkor hamarosan megeshet a könyvtárban is. Márpedig abból nem esznek.

– Hát ugye, fehérét, feketét, de tarkát nem, csak hússzínűt... – édeleg a SZTAREC, azzal megnyalja a szája szélét.

– Testszínűt... – szól bele ismét NEMETSCHÉK. – De nem KANT úr írja az idézett értekezése elején, hogy „az árnyak birodalma a fantaszták paradicsoma”?

– Nem mindegy? – kiáltja a SZTAREC. – Hanem gyerünk már, folytassuk, kezeket egymáshoz, legyünk minél előbb túl rajta, hadd ropja a gopakot, vagy felőlem akár a magyar csárdást, ez a vén asztal! Szomjas vagyok!

– És kit akar megidézni? – kérdem a TÁLTOS-tól. – Mert ha jól sejtem, nem éppen KERTÉSZ IMRE lebeg a szeme előtt. A NOBEL-díjjal a zsebben neki még *odaát* se lehetnek anyagi problémái.

– Ugyan már, KERTÉSZ – csattan fel a TÁLTOS. – Hiszen ő átvette a Szent István-rendet, amint ez a megalkuvó ARANY is. PETŐFI barátja!! Bár akkor az még pénzzel sem járt!

– Maga nagyon téved. Éppen erről akartam ma maguknak előadást tartani, örülök, hogy megadta a végszót. Megkérem az Ön életének társát, a kedves MELINDA könyvtárosnőt, hogy olvassa fel laptopjából azt az általam tegnap este átküldött levelet, melyet ARANY az akkori belügyminiszternek írt, amikor megtudta, hogy mi készül, és amely iromány szinte zihál a kétségbeeséstől. Intek és SZABÓ ERVINNÉ olvasni kezdi:

„Teljesen átértem, hogy itt nem annyira egyéni, mint az irodalomnak szánt kitüntetés foga fenn; melynek személyemről elhárítása azonfelül kellemetlen zavaró hang gyanánt elegendék a király és nemzet között oly szerencsésen helyreállt harmoniában.

Azonban, Kegyelmes Uram! Azt nem tekintve is, hogy midőn az irodalom és tudomány ily legmagasb kegy általi kitüntetésről van szó, én mint azok képviselője semmi jogon nem szerepelhetek: eddigi életem egész folyamata, egész viseletem, házi és anyagi körülményeim oly sekélyes egyszerűséget mutatnak fel, hogy azzal e rangbeli kegyteljes megkülönböztetés a legélénkebb contrastot képezi, *kivesz mintegy saját énemből, s életemet önmagával meghasonlásba ejti*. Én, a nép fia s igénytelen dalnoka, valóban, benső önállásom sérelmének látszata nélkül, felyülről sem fogadhatom el e kitüntetést.

Esedezem azért alázatosan, méltóztassék Ő császári és apostoli királyi Felségnél, jobbágyi hódolattal párosult legmélyebb háláérzetem tolmácsolása mellett, olymódon közbenjárni, hogy e legkegyelmesb adományozás, habár egész csendben is, minden további foganat nélkül maradjon.

Ki mély tisztelettel vagyok

Pesten, 1867. jún. 15-én

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgája

Arany János”

– Jól hangzik, de engem nem érdekel, hogy „tempóz ARANY”, ahogy ADY ENDRE írta! A lényeg, hogy a kiskeresztet a végén mégis átvette, mert megalkudott a hatalommal, lefeküdt a királynak! „Jobbágyi hódolattal... legmélyebb háláérzet...” Na hiszen! Én PETŐFI SÁNDOR szellemét várom ma ide! Nem jobbágyi hódolattal! Az övét, aki ezt írta:

Ha férfi vagy, légy férfi,

Függetlenségedet

A nagyvilág kincséért

Árúba ne ereszd.

Vesd meg, kik egy jobb falatért

Eladják magokat.

„Koldusbot és függetlenség!”

Ez légyen jelszavad.

– No, ha ezt írta a maguk költője, akkor minek akar tanácsot kérni? Ez egyértelmű válasz a maga összes kétségére. Válassza a koldusbotot és a függetlenséget, és ezzel az egész gond le van tudva. Feltéve, ha titokban nem abban bízik, és nem azt reméli,

hogy a szellem mást fog ajánlani. Ami annyit jelentene, hogy a szellemek se mindig húek az elveikhez, ami szerfölött ijesztő lenne, különös tekintettel az én ízlésemnek kissé túl intranzigens, de egyebekben igen kiváló PETŐFI úrra nézve... – elemzi ki jégcsákányhangon a VÁNDORFILOZÓFUS.

– De nem, nekem hallanom kell a SÁNDOR szót! – bög tovább a TÁLTOS. – Egyébként ARANY is részt vett pár asztaltáncoltatáson a színészbarátja, EGRESSY GÁBOR lakásában, és beszélt a barátjával. Olvastam erről.

– Igen, így van. És ARANY írt is egy apró cikket a tárgyról – mondja SZABÓ ERVINNÉ, azzal már nyitja is ki újfent a céges laptopját, és olvassa: „A szemek varázsa nem poézis többé. Tegnap, a divatos asztaltánc kísérleteknél azon ötletre jöttem, hogy itt a szemeknek nemcsak a mozgás irányára, mint ezt mások is tapasztalták, hanem a tárgy megindítására is nagy hatással kell lennie. Ezért, a kézláncolaton belül, az asztalon egy kis pontot jelöltem ki, hova a láncot képező egyének folyvást szegezzék szemeiket. Eredménye az lón, hogy az asztal, kevesebb, mint két perc alatt, megkezdte szokott mozgását. E kísérlet a nap folytán, ugyanazon, vagy más személyek által többször s többféle módosítással, ismételtetett, s mindig sikerült. Szanaszét tekingetés a mozgást akadályozza, a szemek behunyása egyszerre megszünteti. Oly egyén, kiben nagyobb hatás tapasztaltatik, egymaga s fél kézzel, sőt egy ujjal is képes, szemeit folyton egy helyre szegezve, jókora asztalt erős mozgásba hozni. Egy kísérlet teljesen sötét szobában történt, a szemek odaszegzése alatt az asztal erősen hánykódott, behunyatván azok, egyszerre megszünt.”

– És mit kiált Ésais? – kiált fel a FIZETŐPINCÉR. – Csakis ezt: „Jaj a gonosznak, gonoszul lesz dolga, mert kezeinek cselekedete szerint fizetnek néki.”

– Na, ebből elég – mondja a SZTAREC. – Inkább magam is rendelnék ama jeges vodkából, melyet a FILOLÓGUS uram érkezésekor kínált.

Én meg tovább próbálom enyhíteni a teljes misztikus nihil hangulatát: – Ne felejtsek el, hogy ARANY a bukott forradalom utáni kétségbeesésben zuhant bele ebbe az eszement hangulatba. És később már tisztán látott. Hallgassák, mit írt 1861-ben: „A nyomás, a zaklatottság, a meghasonlás, mely politikai rázkódásink után Európa-szerte erőt vett a kedélyekben, midőn nem vala hit, nem remény, nem biza-

lom – midőn besüppedt lábunk alatt a föld, s biztos irány helyett az asztaltánc szédelgéseiben kerestünk enyhületet: ily kor, mondom, nem lehetett a jóra való, a higgadt, a kitartó alkotás kora. Midőn a külső élet megszűnt, elfojtatott: a lélek önbelsejébe fordítá szemeit, nem lévén a családi, az egyéni léten kívül semmi, ide pontosult össze minden életmeleg.”

– Maguk magyarok... – legyint a VÁNDORFILOZÓFUS. – Szédelgő figurák, a történelem cselédei, csupa életkontár... Bár..., noha meg kell vallani, igencsak jeles lélekbúvárra vall, amit ez az ARANY a szemek játékaról írt, erre visszatérnék még egy későbbi előadásomban. Ámde ő mintha nem is lett volna tipikusan magyar. De tényleg hagyjuk az egészét, és hadd nyugodjék az asztal is. Inkább igyunk, jöjjenek én az asztalomhoz, van még whisky a kancsóban...

És amikor mindannyian odagyűlünk, és már éppen a szánkhoz akarjuk emelni a skót tőzeg isteni ízével telt poharakat, akkor hirtelen megmozdul az ovális asztal, az egyik lába felemelkedik és egy hatalmas döndüléssel a padlóra csapódik. – Egy! – hangzik egy harsány tenor a terem mélyéből.

– Mi ez? Mi ez? SÁNDOR?! Te vagy?? Itt vagy, szellem?? – liheg a TÁLTOS, de az asztal tovább dübörög. És ekkor már egyszerre számolunk, és a kocsmaközönsége is velünk kántál, és szól a démoni szavalókórus: – Kettő, három, négy, öt..., harmincnégy, harmincöt, harminchat!

– De hát mi akar ez lenni!? – nyökögi vacogó foggal NEMETSCHÉK, aki félelmében az asztal alá bújt. – Talán 1836-ra utal? Mi volt akkor?

– Ugyan kérem! – legyint a FIZETŐPINCÉR. – Mi más lenne, mint a 36-ik számla?! És ha jól látom az asztal lába, mely nyilván a SÁNDOR-é a TÁLTOS uram zsebe felé mutat... ■■■

Bán Zoltán András (1954): irodalmár. Csont András néven zenei írásokat is publikál. Korábban a *Beszélő* és a *Magyar Narancs* szerkesztője. Legutolsó kötete: *Giccs*, Kalligram, 2016.